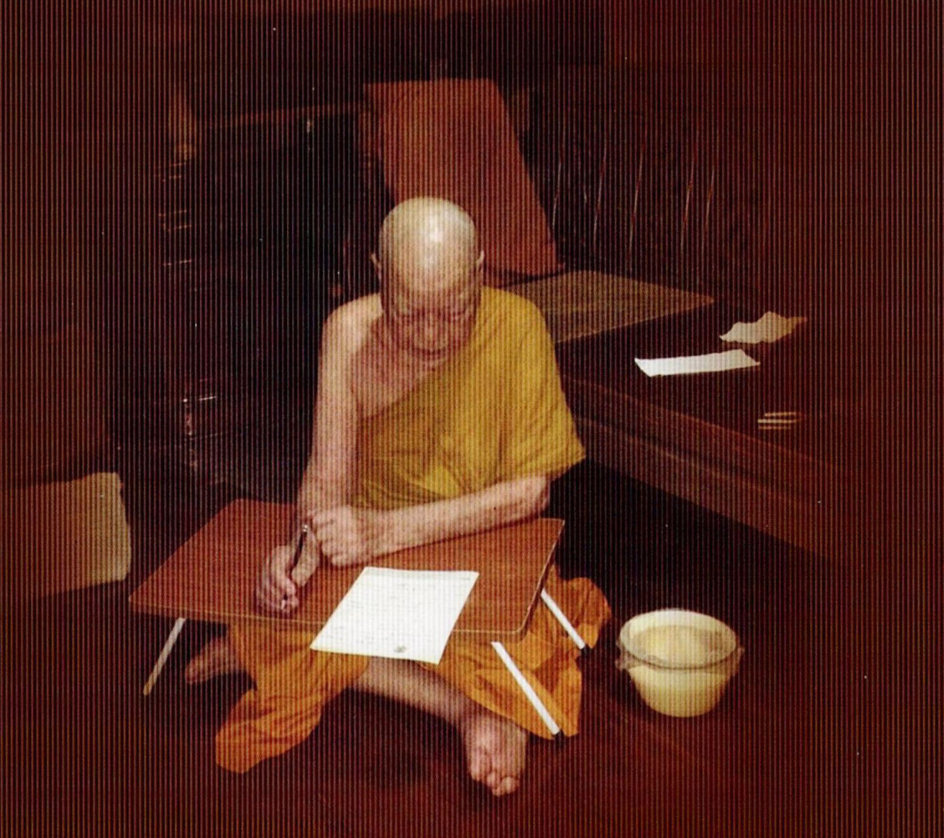
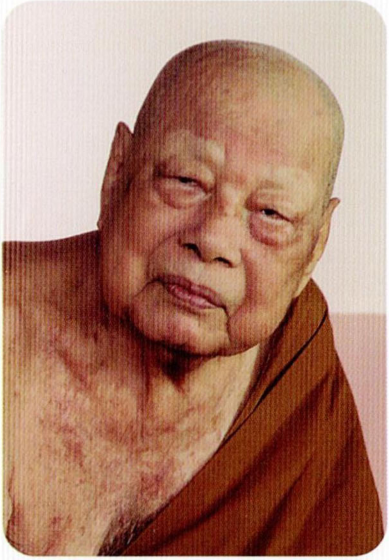
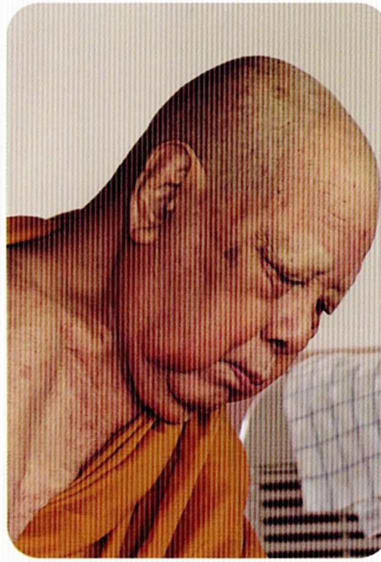

รวมลายมือธรรมะ

เนื่องในงานมุฑิตาอายุวัฒนมงคล ๙๙ ปี ๖๘ พรรษา

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙ ณ วัดทองเนียม แขวงหลักสอง เขตหนองแขม กรุงเทพมหานคร

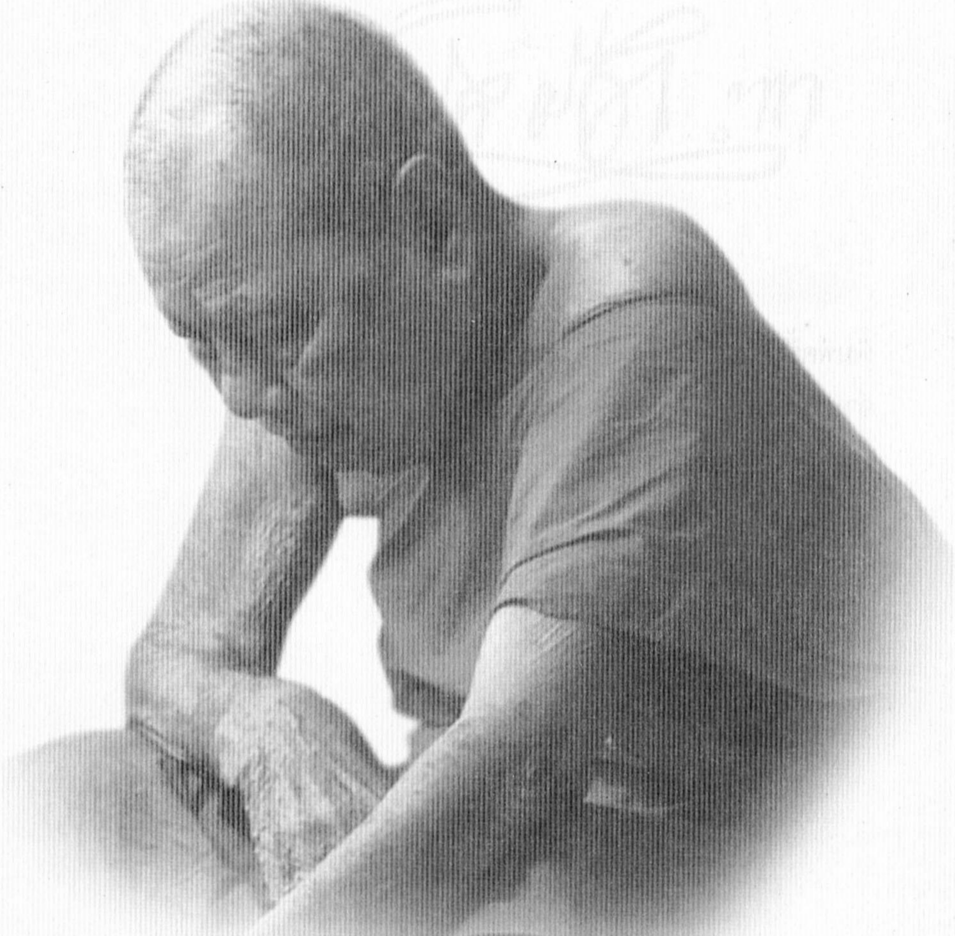

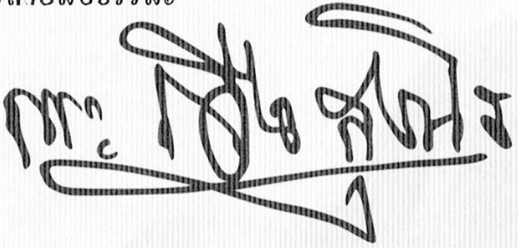
หลวงวปู่เจือ สุภโร

รวมลายมือธรรมะ

รวมลายมือธรรมะ

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๙

จำนวนพิมพ์ : ๑๐,๐๐๐ เล่ม

พิมพ์ที่ : บริษัท ศิลป์สยามบรรจุภัณฑ์และการพิมพ์จำกัด

๖๑ ถนนเลียบคลองภาษีเจริญฝั่งเหนือ ซอยเพชรเกษม ๖๙

แขวง/เขตหนองแขม กรุงเทพฯ โทรศัพท์ ๐-๒๔๔๔-๓๓๕๑-๙

โทรสาร ๐-๒๔๔๔-๐๐๗๘ E-mail: silpasiamprinting@hotmail.com

คำนำ

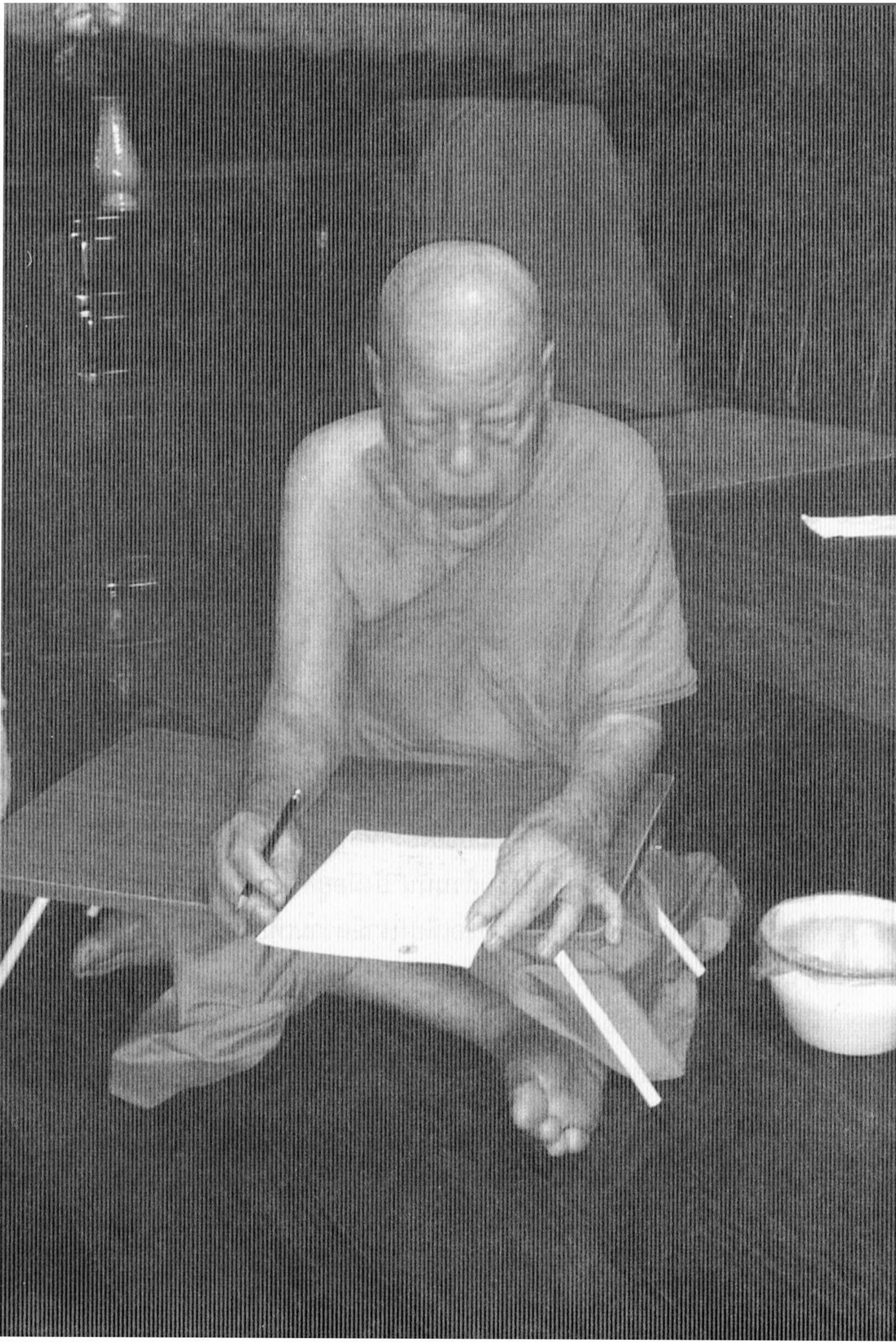
หนังสือเล่มนี้ ถือว่าเป็นหนังสือธรรมะ ที่มีค่าควรแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นลายมือขององค์หลวงปู่เจือ สุภโร ซึ่งหนังสือบางตัวบางประโยค อาจจะดูไม่ชัด แต่เนื่องจากจะขออนุรักษ์ต้นฉบับไว้ จึงไม่มีการแก้ไข ปรับปรุง หรือเปลี่ยนแปลงตัวหนังสือ หรือกระดาษ ที่องค์หลวงปู่ท่านใช้เขียน ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นถึงปฏิปทาขององค์หลวงปู่ ด้วยว่าท่านเป็นตัวอย่างในการรู้จัก-รู้รักษาธรรมชาติเป็นอย่างยิ่ง กระดาษใดก็ตามที่องค์หลวงปู่ท่านเห็นว่า ยังมีส่วนที่ว่างอยู่ ท่านจะไม่ทิ้ง ท่านจะเก็บเอาไว้เป็นอย่างดี เพื่อจะนำมาใช้เขียนอะไรๆ ได้อีก ซึ่งในหนังสือเล่มนี้ก็จะเห็นว่ากระดาษบางหน้า มียี่ห้อของสินค้าบ้าง มีการพิมพ์ตัวหนังสืออื่นติดไปบ้าง แต่ก็มิได้ให้โรงพิมพ์ลบเพื่อให้ทุกๆ ท่านได้เห็น

ถ้าท่านใดได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว เกิดความอึดอัด เพราะตัวหนังสือไม่ชัด หรือคำสอนขององค์หลวงปู่เจือ สุภโร ขาดหาย ข้าพเจ้าและข้าพเจ้าขออนุญาตเป็นตัวแทนของลูกศิษย์ ต้องขอขมาท่านผู้ได้อ่านด้วย เพราะเหตุว่า ต้องการอนุรักษ์-รักษาลายมือขององค์หลวงปู่ไว้ เพื่อเป็นบุญตาแก่ผู้ได้เห็น ได้อ่าน ส่วนคำสอนที่ครบถ้วนนั้น ยังมีอยู่ครบถ้วนในองค์หลวงปู่ ซึ่งองค์หลวงปู่ท่านยังเมตตาสอน ขอเพียงเรามีความเพียรที่จะปฏิบัติตามคำสอนของท่าน ด้วยศรัทธามั่น และมีความเพียรอันชอบ เมื่อปฏิบัติติดขัดอะไรอย่างไร องค์หลวงปู่ท่านก็เมตตาตอบและสอนต่อยิ่งๆ ขึ้นไปด้วยความเมตตา สาธุ สาธุ สาธุ

ด้วยความเคารพบูชาเป็นอย่างยิ่ง

คณะลูกศิษย์หลวงปู่เจือ สุภโร

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙

กระเจี๊ยงสุโม

NO. ๑

Date

[illegible] ขอให้แสดงข้อปฏิบัติให้ผู้ใฝ่สูงอย่างย่อๆ ซึ่งกระผมเล่าว่า เมื่อคุณทำสมาธิ
จนเห็นแผ่นดินแผ่นหน้า ได้จนเป็นโลก เห็นตามเป็นโลก เห็นท้องฟ้าจนเป็นโลก เห็นกายทั้งกายในกายนอก พร้อม
กับเห็นลมหายใจเข้าออก อยู่ตลอดเวลาอย่างนี้ คุณรู้สึกสัมปชัญญะ ซึ่งตั้งอยู่ที่กายที่จิต นั่งสนิทได้หรือ
ยัง ตอบว่ารู้อยู่ ดังนั้นจึงบอกว่า นั่นคือสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นแล้วทั้ง ๔ อย่าง คือ

๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน คือ สติตั้งอยู่ที่กาย มีสติสัมปชัญญะและอาตาปี เห็นตามซึ่งกายที่กายอยู่
ดังพระบาลีว่า กาเย กายานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา แปลว่า มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี
เห็นตามซึ่งกาย ที่กายเป็นปกติอยู่ / คือ กายจะขยับ จะเขยื้อนเคลื่อนไหวไปอย่างไร สติสัมปชัญญะ อาตาปี
ก็รู้ตาม เห็นตามซึ่งความขยับ จะเขยื้อนเคลื่อนไหวของกายนั้น เรียกว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แปลว่า
สติ (ตั้งอยู่ที่กาย) เห็นตามซึ่งกายอยู่ / คำว่า "อาตาปี" แปลว่า "มีความเพียร" เพื่อให้จะมีความพร้อมของสติ-
สัมปชัญญะ จึงหยุดนิ่งตั้งอยู่ที่กายที่จิตนั่นเอง / เมื่อสติสัมปชัญญะตั้งอยู่ที่กายได้ ก็ตั้งอยู่ที่ใจ
ที่จิต ได้ด้วย เพราะว่าในสติปัฏฐาน ๔ นี้ มีกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นหัวหน้า เมื่อกายานุปัสสนา
สติปัฏฐานเกิดขึ้นได้เมื่อใด เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธัมมานุปัสสนา-
สติปัฏฐานก็เกิดด้วย เพราะกายานุปัสสนาสติปัฏฐานซึ่งเป็นหัวหน้าเกิดแล้ว สติปัฏฐานอีก ๓ อย่างก็ต้อง
เกิดด้วย เพราะเวทนา จิต ธรรม ก็มีอยู่ที่กายนี้ / เพราะฉะนั้น เมื่อสติสัมปชัญญะหยุดนิ่ง ตั้งอยู่ที่กาย
เห็น [illegible] เขยื้อนเคลื่อนไหว [illegible] คือ [illegible] อาตาปี ก็จะรู้ [illegible] ซึ่งจิต
และธรรมทั้งหลายอันเกิดขึ้นตั้งอยู่ดับไปจากจิตด้วย ดังนี้ / คุณจะทำสมาธิจนเห็นท้องฟ้าจรดแผ่นดิน
เห็นกายทั้งกายในกายนอก [illegible] ตลอดถึงเส้นโลหิต [illegible] ตลอดถึง [illegible] แผ่นดิน
และ [illegible] เช่นนี้แล้ว สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นแล้วอย่างนี้ โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ
คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ เกิด-
ขึ้นพร้อมกันแล้ว แต่คุณไม่รู้จัก ถึงคุณไม่รู้จัก โพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการก็เกิดขึ้นแล้ว, พร้อมกับสัมมาสมาธิ
คือฌานนั่น เมื่อคุณรักษาสัมมาสมาธิ ต่อฌานไว้ได้ พร้อมทั้งรู้สึกสัมปชัญญะจับตั้งอยู่ที่กายที่จิตอยู่ได้ด้วย

พระสมุห [illegible] ตนมา [illegible] หยิบได้ [illegible]

NO. ที่ปกรณ์

มูลิยกขันธะ มูลิยทานมุโทธ คมุทสมุกจสุนทรี ปนีนํ สรณํ ฉาน มยุหํ ปียยทํ

สมาธิเพื่อให้เกิดญาณ

ฟิห จิโทโดถินํ - จิสางจะ ชาตคะ ตรสำ จิระชาตะ

ปัญหา - จะบำเพ็ญสมาธิ แบบไหน อย่างไร จึงจะเป็นเหตุให้เกิดการเห็นแจ้งด้วย สิหกกกํ สิหนเม สิลเตชญาณ ! หม ภชสีโห

เอวํ ภชสีโห มหนุตกํ สีหกกกํ สิหนเม, สิลเตชน หม ภชสีโห เอวํ ภชสีโห มหกกกํ

พุทธดำรัส - "ภิกษุในธรรมวินัยนี้ ศึกษาให้เกิดความเข้าใจ หมายรู้ว่ามีแสงสว่างภายในใจ (อาโลกสัญญา) พยายามสร้างความจำ หมายว่าเป็นกลางวัน (ทิวาสัญญา) ให้เกิดขึ้นในใจ คิดว่ากลางคืนเหมือนกลางวัน กลางวันเหมือนกลางคืน มีใจสงบระงับ ปราศจากเครื่องผูกมัด อบรมจิตให้มีความสว่างไสวอยู่

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย สมาธิภาวนาอย่างนี้ ย่อมเป็นไปเพื่อเกิดการเห็นแจ้งด้วยญาณ"

เอวํ ภชะสีโห มหกกกํ สีหนกกํ สีหนเม สีลเตเชน หม ภชะสีโห (จิตฺต กุจฺจิ ปะทูตฺตํ รักขา สำเส็ตทิตฺวา จบ่ภชัย) - - จบแม่

ปฐมทุติโย จ ปุรหายํ ชาตเณยุเย จ เจวิโต, ตกุจิเณ กสุสิป ทุติโช. หวทิเย จ สูมุทิโต, ปจุทิเม ทูตชสีสี จ. ตายนุเต จ สุมงุคิโต, วูทุทเร ตกุยมูนีเจว จิสาเณ สมณทูกิง, ปจิถิยํ กกุชนุโก จาตมชิจ ทีปิงกิโร, เอเต ทสทิสาตูทูต ภชธมุมสุส ปูชิตา, นตุถิ โมตายํ โสกํ เขมํ ชมุปทูทิ ทยกํ, ทูกุชิโยตลยํ นตุถิ สตุตสัตฺตุ จิรํ เสนฺตุ, เต สพฺพตเตน สีเตน สตฺตฺงมน ตเมน จ, เตปิ ตํ จนฺมกุขนฺตุ ทิวิงตเยน ทูเชน จ, อนกตฺตุส ทูกูชุส เมตฺเตยยสฺส ยสสีสิโน, มหทิโว มหเทช สพฺพิโสตฺถี ภวนฺตุ เม โลปุ๊สฺส กิมุกิ ทาง อามสัสฺวิสฺสูปิโก

จิสางระ ชาตคะ ตรสำ จิระชาต ฐูกจํ ผวา ทาวาง เปิด

หลวงไม่ชื่อ สี่ จะ

ทิพยมนต์ หรือ "สวดธาตุ"
(ของท่านพ่อลี ธมฺมธโร)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (สามจบ)

พุทธัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

สังฆัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทธัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทธัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง อายุวัฑฒนัง ชีวิตัง ยาวะนิพพานัง สะระณัง คัจฉามิ

วาโย จะ พุทธะคุณัง อะระหัง พุทโธ อิติปิโส ภะคะวา หะมามิหัง, อะระหัง สัมมาสัมพุทโธ, วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู, อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะมะนุสสานัง พุทโธ ภะคะวาติ

วาโย จะ ธัมเมตัง อะระหัง พุทโธ อิติปิโส ภะคะวา หะมามิหัง, สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหีติ

วาโย จะ สังฆาหัง อะระหัง พุทโธ อิติปิโส ภะคะวา หะมามิหัง, สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อุชุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามีจิปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะ ปุริสะปุคคะลา, เอสะ ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อาหุเนยโย ปาหุเนยโย ทักขิเณยโย อัญชะลีกะระณีโย, อะนุตตะรัง ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติ

ธาตุปะริสุทธานุภาเวนะ, สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิมุจจันติ, อิติ อุทธะมะโธ ติริยัง สัพพะธิ สัพพัตตะตายะ สัพพาวันตัง โลกัง, เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเบกขา สะหะคะเตนะ เจตะสา, จะตุททิสัง ผะริตวา วิหะระติ, สุขัง สุปะติ สุขัง ปะฏิพุชฌะติ, นะ ปาปะกัง สุปินัง ปัสสะติ, มะนุสสานัง ปิโย โหติ, อะมะนุสสานัง ปิโย โหติ, เทวะตา รักขันติ, นาสสะ อัคคิวา วิสัง วา สัตถัง วา กะมะติ ตุวะฏัง จิตตัง สะมาธิยะติ, มุขะวัณโณ วิปปะสีทะติ, อะสัมมุฬโห กาลัง กะโรติ, อุตตะริง อัปปะฏิวิชฌันโต พรหมโลกูปะโค โหติ อิติ อุทธะมะโธ ติริยัง อะเวรัง อะเวรา สุขะชีวิโน, กะตัง ปุญญะผะลัง มัยหัง สัพเพ ภาคี ภะวันตุ เต ภะวะตุ สัพพะมังคะลัง รักขันตุ สัพพะเทวะตา, สัพพะพุทธานุภาเวนะ สัพพะธัมมานุภาเวนะ สัพพะสังฆานุภาเวนะ, โสตถี โหนตุ หิรันตะรัง อะระหัง พุทโธ อิติปิโส ภะคะวา หะมามิหัง

ธาตุไฟ	ธาตุน้ำ	ธาตุดิน	ธาตุอากาศ	ธาตุวิญญาณ
เตโช จะ พุทธะคุณัง	อาโป จะ พุทธะคุณัง	ปะฐะวี จะ พุทธะคุณัง	อากาสา จะ พุทธะคุณัง	วิญญาณัญ จะ พุทธะคุณัง
เตโช จะ ธัมเมตัง	อาโป จะ ธัมเมตัง	ปะฐะวี จะ ธัมเมตัง	อากาสา จะ ธัมเมตัง	วิญญาณัญ จะ ธัมเมตัง
เตโช จะ สังฆาหัง	อาโป จะ สังฆาหัง	ปะฐะวี จะ สังฆาหัง	อากาสา จะ สังฆาหัง	วิญญาณัญ จะ สังฆาหัง

หมายเหตุ ธาตุอื่นให้เปลี่ยนจาก วาโย เป็น เตโช อาโป ปะฐะวี อากาสา วิญญาณัญ ตามลำดับ

NO. ....

DATE / /

๕. อุ.การันต์

๑ อุ การันต์ เปลี่ยนวิภัตติเหมือน อิ. การันต์ แปลกแต่ เอา โย. ป. ทุ. เป็น โย. จตุปนะเป็นเว.

๖ อู. การันต์ เป็นเว.

๑ อู. การันต์ เปลี่ยนเหมือน อี. การันต์ เฉพาะ ๆ วิภัตติ นั้น ทั้ง อา. อี. อู. ต้องรัสสะ

จบวิธีเปลี่ยนวิภัตติ การันต์ ๕ ในปุํ.

วิธีเปลี่ยนวิภัตติและการันต์ในอิต.

อาการันต์

๑ คง จำไว้ แล้วรัสสะ อาเป็นอะ ๆ / ๒ เอา นา. ส. สฺมา. สฺมึ. กับ อา. เป็นอาย.

๓ เอา สฺมึ. เป็น ยํ. ได้ บ้าง

อิ. การันต์

๑ อิ. อี. อุ. อู. การันต์ เอา นา. ส. สฺมา. สฺมึ. เป็น ยา.

๒ อิ. การันต์ เอา สฺมา. เป็น ขา. แปลง อิ. เป็น ย. แล้วลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันตัวหนึ่ง

๓ เอา สฺมึ เป็น ํ. แปลง อิ. เป็น ย. แล้วลบพยัญชนะที่มีรูปเสมอกันตัวหนึ่ง

จบวิธีเปลี่ยนวิภัตติ ใน [illegible]

วิธีเปลี่ยนวิภัตติและการันต์ในนปุํ.

๑ อ. การันต์ เอา นิ. เป็น ํ ๒ เอา โย.

๓ อาลปนะ มีคติแห่งปุํ.

จบวิธีเปลี่ยนวิภัตติ และการันต์ใน ๓ ลิงค์ แต่ยังมีศัพท์พิเศษอีกต่างหาก

พระ โชติ สุโภ

NO. ....
DATE / /

วิภัตตินาม มี ๑๔ ตัว เป็นเอกวจนะ ๗ พหุวจนะ ๗ ดังนี้

	เอกวจนะ	พหุวจนะ	คำแปล
ปฐมาที่ ๑	สิ	โย	อ. (อันว่า)
ทุติยาที่ ๒	อํ	โย	ซึ่ง สู่ ยัง สิ้น (ตลอด กะ เฉพาะ)
ตติยาที่ ๓	นา	หิ	ด้วย โดย อัน ตาม เพราะ มี (ด้วยทั้ง)
จตุตถีที่ ๔	ส	นํ	แก่ เพื่อ ต่อ
ปัญจมีที่ ๕	สฺมา	หิ	แต่ จาก กว่า เหตุ
ฉัฏฐีที่ ๖	ส	นํ	แห่ง ของ เมื่อ
สัตตมีที่ ๗	สฺมึ	สุ	ใน ใกล้ ที่ ครั้นเมื่อ ในเพราะ (เหนือ บน)
อาลปนะ	สิ	โย	แน่ะ ดูก่อน ข้าแต่

คำแปล พหุวจนะ ต้องมีคำว่า "ทั้งหลาย" ต่อท้ายทุกคำ เช่น "ปุริเส" เป็นพหุวจนะ ต้องแปลว่า ซึ่ง "บุรุษทั้งหลาย" เป็นต้น ส่วนคำแปลในวงเล็บ หมายความว่า หนังสือเล่มอื่นไม่ได้เขียนไว้

วิธีเปลี่ยนวิภัตติและการันต์ในปุงลิงค์ (เนื่องถึงลิงค์อื่นด้วย)

๑ อ. การันต์

๑ เอา อ. กับ สิ. เป็น โอ. กับ โย. เป็น อา

๒ อํ. คงเป็น อํ. ในลิงค์ทั้งปวง อ. กับ โย. ทุ. เป็น เอ.

๓ เอา อ. กับ นา. เป็น เอน. หิ. และ สุ. อยู่หลัง เอา อ. เป็น เอ เอา หิ. เป็น ภิ. ได้ในที่ทั้งปวง

๔ เอา ส. เป็น สฺส แต่ ส. จ. เป็น ตฺถ กับ อ. เป็น อาย. ได้ นํ. อยู่หลังทีฆะ อ. อิ. อุ ในลิงค์ทั้งปวง

๕ เอา สฺมา. เป็น มฺหา. ได้ ในปุํ. นปุํ. กับ อ. เป็น อา

๖ เอา สฺมึ เป็น มฺหิ ได้ ใน ปุํ. นปุํ. กับ อ. เป็น เอ.

๗ อาลปนะ เอก. คงเป็น อ. พหุ เป็น อา.

๒ อิ. การันต์

๑ อา. อิ. อี. อุ. อู. การันต์ ในลิงค์ทั้งปวง ลบ สิ. เสีย. โย. อยู่หลัง เอา อิ. ปุ. เป็น อ. ก็ได้ ลบ โย. เสียแล้ว ทีฆะ อิ. อุ. ในลิงค์ทั้ง ๓ ก็ได้

๒ อิ. อี. อุ. อู การันต์ ในปุ. นปุ. คงนา. ได้ หิ. นํ. สุ. อยู่หลัง ทีฆะ อิ. อุ. ในลิงค์ทั้ง ๓

๓ อิ. อี. อุ. อู. การันต์ ในปุํ. นปุํ. เอา ส. เป็น สฺส และเป็นโน.

๔ อาลปนะ มีคติแห่งปฐมา

๓ อี การันต์

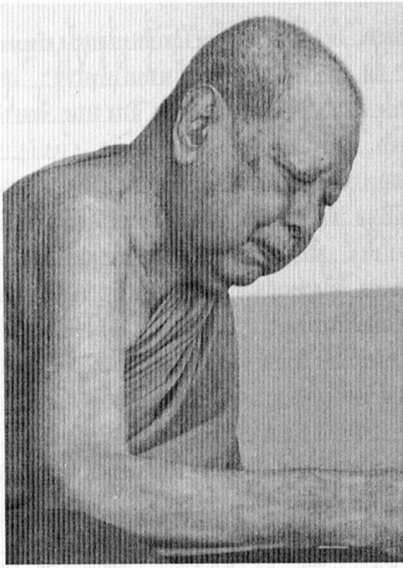
๑ เอา อํ เป็น นํ ได้ บ้าง ๆ / ๒ อี. อู. การันต์ เฉพาะในปุ. เอาโย. เป็นโน. แล้วรัสสะ หรือลบ โย. ก็ได้ไม่ต้องรัสสะ ๆ / ๓ อี. อู. การันต์ในปุํ.-ลิงฺ. ~~๓~~ เอกวจนะทั้งปวง ยก ป. เสีย ต้องรัสสะ เป็น อิ. อุ.

~~อนุญฺญาสิ โข ภควา อุปสมฺปาเทนฺเตน จตฺตาโร นิสฺสเย จตฺตาริ จ อกรณียานิ อาจิกฺขิตุํ~~

อนุญฺญาสิ โข ภควา อุปสมฺปาเทนฺเตน จตฺตาโร นิสฺสเย จตฺตาริ จ อกรณียานิ อาจิกฺขิตุํ

๑ ปิณฺฑิยาโลปโภชนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห ~~อติเรกลาโภ~~ กรณีโย
อติเรกลาโภ สงฺฆภตฺตํ ~~สลากภตฺตํ~~ อุทฺเทสภตฺตํ สลากภตฺตํ นิมนฺตนํ ปกฺขิกํ อุโปสถิกํ
ปาฏิปทิกํ, ๒ ปํสุกูลจีวรํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย อติเรก
ลาโภ โขมํ กปฺปาสิกํ โกเสยฺยํ กมฺพลํ สาณํ ภงฺคํ / ๓ รุกฺขมูลเสนาสนํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา
ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย อติเรกลาโภ วิหาโร อฑฺฒโยโค ปาสาโท หมฺมิยํ คุหา
๔ ปูติมุตฺตเภสชฺชํ นิสฺสาย ปพฺพชฺชา ตตฺถ เต ยาวชีวํ อุสฺสาโห กรณีโย
อติเรกลาโภ สปฺปิ นวนีตํ เตลํ มธุ ผาณิตํ / อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา เมถุโน ธมฺโม
น ปฏิเสวิตพฺโพ อนฺตมโส ติรจฺฉานคตายปิ โย ภิกฺขุ เมถุนํ ธมฺมํ ปฏิเสวติ อสฺสมโณ โหติ
อสกฺยปุตฺติโย เสยฺยถาปิ นาม ปุริโส สีสจฺฉินฺโน อภพฺโพ เตน สรีรพนฺธเนน ชีวิตุํ เอวเมว ภิกฺขุ เมถุนํ
ธมฺมํ ปฏิเสวิตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ

๒ อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ น อาทาตพฺพํ อนฺตมโส ติณสลากํ
อุปาทาย โย ภิกฺขุ ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยติ
อสกฺยปุตฺติโย เสยฺยถาปิ ปณฺฑุปลาโส พนฺธนา ปมุตฺโต อภพฺโพ หริตตฺตาย เอวเมว ภิกฺขุ
ปาทํ วา ปาทารหํ วา อติเรกปาทํ วา อทินฺนํ เถยฺยสงฺขาตํ อาทิยิตฺวา อสฺสมโณ โหติ
ตนฺเต ยาวชีวํ อกรณียํ ๓ อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา สญฺจิจฺจ ปาโณ ชีวิตา ~~[illegible]~~
น โวโรเปตพฺโพ อนฺตมโส กุนฺถกิปิลฺลิกํ อุปาทาย อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย
โย ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปติ อนฺตมโส คพฺภปาตนํ อุปาทาย อสฺสมโณ โหติ
อสกฺยปุตฺติโย เสยฺยถาปิ นาม ปุถุ สิลา ทฺวิธา ภินฺนา อปฺปฏิสนฺธิกา โหติ เอวเมว
ภิกฺขุ สญฺจิจฺจ มนุสฺสวิคฺคหํ ชีวิตา โวโรเปตฺวา อสฺสมโณ โหติ อสกฺยปุตฺติโย ตนฺเต ยาวชีวํ
อกรณียํ / อุปสมฺปนฺเนน ภิกฺขุนา อุตฺตริมนุสฺสธมฺโม น อุลฺลปิตพฺโพ อนฺตมโส
สุญฺญาคาเร อภิรมามีติ

๔ ขณะ อนุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิชฌาโทมนัสสัง / ทั้ง ๔ หัวข้อนี้ จะยกสิ่งเป็นข้อ
เดียวกัน ทุกแต่ว่า กาย เวทนา จิต ธรรม เท่านั้น ซึ่งมี คำแปล เหมือนกันทั้ง ๔ ข้อ ซึ่งจะแปลรวมเป็นข้อเดียว
ได้ดังนี้ คือ ภิกษุ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นกายในกาย (เห็นเวทนาในเวทนา, เห็นจิตในจิต,
เห็นธรรมในธรรม) (เป็นผู้มี) อภิชฌาและโทมนัส ต้องกำจัดให้ออกไปอย่างดีเยี่ยมที่สุดในโลก ดังนี้
เพราะ สติปัฏฐาน ๔ [illegible] โพธิปักขิยธรรมทั้งหมด [illegible] ๔ เป็นที่สุด ที่เกิดขึ้นพร้อมกับ
สติปัฏฐาน ๔ เมื่อนั้น เพราะเหตุนั้น เมื่อพูดถึง สติปัฏฐาน ๔ จึงควรเข้าใจว่า หมายความรวมถึงโพธิปักขิยธรรมทุกหมวดด้วย
จะได้รู้ว่า [illegible] หมายความรวมถึงทั้งหมดนั้น ส่วนหมวดอื่นของโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๖ หมวด
ไม่ได้หมายเอาแต่สติปัฏฐาน ๔ เพียงหมวดเดียว / คำเหล่านี้ คือ สติ สัมปชัญญะ อาตาปี อภิชฌา โทมนัส ว่าอะไร มี
ความหมาย [illegible] สติ แปลว่า ความระลึก [illegible] สัมปชัญญะ แปลว่า ความรู้ตัว [illegible]
[illegible] ซึ่งว่า
สัมปชัญญะ / อาตาปี แปลว่า มีความเพียร [illegible] ท่านจึงแปลโดยความหมายว่า
ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลสให้เร่าร้อน และท่านอธิบายว่า ได้แก่สัมมัปปธาน ๔ [illegible] เพราะฉะนั้น
ของ อาตาปี ก็ได้แก่ [illegible] ของสติสัมปชัญญะ [illegible] เป็นเหตุ
ให้ สัมมัปปธาน ทั้ง ๔ [illegible] ข้อที่ ๑ ซึ่งว่า
สังวรปธาน ความเพียรระวังบาปที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น / [illegible] ที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องเพียรละไป [illegible]
[illegible] ข้อที่ ๒ ซึ่งว่า ปหานปธาน ความเพียรละบาปอกุศลธรรมทั้งหลาย [illegible]
และพร้อมกันนั้น กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น จึงเป็นข้อที่ ๓ ซึ่งว่า ภาวนาปธาน ความเพียรเพื่อให้กุศลธรรมที่ยัง
ไม่เกิดได้เกิดขึ้น / และพร้อมกันนั้นเอง กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เจริญยิ่งขึ้น จนถึงความไพบูลย์เต็มที่ จึงเป็น
ปธานที่ ๔ ซึ่งว่า อนุรักขนาปธาน ความเพียรรักษากุศลที่เกิดแล้ว ไม่ให้เสื่อม [illegible]
ยังได้แก่ หมวดที่ ๑ คือ ขันธ์ ๕ หมวดที่ ๒ [illegible] หมวดที่ ๓ ธาตุ ๑๘ หมวดที่ ๔ อินทรีย์ ๒๒
หมวดที่ ๕ อริยสัจ ๔ / [illegible] ผู้ที่ [illegible] ไม่เกิด [illegible]
แต่ [illegible] สติปัฏฐาน ๔ เกิดได้เมื่อใด

วิธีเจริญ โพธิปักขิยธรรมให้เกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง ๗ หมวด

คำว่า "โพธิปักขิยธรรม" นั้น ท่านแปลว่า "ธรรมเป็นฝ่ายให้ตรัสรู้" โดยความหมายจริงก็คือ ธรรมเป็นเครื่องให้ตรัสรู้ อริยสัจธรรมทั้ง ๔ คือให้รู้เห็นทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ชัดแจ้งด้วย โลกุตตรปัญญาว่า ทุกข์เป็นอย่างไร สมุทัยเป็นอย่างไร นิโรธเป็นอย่างไร มรรคเป็นอย่างไร เพื่อให้รู้ว่า ทุกข์ สมุทัย นิโรธ ไม่ใช่ตนอย่างชัดแจ้ง จนสมุทัยและทุกข์ ต้องดับไปจากจิต นิโรธ หรืออริยผลเกิดขึ้น มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ตลอดถึงอรหัตตผลเป็นที่สุด ถ้ายังทำโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดให้เกิดขึ้นยังไม่ได้ โลกุตตรปัญญาก็ไม่สามารถจะเกิดขึ้นรู้เห็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ครั้นทำให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด เกิดขึ้นแล้ว ก็จะทำให้ตั้งอยู่ได้ โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ก็ส่งผล วิปัสสนาก็จะเกิดขึ้นให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ บรรลุอริยผล เพราะเหตุนั้น ธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ จึงชื่อว่า "โพธิปักขิยธรรม" (ธรรมเป็นเครื่องให้ตรัสรู้อริยสัจ)

โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนั้น โดยลำดับดังนี้ หมวดที่ ๑ สติปัฏฐาน ๔ หมวดที่ ๒ สัมมัปปธาน ๔ หมวดที่ ๓ อิทธิบาท ๔ หมวดที่ ๔ อินทรีย์ ๕ หมวดที่ ๕ พละ ๕ หมวดที่ ๖ โพชฌงค์ ๗ หมวดที่ ๗ อริยมรรค

ธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ เมื่อสติปัฏฐาน ๔ ยังไม่เกิด ธรรมทุกหมวดก็เกิดไม่ได้ ถึงเกิดได้ ก็ไม่ชื่อว่า โพธิปักขิยธรรม เพราะไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้อริยสัจธรรมทั้ง ๔ ครั้นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น โพธิปักขิยธรรมทุกหมวดก็ต้องเกิดขึ้นด้วย เพราะเหตุนั้น พระองค์จึงตรัสสติปัฏฐาน ๔ ไว้เป็นหมวดที่ ๑ อีกอย่างหนึ่ง เมื่อพระองค์ตรัสสติปัฏฐาน ๔ เพียงหมวดเดียว แต่ทรงหมายถึงโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดก็มี เหมือนดังในมหาสติปัฏฐานสูตร พระองค์ตรัสว่า "เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา ฯ ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานา" แปลว่า ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้ เป็นที่ไปทางเดียว เพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย ฯ และทางที่กล่าวนี้ คือ สติปัฏฐาน ๔ ดังนี้

ต่ออย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าพระองค์ตรัส สติปัฏฐาน เพียงหมวดเดียว ให้สัตว์ได้ตรัสรู้อริยสัจทั้ง ๔ บรรลุโลกุตตรธรรม ความหมดจากกิเลสและกองทุกข์ได้ ก็ต้องประกอบด้วยโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด จึงจะสามารถให้สัตว์หมดจดจากกิเลส และพ้นทุกข์ทั้งปวงได้ และสติปัฏฐาน ๔ เมื่อเกิดขึ้น ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด เพราะเหตุนั้น คำว่า "สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางที่ไปทางเดียว เพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลาย" จึงทรงหมายเอาโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนั่นเอง ว่าเป็นทางที่ไปทางเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย หาใช่หมายเอาสติปัฏฐาน ๔ เพียงหมวดเดียวไม่ / เมื่อสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่ได้นานเพียงใด โพธิปักขิยธรรมทั้งหมดก็เกิดขึ้นและตั้งอยู่นานเพียงนั้น และโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดเกิดขึ้นแล้ว ตั้งอยู่นานเพียงใด โลกิยปัญญาก็เจริญขึ้นมากเพียงนั้น เมื่อโลกิยปัญญาเจริญขึ้นมีกำลังพอ วิปัสสนาก็เกิดขึ้น ครั้นวิปัสสนาเจริญไปจนถึงที่สุด โลกุตตรปัญญาจึงเกิดขึ้นให้รู้เห็นแจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ บรรลุอริยผล เป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา / ต่อแต่นี้ จะแสดงโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ไปตามลำดับ เพื่อผู้ไม่เคยศึกษามาก่อน ได้รู้ไว้บ้างเลยก็ดี แต่หมวดที่ ๑ คือ สติปัฏฐาน ๔ นั้น มีความสำคัญต่อการเกิดขึ้นและการตั้งอยู่แห่งโพธิปักขิยธรรมทั้งหมด จึงจำเป็นจะต้องพูดให้ละเอียด เท่าที่ความสามารถจะให้เป็นไปได้ ดังต่อไปนี้ / หมวดที่ ๑ สติปัฏฐาน ๔

๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติ (ที่จิต) เห็นตามซึ่งจิต รู้ทันเห็นทันซึ่ง กุศล อกุศล เกิดขึ้น ตั้งอยู่ที่จิต และดับไปจากจิต และรู้ทันเห็นทันซึ่งความฟุ้งซ่าน หรือความไม่ฟุ้งซ่าน (สมาธิ) เกิดขึ้น และตั้งอยู่ กุศลที่ไปจากจิต หรือยังไม่หลุดพ้นไปจากจิต

สติปัฏฐาน ๔ ในมหาสติปัฏฐานสูตร เป็นพระพุทธพจน์ที่ตรัสว่า เป็นทางที่ไปทางเดียว เพื่อความหมดจดแห่งสัตว์ทั้งหลายนั้น จึงตรัสเป็นหัวข้อย่อ ๆ ๔ ข้อว่า ๑ กาเย กายานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิชฌาโทมนัสสัง / ๒ เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิชฌาโทมนัสสัง / ๓ จิตเต จิตตานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยยะ โลเก อภิชฌาโทมนัสสัง

พระ[illegible]

[illegible]

NO. ....
DATE / /

วิธีเจริญโพธิปักขิยธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการให้เกิดขึ้นได้พร้อมกัน

โพธิปักขิยธรรม ท่านแปลว่า ธรรมเป็นฝ่ายให้ตรัสรู้ หมายความว่า เป็นธรรมเครื่องให้ตรัสรู้อริยสัจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ได้บรรลุโลกุตตรธรรม มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ตลอดถึงอรหัตตผล ที่เป็นจุดหมายปลายทางเป็นที่สุด ถ้ารู้ได้ไม่หมดสิ้นโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดให้เกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง ๗ หมวดได้ ก็ไม่สามารถจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ก็ไม่สามารถจะบรรลุโลกุตตรธรรมมีโสดาปัตติผลเป็นต้นได้ เพราะเหตุนั้น จึงจะอธิบายถึงอุบายวิธีที่จะทำให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดให้เกิดขึ้นพร้อมกัน เพื่อผู้ที่สนใจซึ่งยังไม่เข้าใจ ได้ฟังแล้ว ใคร่ครวญด้วยใจอันเที่ยงธรรม ก็จะสามารถเข้าใจได้ เมื่อเข้าใจแล้วและปฏิบัติตามอุบาย โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ได้ สำหรับผู้ที่ไม่เคยศึกษามาก่อน ย่อมไม่รู้ว่า โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนั้นมีอะไรบ้าง ถ้าไม่ได้ศึกษาถึงวิธีปฏิบัติที่จะให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดเกิดขึ้นพร้อมกันว่ามีอุบายวิธีอย่างไร ก็ยากที่จะเข้าใจ เหตุนั้นเบื้องต้นนี้ จะกล่าวถึงโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดพอสังเขปให้เข้าใจโดยย่อๆ ก่อน โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนั้น มีดังต่อไปนี้ คือ หมวดที่ ๑ ได้แก่ สติปัฏฐาน ๔ อย่าง

๑ กายานุปัสสนา สติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติที่กาย เห็นตามซึ่งกาย ที่กายเนืองๆ อยู่

๒ เวทนานุปัสสนา สติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติที่เวทนา เห็นตามซึ่งเวทนาที่เวทนาเนืองๆ อยู่

๓ จิตตานุปัสสนา สติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติที่จิต เห็นตามซึ่งจิตที่จิตเนืองๆ อยู่

๔ ธัมมานุปัสสนา สติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติที่ธรรม เห็นตามซึ่งธรรมที่ธรรมเนืองๆ อยู่ ดังนี้

[illegible]

๑ สังวรปธาน เพียรเพื่อให้ระวังอกุศลที่ยังไม่เกิด ไม่ให้เกิดขึ้น / ๒ [illegible]

△ [illegible] อกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว [illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible] ๓ จิตตะ ความเอาใจฝักใฝ่ [illegible]

[illegible] / หมวด ๔ อินทรีย์ ๕ ธรรม ๕ อย่างเป็นความเป็นใหญ่ธรรมที่เป็นปฏิปักษ์ของตน

๑ สัทธา ความเชื่อ เป็นใหญ่กว่า ความไม่เชื่อ ๒ วิริยะ ความเพียร เป็นใหญ่กว่า ความเกียจคร้าน

๓ สติ ความระลึกได้ เป็นใหญ่กว่าความหลงลืม ๔ สมาธิ ความรู้ของจิตตั้งอยู่กับอารมณ์ (เดียว) เป็นใหญ่กว่า ความซัดส่ายไปตามอารมณ์ของกิเลส ๕ ปัญญา ความรู้ผิดชอบชั่วดี เป็นใหญ่กว่า ความโง่เขลา

หมวดที่ ๕ พละ ๕ ธรรม ๕ อย่าง คือ สัทธา ๑ วิริยะ ๑ สติ ๑ สมาธิ ๑ ปัญญา ๑ เช่นเดียวกับอินทรีย์ ๕ แต่หมายถึงกำลัง เหนือกว่าธรรมที่ตรงกันข้ามกับตน ส่วนในหมวดที่ ๔ คืออินทรีย์นั้น หมายถึงความเป็นใหญ่ที่เหนือกว่าธรรมที่ตรงกันข้ามกับตน / หมวดที่ ๖ โพชฌงค์ ๗ ธรรมเป็นส่วนช่วยให้อริยมรรคทั้ง ๔ [illegible] ที่เรียกว่า "อริยมัคคสมังคี" เกิดขึ้นได้รู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ โพชฌงค์ ศัพท์เป็น พุธ = ความรู้ พุธ เมื่อ ลง ยะ ปัจจัย จึงเปลี่ยนรูปเป็น พุชฌะ แปลง ธะ ๆ เป็น ชะ จึงเป็น "โพชฌะ" เอา องคะ หรือ องค์ มาต่อเข้า จึงเป็นโพชฌงค์ ซึ่งแปลว่า "เป็นส่วนช่วยให้ตรัสรู้" คือช่วยให้อริยมัคคสมังคีเกิดขึ้น รู้แจ้งอริยสัจทั้ง ๔ โพชฌงค์ ๗ อย่าง คือ

๑ สติ จดจ่ออยู่ซึ่งอริยสัจทั้ง ๔ ๒ ธัมมวิจยะ รู้จำแนกแยกแยะอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ๓ วิริยะ เพียรจดจ้องเพื่อจะรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ๔ ปีติ ความอิ่มเอิบใจ เพราะมีความหวังว่า จะได้รู้แจ้งอริยสัจทั้ง ๔ ๕ ปัสสัทธิ ความสงบ ช่วยให้ธรรมอีก ๖ อย่างทำหน้าที่ของตนได้สะดวก ๖ สมาธิ ความรู้ของจิต ตรงอารมณ์ของวิปัสสนา คือ สังขารรูปนามอารมณ์ที่ปรากฏอยู่ และจดจ่อไปถึงอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ด้วย ๗ อุเบกขา เพ่งจ้อง เห็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ เฉยอยู่

รุ่ง แก้วแดง

NO. 1

Date

เอกายโน อยํ ภิกฺขเว มคฺโค สตฺตานํ วิสุทฺธิยา โสกปริเทวานํ สมติกฺกมาย ทุกฺขโทมนสฺสานํ อตฺถงฺคมาย ญายสฺส อธิคมาย นิพฺพานสฺส สจฺฉิกิริยาย ยทิทํ จตฺตาโร สติปฏฺฐานาติ

ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางไปทางเดียว เพื่อความหมดจดอย่างวิเศษของสัตว์ทั้งหลาย ๑ เพราะเป็นทางให้ก้าวล่วง คือข้ามพ้นไปจากความโศกและความร่ำไรรำพันเพ้อเสียได้ ๒ และเป็นทางให้ทุกข์ที่เกิดทางกายและทุกข์ใจต้องดับไป ๓ เพราะเป็นทางให้ตรัสรู้ซึ่งธรรมที่ควรตรัสรู้ มีอริยสัจจธรรมทั้ง ๔ เป็นต้น ๔ เพราะเป็นเครื่องทำพระนิพพานให้แจ้ง แก่ผู้ดำเนินไปตามทางนี้ ทั้ง ๕ อย่างนี้ก็มีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน ทั้ง ๕ คือความหมด คือการเจริญสติปัฏฐาน ๔ นี้ เป็นช่องทาง คือเป็นเหตุให้ได้รู้อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ ทำพระนิพพานให้แจ้ง หมดทุกข์ทั้งปวง ได้ประสบสุขอันเยี่ยมยอดเหมือนกันทั้ง ๕ อย่างนี้ทั้งหมด

ความจริง การจะได้ตรัสรู้อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ บรรลุโลกุตตรธรรม เป็นพระโสดาบัน เป็นพระสกิทาคามี เป็นพระอนาคามี เป็นพระอรหันต์ ทำพระนิพพานให้แจ้งได้นั้น จะต้องมีโพธิปักขิยธรรม เกิดขึ้นพร้อมทั้ง ๗ หมวด คือหมวดที่ ๑ สติปัฏฐาน ๔ หมวดที่ ๒ สัมมัปปธาน ๔ หมวดที่ ๓ อิทธิบาท ๔ หมวดที่ ๔ อินทรีย์ ๕ หมวดที่ ๕ พละ ๕ หมวดที่ ๖ โพชฌงค์ ๗ หมวดที่ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ดังนี้ก็จริง แต่ว่า สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นได้เมื่อใด โพธิปักขิยธรรมอีก ๖ หมวดก็เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เมื่อนั้น เพราะเหตุนั้น ที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า สติปัฏฐาน ๔ เป็นทางที่ไปทางเดียว เพื่อความหมดจดของสัตว์ทั้งหลายนั้น ซึ่งหมายความรวมเอาโพธิปักขิยธรรมทุกหมวด ไว้ในคำว่าสติปัฏฐาน ๔ นั้น เพราะโพธิปักขิยธรรมทุกหมวดต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เมื่อสติปัฏฐาน ๔ ยังไม่เกิด โพธิปักขิยธรรมทุกหมวดก็เกิดขึ้นไม่ได้ ถึงจะเกิดขึ้นได้ ก็ไม่เป็นโพธิปักขิยธรรม คือไม่อาจให้ตรัสรู้อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ ได้ ~~[illegible]~~ เช่นในหมวดอินทรีย์ ๕ ก็ไม่มีสตินทรีย์ และไม่มีสมาธินทรีย์ ในหมวดพละ ๕ ก็ไม่มีสติพละ และสมาธิพละ ในหมวดโพชฌงค์ ๗ ก็ขาดสติสัมโพชฌงค์ และสมาธิสัมโพชฌงค์ ในอริยมรรคก็ขาดสัมมาสติ และสัมมาสมาธิเหมือนกัน ดังนี้ เพราะสติปัฏฐาน ๔ ย่อมเกิดขึ้นได้ด้วยมีสัมมาสมาธิเป็นที่พึ่งอาศัย และมีสัมมัปปธาน ๔ คือ อาตาปี เป็นองค์ประกอบสำคัญของสติปัฏฐาน / ที่เรียกว่าสติปัฏฐาน ๔ นี้แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติ ๔ อย่าง คือตั้งมั่นที่กาย ๑ ตั้งมั่นที่เวทนา ๑ ตั้งมั่นที่จิต ๑ ตั้งมั่นที่ธรรม ๑ เป็นที่ตั้งมั่น ๔ อย่างดังนี้ นี่เป็นการกล่าวย่อๆ ถ้าจะกล่าวให้เต็มความ ก็จะต้องกล่าวว่า มีสติด้วย มีสัมปชัญญะด้วย มีอาตาปีด้วย ทั้ง ๓ อย่างนี้ ตั้งมั่นอยู่ที่กาย ตั้งมั่นอยู่ที่เวทนา ตั้งมั่นอยู่ที่จิต ตั้งมั่นอยู่ที่ธรรม / คำว่า อาตาปี แปลว่ามีความเพียรเป็นเหตุให้กิเลสร้อน แต่อรรถกถาจารย์ท่านจึงแปลโดยความหมายว่า ความเพียรเป็นเครื่องทำให้กิเลสร้อน แล้วก็อธิบายว่า อาตาปี ก็คือ สัมมัปปธาน ๔ นั่นเอง ดังนี้

อาตาปี จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องเมื่อสติสัมปชัญญะ หยุดนิ่งลงที่ตั้งอยู่ที่กายที่จิต และสติสัมปชัญญะจะหยุดนิ่งลงที่ตั้งอยู่ที่กายที่จิตได้ ก็ต้องเมื่อสัมมาสมาธิเกิดขึ้น สติสัมปชัญญะจึงตั้งอยู่ที่กายที่จิต ก็หยุดนิ่งอยู่ที่กายที่จิต จึงเกิดขึ้นให้สติปัฏฐาน ๔ ครบองค์ ๓ คือมีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี หยุดนิ่งลงที่อยู่ที่กายที่จิต เป็นสติปัฏฐานขึ้นเกิดขึ้นพร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ดังอธิบายมาแล้วนี้

เพราะโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดเกิดขึ้นได้ เพราะสัมมาสมาธิเกิดขึ้นเช่นนี้ เพราะเหตุนั้น เมื่อเกิดขึ้นแล้ว ยิ่งรักษาสัมมาสมาธิให้ตั้งอยู่ได้นานเพียงใด โพชฌงค์ทั้ง ๗ หมวดอันมีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น อันมีอริยมรรคมีองค์ ๘ ประเภทก็จะตั้งอยู่ตราบนั้น โพธิปักขิยธรรมตั้งอยู่ได้นานเพียงใด

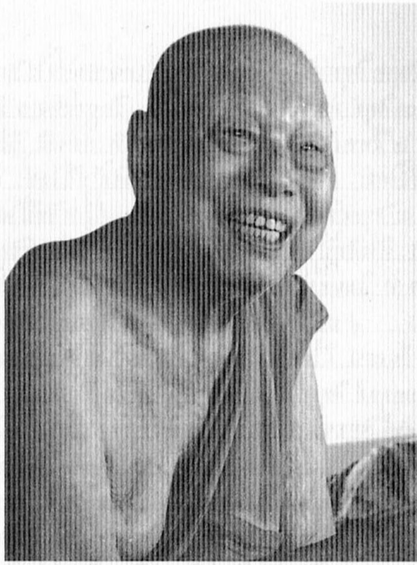
พระ [illegible]

กถญฺจ ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ. ภิกษุทั้งหลาย อย่างไรเล่า ภิกษุย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิตอยู่ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ ๑ สราคํ วา จิตฺตํ สราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อจิตมีราคะ ก็รู้ว่าจิตมีราคะ ๒ วีตราคํ วา จิตฺตํ วีตราคํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตไม่มีราคะ ก็รู้ว่าจิตไม่มีราคะ ๓ หรือจิตมีโทสะ ก็รู้ว่าจิตมีโทสะ ๔ วีตโทสํ วา จิตฺตํ หรือจิตไม่มีโทสะ ก็รู้ว่าจิตไม่มีโทสะ ๕ สโมหํ วา จิตฺตํ สโมหํ วา จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตมีโมหะ ก็รู้ว่าจิตมีโมหะ ๖ วีตโมหํ วา จิตฺตํ วีตโมหํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตไม่มีโมหะ ก็รู้ว่าจิตไม่มีโมหะ ๗ สงฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ สงฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตหดหู่ ก็รู้ชัดว่า จิตหดหู่ ๘ วิกฺขิตฺตํ วา จิตฺตํ วิกฺขิตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตฟุ้งซ่าน ก็รู้ชัดว่าจิตฟุ้งซ่าน ๙ มหคฺคตํ วา จิตฺตํ มหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตเป็นมหัคคตะ (คือถึงความเป็นใหญ่ คือเป็นฌาน หรือเป็นอัปปมัญญาพรหมวิหาร) ก็รู้ชัดว่า จิตเป็นมหัคคตะ ๑๐ อมหคฺคตํ วา จิตฺตํ อมหคฺคตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตไม่เป็นมหัคคตะ ก็รู้ชัดว่าจิตไม่เป็นมหัคคตะ ๑๑ สอุตฺตรํ วา จิตฺตํ สอุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือเป็นสอุตตระ (คือกามาวจรจิต มีจิตอื่นยิ่งกว่า ไม่ถึงฌาน) ก็รู้ว่า จิตเป็นสอุตตระ ๑๒ อนุตฺตรํ วา จิตฺตํ อนุตฺตรํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตเป็นอนุตตระ (ถึงเป็นฌาน ไม่มีจิตอื่นยิ่งกว่า) ก็รู้ชัดว่า จิตเป็นอนุตตระ ๑๓ สมาหิตํ วา จิตฺตํ สมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตตั้งมั่น ก็รู้ชัดว่า จิตตั้งมั่น ๑๔ อสมาหิตํ วา จิตฺตํ อสมาหิตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตไม่ตั้งมั่น ก็รู้ชัดว่า จิตไม่ตั้งมั่น ๑๕ วิมุตฺตํ วา จิตฺตํ วิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตวิมุตติ (คือ หลุดพ้นด้วยตทังควิมุตติ และวิกขัมภนวิมุตติ) ก็รู้ว่า จิตวิมุตติ ๑๖ อวิมุตฺตํ วา จิตฺตํ อวิมุตฺตํ จิตฺตนฺติ ปชานาติ หรือจิตยังไม่วิมุต ก็รู้ชัดว่า จิตยังไม่วิมุต

~~เพราะเหตุดังกล่าวแล้วข้างต้น ภิกษุ ย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิต เป็นภายในบ้าง พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิต เป็นภายนอกบ้าง อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิต ทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ~~

อิติ เพราะเหตุดังกล่าวข้างต้น ๑ อชฺฌตฺตํ วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ภิกษุ ย่อมตามซึ่งจิตที่จิต เป็นภายในบ้าง ๒ พหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิต เป็นภายนอกบ้าง ๓ อชฺฌตฺตพหิทฺธา วา จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิต ทั้งภายในทั้งภายนอกบ้าง ๔ สมุทยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ ย่อมเห็นตามซึ่ง ธรรมดาอันเกิดขึ้นที่จิต เนืองๆ บ้าง ๕ วยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ เห็นตามซึ่งธรรมดาอันเสื่อมไปที่จิต เนืองๆ บ้าง ๖ สมุทยวยธมฺมานุปสฺสี วา จิตฺตสฺมึ วิหรติ ย่อมเห็นตาม ซึ่งธรรมดา (กุศล อกุศล อัพยากฤต) อันเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ที่จิตบ้าง (จิตไม่ดับ)

อตฺถิ จิตฺตนฺติ วา ปนสฺส สติ ปจฺจุปฏฺฐิตา โหติ (ความเห็น) ของภิกษุนั้น เห็นว่า จิตมีอยู่ สติเข้าไปตั้งอยู่ เฉพาะแล้ว (ที่จิตนั้น) ยาวเทว ญาณมตฺตาย ปฏิสฺสติมตฺตาย เพราะสติมีประมาณใหญ่เพียงใด ประมาณแห่งญาณก็มีเพียงนั้น อนิสฺสิโต จ วิหรติ (เพราะสติมีประมาณใหญ่) กิเลสและทิฏฐิ ซึ่งไม่อาศัยอยู่ (ที่จิต) นั้นด้วย น จ กิญฺจิ โลเก อุปาทิยติ และภิกษุนั้น ย่อมไม่ยึดถืออะไรๆ ในโลก (ว่าเป็นตนเป็นของของตน) ด้วย / เอวมฺปิ โข ภิกฺขเว ภิกฺขุ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุย่อมเห็นตามซึ่งจิตที่จิตเนืองๆ อยู่ อย่างนี้แล

โพธิปักขิยธรรม ธรรมเป็นฝ่ายให้ตรัสรู้ คือเป็นธรรมที่เป็นเหตุให้ได้ตรัสรู้ อริยสัจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ ได้แก่ความไม่สบายกาย ไม่สบายใจ ๑ สมุทัย เหตุให้ทุกข์เกิด ได้แก่ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ทั้ง ๕ นี้ ๑ นิโรธ ความดับไปแห่งสมุทัยและทุกข์ ๑ มรรค ประกอบด้วยองค์ ๘ ประการ มีสัมมาทิฏฐิเป็นต้น มีสัมมาสมาธิเป็นที่สุด อันเป็นข้อปฏิบัติ เพื่อให้ถึงความดับไปแห่งสมุทัยและทุกข์ ๑ ผู้ใดจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ที่กล่าวมาแล้วนี้ได้ ผู้นั้นต้องบำเพ็ญให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการให้เกิดขึ้น จึงจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ เป็นเหตุให้สมุทัยและทุกข์ต้องดับไป บรรลุถึงความสุขอันยอดเยี่ยม คือพระนิพพานได้

โพธิปักขิยธรรม ๗ หมวดนั้น หมวดที่ ๑ คือ สติปัฏฐาน ๔ หมวดที่ ๒ สัมมัปปธาน ๔ หมวดที่ ๓ อิทธิบาท ๔ หมวดที่ ๔ อินทรีย์ ๕ หมวดที่ ๕ พละ ๕ หมวดที่ ๖ โพชฌงค์ ๗ หมวดที่ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ รวม ๗ หมวดซึ่งเป็นชื่อหัวข้อธรรม ๓๗ ประการ แต่ความจริงหัวข้อธรรมะมีเพียง ๑๓ ประการ เพราะธรรมะ ๕ อย่าง คือ (๑) ศรัทธา ๒ วิริยะ ๓ สติ ๔ สมาธิ ๕ ปัญญา เหล่านี้ แต่ละสิ่งกำหนดที่ตั้งแต่ ๒ อย่างถึง ๙ อย่างก็มี เช่น ๑ ศรัทธา ความเชื่อ กำหนดที่เป็นโพธิปักขิยธรรม ๒ อย่าง คือเป็นอินทรีย์ ๑ เรียกว่า สัทธินทรีย์ เป็นพละ ๑ เรียกว่า สัทธาพละ

(๒) วิริยะ ความเพียร กำหนดที่ ๙ อย่าง ในหมวดธรรม ๖ หมวด คือ ๑ เป็นสัมมัปปธาน ความเพียรชอบ ๔ อย่าง (ทั้งหมวด) ๒ เป็นอิทธิบาท ๑ เรียกว่า วิริยิทธิบาท ๓ เป็นอินทรีย์ ๑ เรียกว่า วิริยินทรีย์ ๔ เป็นพละ เรียกว่า วิริยพละ ๕ เป็นโพชฌงค์ เรียกว่า วิริยสัมโพชฌงค์ ความเพียรเป็นส่วนช่วยให้อริยมรรคสมังคีเกิดขึ้น ๑ เป็นองค์มรรคที่ ๖ เรียกว่า สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ ซึ่งได้แก่สัมมัปปธาน ๔ อย่างนั้น ๑ รวมเป็นชื่อซ้ำกันเป็น ๙ ชื่อ

(๓) สติ ความระลึกได้ หรือความนึกได้ หรือความระลึกรู้หรือความนึกรู้ กำหนดที่ ๘ อย่าง ในหมวดธรรม ๕ หมวด คือ ๑ เป็นสติปัฏฐาน ๔ สติตั้งทั่วที่ ๔ อย่าง คือที่กาย ๑ ที่เวทนา ๑ ที่จิต ๑ ที่ธรรม ๑ เป็น ๔ อย่าง (ทั้งหมวด) และเป็นอินทรีย์ เรียกว่า สตินทรีย์ ความเป็นใหญ่ คือสติ ๑ เป็นพละ เรียกว่า สติพละ กำลังคือสติ ๑ เป็นโพชฌงค์ เรียกว่า สติสัมโพชฌงค์ สติเป็นส่วนช่วยให้อริยมรรคสมังคีเกิดขึ้น ๑ เป็นองค์มรรคที่ ๗ เรียกว่า สัมมาสติ ตั้งสติชอบ อันได้แก่สติปัฏฐาน ๔ นั้น ๑

(๔) สมาธิ จิตตั้งอยู่เสมอ หรือตรงอยู่เสมอ กำหนดที่ ๔ อย่าง เป็นอินทรีย์ เรียกว่า สมาธินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือสมาธิ ๑

[illegible]

พระชวนมองหอม เชิญใจไม่ขอน เหมือนหน่อนหม่ม สุภรสอนมนต์ ให้บุ่มถวาย เย็นค่ำว่าวจำ ถิ่นป่าสัย

พาด วันหนึ่งหนทาง มีดาวากรเป็นปริวัตร เห[illegible]ในป่า[illegible] ทิสี[illegible]ชุกานจรชร

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าของพวกเรา [illegible] ทั้งหลาย ได้บังเกิดขึ้นเป็นมนุษย์

เป็นพระโอรสพระเจ้าสุทโธทนะ เจ้าผู้ครองนคร ในกรุงกบิลพัสดุ์ ซึ่งในปัจจุบันนี้ได้ยินว่า อยู่ในแคว้นเนปาล แห่งประเทศอินเดีย ประสูติจากพระครรภ์ของพระนางมายา อันทรงพระนามว่า พระมหามายาเทวี เมื่อก่อนพุทธศักราช ๘๐ ปี ครั้นทรงเจริญวัยขึ้นจนถึงพระชนมายุได้ ๒๙ ปี ทรงเบื่อหน่ายต่อการครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เพราะทรงมีพระปัญญาเห็นประจักษ์ว่า ความแก่ ความเจ็บไข้ และความตาย เป็นทุกข์ภัยอันใหญ่หลวง ใคร่จะพ้นไปเสียจากทุกข์ทั้งปวง จึงเสด็จออกบรรพชา ณ วันเพ็ญเดือน ๖ เมื่อมีพระชนมายุได้ ๒๙ ปีนั้น ทรงบำเพ็ญเพียร ทรมานพระองค์อยู่ ๖ ปี ก็ได้ตรัสรู้ อนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ อันยอดเยี่ยม จึงสำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้เป็นศาสดาเอกในโลก ณ วันขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๖ เมื่อพระชนมายุได้ ๓๕ ปี ทรงเสวยวิมุตติสุข คือความสุขอันเกิดจากความหลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งอยู่ จนถึงขึ้น ๑๕ ค่ำ กลางเดือน ๘ จึงทรงแสดงธรรมโปรดเทวดามนุษย์ทั้งหลายเป็นครั้ง[illegible] ที่เรียกว่า ปฐมเทศนา มีชื่อว่า ธรรมจักกัปปวัตนสูตร แก่พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ที่ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน แขวงเมืองพาราณสี พระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ ฟังแล้ว พระอัญญาโกณฑัญญะผู้เดียวได้บรรลุอริยมรรคอริยผล เป็นพระโสดาบันเพียงองค์เดียว แต่เทวดาและพรหมทั้งหลายมาร่วมฟังในครั้งนั้น ได้สำเร็จอริยมรรคอริยผล ๑๘ โกฏิ / สำหรับมนุษย์ มีพระอัญญาโกณฑัญญะได้บรรลุผลเพียงขั้นโสดาบันโดยองค์เดียวก็จริง แต่เมื่อสำเร็จโสดาบันแล้ว ได้ทูลขอบรรพชาอุปสมบท พระผู้มีพระภาคเจ้า ประทานเอหิภิกขุอุปสัมปทาให้แก่ท่าน คือตรัสว่า ธรรมวินัยตถาคตแสดงดีแล้ว ท่านเป็นภิกษุมาเถิด จงประพฤติพรหมจรรย์เพื่อความสิ้นทุกข์ทั้งปวงเถิด ดังนี้ ทันทีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสจบลงแล้ว ผมและหนวดเคราของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะก็หลุดไป ทั้งมีบาตรและจีวร เข้ามาสวมกายของท่าน ให้สำเร็จภิกษุภาวะในพระพุทธศาสนา

การสำเร็จโสดาบันและอุปสมบท ของท่านพระอัญญาโกณฑัญญะ จึงมีความสำคัญต่อการที่ทำให้พระรัตนตรัย อันประเสริฐสูงสุดกว่าสิ่งใดๆ ทั้งปวง ปรากฏขึ้นในโลกครบถ้วนบริบูรณ์ทั้ง ๓ ประการ ให้เป็นประโยชน์อันยิ่งใหญ่ไพศาลและสูงสุดแก่เทวดามนุษย์ทั้งหลาย ผู้มีปัญญา มีศรัทธาเลื่อมใส ซึ่งพระรัตนตรัย คือพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระอริยสงฆ์นั้น / ๑ ภิกษุทั้งหลาย (คำว่า) นี้ทุกขอริยสัจ ดังนี้ เรา (ตถาคต) ไม่เคยได้ฟังมาก่อน (แต่ด้วยอานุภาพของอริยมรรคทั้ง ๘ รวมทั้งโพธิปักขิยธรรมทั้งหมด เป็นเหตุให้) จักษุ (คือปัญญา) เกิดขึ้นแล้ว (เป็นเหตุให้) ญาณ (คือปัญญา) เกิดขึ้นแล้ว (เป็นเหตุให้) ปัญญาเกิดขึ้นแล้ว เป็นเหตุให้วิชชา (คือปัญญา) เกิดขึ้นแล้ว (เป็นเหตุให้) แสงสว่างเกิดขึ้นแล้ว เรา (ตถาคต) จึงรู้ว่า นี้ทุกขอริยสัจ ข้อนี้ แสดงถึง "ลักษณะของทุกข์" คือสามารถให้รู้อย่างชัดแจ้งว่า "ความจริงของทุกข์ เป็นอย่างไร"

ธรรมจักกัปปวัตนสูตรนี้ เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเรียกพระปัญจวัคคีย์ทั้ง ๕ เพื่อเป็นการเตือนให้ตั้งใจฟังด้วยความเคารพแล้ว จึงตรัสว่า เทฺวเม ภิกฺขเว อนฺตา ดังนี้ เป็นต้น แปลว่า "ภิกษุทั้งหลาย ที่สุด ๒ อย่าง อันบรรพชิตไม่ควรเสพ คือการประกอบตนให้พัวพันด้วยกามในกามทั้งหลายนี้ใด เป็นธรรมเลว เป็นเหตุให้ทั้งบ้านเรือน ไม่ใช่ไปจากซึ่งกิเลส ไม่ประกอบด้วยประโยชน์อย่างหนึ่ง" / ที่แปลอย่างนี้ เป็นการแปลตามตัวของภาษาบาลี ซึ่งภาษาบาลีนั้น เมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้ว ทำให้ต้องสูญความหมายลึกไปมาก สำหรับผู้ที่จะรู้ภาษาบาลีอยู่บ้าง เมื่อเห็นคำแปลพร้อมทั้งเห็นคำของภาษาบาลีด้วย ก็จะได้ความเข้าใจดี จะรู้ว่า สมณะนักบวชทั้งหลาย เมื่อยังมีจิตยินดีอยู่ด้วยกามคุณ ๕ อย่าง คือ รูปสวยๆ เสียงเพราะๆ กลิ่นหอมๆ รสอร่อยๆ สัมผัสอ่อนๆ นุ่มๆ เย็นๆ อุ่นๆ เมื่อยังยินดีอยู่อย่างนี้ตราบใด หมายนั้น ฌานทั้งหลาย อันมีปฐมฌานเป็นต้น ก็เกิดขึ้นไม่ได้ เพราะฌานเกิดขึ้นไม่ได้ โพธิปักขิยธรรม ทั้ง ๗ หมวด อันมีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้น ตลอดถึงอริยมรรคทั้ง ๘ ก็เกิดไม่ได้

อปนมิสฺสนฺติ อิโต นานาชนา ชนปเทหิ สงฺคตา ตว วีร วากฺยํ ข้าแต่พระองค์ผู้เพียรกล้า ชนผู้อยู่ในชนบทต่างๆ มาประชุมกันแล้ว จำนงหวังพระวาจาของพระองค์ ครั้นได้ฟังเทศนาของพระองค์ผู้ประเสริฐแล้ว จักกลับไปจากที่นี้ เตสํ ตุวํ สาธุ วิยากโรหิ ขอพระองค์จงทรงแก้ปัญหาแก่ชนเหล่านั้นเถิด

ตถา หิ เต วิทิโต เอส ธมฺโม เพราะธรรมนั้น พระองค์ได้ทรงทราบแล้วจริงแท้

ตรัสตอบว่า อาทานตณฺหํ วินเยถ สพฺพํ หมู่ชนพึงกำจัดความอยากถือมั่นเสียให้หมด อุทฺธํ อโธ ติริยญฺจาปิ มชฺเฌ ทั้งเบื้องบน (อนาคต) ส่วนเบื้องต่ำ (อดีต) ทั้งในท่ามกลาง (ปัจจุบัน) ยํ ยํ หิ โลกสฺมิมุปาทิยนฺติ เพราะสัตว์ย่อมถือมั่นสิ่งใดๆ ในโลก เตเนว มาโร อนฺเวติ ชนฺตุํ มารย่อมไปตามสัตว์เพราะสิ่งนั้นๆ นั่นเทียว ตสฺมา ปชานํ น อุปาทิเยถ ภิกฺขุ สโต กิญฺจนํ สพฺพโลเก อาทานสตฺเต อิติ เปกฺขมาโน ปชํ อิมํ มจฺจุเธยฺเย วิสตฺตํ เพราะเหตุนั้น ภิกษุผู้รู้อยู่ พิจารณาเห็นหมู่สัตว์นี้ ผู้ติดข้องอยู่ในอุปาทานะ ซึ่งเป็นเขตแดนของมัจจุราช ว่าติดข้องอยู่เพราะความถือมั่นดังนี้ จึงเป็นผู้มีสติ อย่าถือมั่นสิ่งหนึ่งสิ่งใด ซึ่งเป็นเครื่องกังวลให้ติดในโลกทั้งปวง ด้วยประการฉะนี้แล

๑๓ อุทยะ ทูลถามว่า ฌายึ วิรชมาสีนํ กตกิจฺจํ อนาสวํ ปารคุํ สพฺพธมฺมานํ อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ ข้าพระองค์มีความประสงค์ด้วยปัญหา จึงได้มาเฝ้าพระองค์ ผู้ทรงเพ่งฌาน ปราศจากกิเลสธุลี มีกิจที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว หาอาสวะมิได้ ทรงบรรลุถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง อญฺญาวิโมกฺขํ ปพฺรูหิ อวิชฺชาย ปเภทนํ ขอพระองค์ทรงแสดงธรรม สำหรับทำลายอวิชชา เป็นเครื่องพ้นด้วยปัญญาผู้รู้ทั่วถึง

ตรัสตอบว่า ปหานํ กามจฺฉนฺทานํ โทมนสฺสาน จูภยํ ถีนสฺส จ ปนูทนํ กุกฺกุจฺจานํ นิวารณํ อุเปกฺขาสติสํสุทฺธํ ธมฺมตกฺกปุเรชวํ อญฺญาวิโมกฺขํ ปพฺรูมิ อวิชฺชาย ปเภทนํ เราตถาคตย่อมกล่าวธรรม สำหรับละกามฉันท์และโทมนัสทั้งสอง และเป็นเหตุบรรเทาความง่วง และเป็นเครื่องห้ามกันความรำคาญทั้งปวง มีอุเบกขากับสติเป็นธรรมบริสุทธิ์ มีความตรึกในธรรมแล่นไปในเบื้องหน้า ว่าเป็นธรรมสำหรับทำลายอวิชชา เป็นเครื่องพ้นแล้วด้วยปัญญาผู้รู้ทั่วถึง / กึสุ สํโยชโน โลโก โลกมีสิ่งใดเป็นเครื่องผูกไว้ กึสุ ตสฺส วิจารณํ อะไรเป็นเครื่องเที่ยวไปของโลกนั้น กิสฺสสฺส วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ท่านกล่าวว่านิพพาน เพราะละอะไรได้

ตรัสตอบว่า นนฺทิสํโยชโน โลโก โลกมีความเพลินเป็นเครื่องผูกไว้ วิตกฺกสฺส วิจารณา ความตรึกเป็นเครื่องเที่ยวไปแห่งโลกนั้น ตณฺหาย วิปฺปหาเนน นิพฺพานํ อิติ วุจฺจติ ท่านกล่าวว่านิพพาน เพราะละตัณหาเสียได้ / ทูลถามว่า กถํ สตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปรุชฺฌติ เมื่อบุคคลประพฤติมีสติอย่างไร วิญญาณที่หมดด้วยสังขาร ๓ มีปุญญาภิสังขารเป็นต้นจึงจะดับ ภควนฺตํ ปุฏฺฐุมาคมฺม ข้าพระองค์ทั้งหลายได้มาเฝ้าเพื่อจะกราบทูลถามพระผู้มีพระภาคเจ้า ตํ สุโณม วโจ ตว ขอข้าพระองค์ทั้งหลายจงได้ฟังพระวาจาของพระองค์นั้นเถิด

ตรัสตอบว่า อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ เวทนํ นาภินนฺทโต เมื่อบุคคลไม่เพลิดเพลินเวทนาทั้งภายในและภายนอกอย่างนี้ เอวํ สตสฺส จรโต วิญฺญาณํ อุปรุชฺฌติ ประพฤติมีสติอยู่อย่างนี้ วิญญาณย่อมหมดด้วยสังขาร ๓ จึงจะดับด้วยประการฉะนี้แล

๑๔ โปสาล ถามว่า โย อตีตํ อาทิสติ พระองค์ใด ทรงแสดงชาติที่เป็นอดีต อเนโช ฉินฺนสํสโย มิได้ทรงหวั่นไหวเพราะโลกธรรมทั้งแปด ทรงตัดความสงสัยเสียได้แล้ว ปารคู สพฺพธมฺมานํ ทรงบรรลุถึงฝั่งแห่งธรรมทั้งปวง อตฺถิ ปญฺเหน อาคมํ ข้าพระองค์มีความต้องการด้วยปัญหา จึงได้มาเฝ้าพระองค์นั้น วิภูตรูปสญฺญิสฺส สพฺพกายปฺปหายิโน อชฺฌตฺตญฺจ พหิทฺธา จ นตฺถิ กิญฺจีติ ปสฺสโต ญาณํ สกฺกานุปุจฺฉามิ ข้าแต่พระองค์ผู้ศากยวงศ์ ข้าพระองค์ขอกราบทูลถามถึงญาณ ของบุคคลผู้มีกำหนดหมายในรูปแจ้งชัด คือได้บรรลุอรูปฌานแล้ว ละรูปขันธ์ทั้งหมดได้แล้ว ทั้งเห็นอยู่ว่าไม่มีอะไร ทั้งภายในและภายนอก คือได้บรรลุอากิญจัญญายตนะรูปฌาน กถํ เนยฺโย

๑๐ กัปป์ ถาม มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตํ โอเฆ ชาเต มหพฺภเย ชรามจฺจุปเรตานํ ทีปํ ปพฺรูหิ มาริส
ข้าแต่พระองค์ผู้นิรทุกข์ ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรม เป็นที่พึ่งของชน ซึ่งชราและมรณะครอบงำแล้ว ผู้ตกอยู่ในท่ามกลางสาคร เมื่อเกิดห้วงน้ำเกิดเป็นภัยอันใหญ่ เหมือนเกาะซึ่งเป็นที่พึ่งอาศัยของชนผู้ตกอยู่ในท่ามกลางสาคร เมื่อเกิดห้วงน้ำเกิดเป็นภัยอันใหญ่ เหมือนเกาะซึ่งเป็นที่อาศัยของชนผู้ตกอยู่ในท่ามกลางสาคร เมื่อห้วงน้ำเกิดเป็นภัยอันใหญ่ ตฺวญฺจ เม ทีปมกฺขาหิ ยถายิทํ นาปรํ สิยา ก็ทุกข์นี้ไม่พึงมีต่อไปอีกได้อย่างใด ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรม อันเป็นที่พึ่งแก่ข้าพระองค์อย่างนั้นเถิด / ตรัสตอบว่า มชฺเฌ สรสฺมึ ติฏฺฐตํ โอเฆ ชาเต มหพฺภเย ชรามจฺจุปเรตานํ ทีปํ ปพฺรูมิ กปฺป เต ดูก่อนกัปปะ เราตถาคตจะบอกธรรมอันเป็นที่พึ่งของชน ซึ่งชราและมรณะมาถึงรอบข้าง ผู้ตกอยู่ในท่ามกลางสาคร เมื่อเกิดห้วงน้ำเกิดเป็นภัยอันใหญ่ เหมือนเกาะอันเป็นที่อาศัยของชนผู้ตกอยู่ในท่ามกลางสาคร เมื่อห้วงน้ำเกิดเป็นภัยอันใหญ่แก่ท่าน อกิญฺจนํ อนาทานํ เอตํ ทีปํ อนาปรํ ความไม่มีกังวล ความไม่ถือมั่นนั่นแหละ คือธรรมอันเป็นที่พึ่ง ไม่มีธรรมอื่นอีก นิพฺพานํ อิติ นํ พฺรูมิ ชรามจฺจุปริกฺขยํ เราตถาคตกล่าวธรรมนั้นว่าพระนิพพาน เป็นที่สิ้นไปแห่งชราและมรณะ เอตทญฺญาย เย สตา ทิฏฺฐธมฺมาภินิพฺพุตา ชนเหล่าใด เป็นผู้ตรัสรู้พระนิพพานนั้นแล้ว เป็นคนมีสติ มีธรรมได้เห็นแล้ว ดับกิเลสเสียได้แล้ว น เต มารวสานุคา ชนเหล่านั้นเป็นคนไม่ไปสู่อำนาจของมาร น เต มารสฺส ปทฺธคู ชนเหล่านั้นเป็นคนไม่ได้เป็นไปในทางของมารเลย ด้วยประการฉะนี้

๑๑ ชตุกัณณี ถามว่า สุตฺวานหํ วีร อกามกามึ โอฆาติคํ ปุฏฺฐุมกามมาคมํ ข้าแต่พระองค์ผู้เพียรกล้า ข้าพระองค์ได้ยินเสียงสรรเสริญ จึงได้มาเพื่อจะถามปัญหากะพระองค์ผู้ไม่มีกามไปยังกามารมณ์ ข้ามห้วงกิเลสได้แล้ว สนฺติปทํ พฺรูหิ สหชเนตฺต ข้าแต่พระองค์ผู้สหชเนตร เห็นธรรมเกิดพร้อมกับความตรัสรู้ ขอพระองค์จงแสดงธรรมชาติอันสงบระงับ ยถาตจฺฉํ ภควา พฺรูหิ เม ตํ ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ขอพระองค์จงตรัสบอกธรรมนั้นโดยถ่องแท้แก่ข้าพระองค์เถิด ภควา หิ กาเม อภิภุยฺย อิริยติ เพราะว่า พระผู้มีพระภาค ทรงครอบงำกามเป็นไป อาทิจฺโจว ปฐวึ เตชี เตชสา เหมือนดวงอาทิตย์อันส่องแผ่นดินให้แจ้ง ด้วยรัศมี ปริตฺตปญฺญสฺส เม ภูริปญฺญ อาจิกฺข ธมฺมํ ยมหํ วิชญฺญํ ชาติชราย อิธ วิปฺปหานํ ขอพระองค์ ผู้มีปัญญากว้างใหญ่ดังแผ่นดิน จงตรัสบอกธรรมนั้นแก่ข้าพระองค์ผู้มีปัญญาน้อยเถิด ข้าพระองค์จะพึงรู้ธรรมไว้เล่า อันจะเป็นเครื่องละชาติชราได้ในอัตภาพนี้

ตรัสตอบว่า กาเมสุ วินย เคธํ ท่านจงนำความกำหนัดในกามทั้งหลายเสียให้สิ้น เนกฺขมฺมํ ทฏฺฐุ เขมโต เห็นความออกไปจากกามโดยความเกษมเถิด อุคฺคหิตํ นิรตฺตํ วา มา เต วิชฺชิตฺถ กิญฺจนํ สิ่งที่ท่านยึดไว้ก็ดี มิได้ยึดถือไว้ก็ดี อย่าได้เป็นเครื่องกังวลมีแก่ท่าน ยํ ปุพฺเพ ตํ วิโสเสหิ ความกังวลใดได้มีแล้วในปางก่อน (อดีต) ท่านจงให้ความกังวลนั้นเหือดแห้งเสีย ปจฺฉา เต มาหุ กิญฺจนํ ความกังวลในภายหลัง (อนาคต) อย่าได้มีแก่ท่าน มชฺเฌ เจ โน คเหสฺสสิ ถ้าท่านจักไม่ยึดถือ ความกังวลในท่ามกลาง (ปัจจุบัน) อุปสนฺโต จริสฺสสิ ท่านจักเป็นคนสงบระงับกิเลสได้ เที่ยวไปทุกอิริยาบถ สพฺพโส นามรูปสฺมึ วีตเคธสฺส พฺราหฺมณ อาสวาสฺส น วิชฺชนฺติ เยหิ มจฺจุวสํ วเช ท่านผู้เป็นพราหมณ์ ชนถึงไปสู่อำนาจของมัจจุราช เพราะอาสวะเหล่าใด อาสวะเหล่านั้นของชนผู้ปราศจากความกำหนัดในนามและรูปแล้ว โดยอาการทั้งปวง ย่อมไม่มี ด้วยประการฉะนี้แล

๑๒ ภัทราวุธ ถามว่า โอกญฺชหํ ตณฺหจฺฉิทํ อเนชํ นนฺทิญฺชหํ โอฆติณฺณํ วิมุตฺตํ กปฺปญฺชหํ อภิยาเจ สุเมธํ ข้าพระองค์ ขออาราธนาพระองค์ผู้ละอาลัย ทรงตัดตัณหาเสียได้ มิได้หวั่นไหว เพราะอิฏฐารมณ์และอนิฏฐารมณ์ ทรงละความเพลิดเพลินเสียได้ ข้ามห้วงกิเลสพ้นวิเศษจากอาสวะแล้ว ทรงละตัณหาและทิฏฐิ เป็นเครื่องให้กำหนดไปต่างๆ เสียได้ มีพระปรีชาญาณอันดี สุตฺวาน นาคสฺส

NO.

DATE

เพราะเป็นเหตุให้อภิชฌา (ความโลภ) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ในโลก ดับไปไม่เหลือ

กาเยสุ กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นกายในกาย ที่กายเนืองๆ อยู่ ย่อมนำไปให้วินาศ สิ่งที่ทำให้จิต-ทุกข์ร้อน เพราะเป็นเหตุให้อภิชฌา (ความโลภ) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ในโลก ดับไปไม่เหลือ

คำว่า อาตาปี แปลว่ามีความเพียร ได้แก่ สติสัมปชัญญะ ซึ่งอยู่ที่กายที่จิต สติสัมปชัญญะประคองกายและประคองจิตตั้งอยู่ เป็นเหตุให้อกุศลธรรมทั้งหลาย เผาร้อน คือ กิเลสอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดก็เกิดไม่ได้ ที่เกิดขึ้นแล้วก็ต้องเสื่อมไป สิ้นไป เรียกว่าอาตาปี แปลว่ามีความเพียรสิ่งให้อกุศลธรรมเร่า-ร้อน อาตาปีนี้ ต่อเนื่องแปลว่า ความเพียร เป็นเครื่องยังกิเลสให้ร้อน โดยความก็คือ การที่สติสัมปชัญญะหยุดอยู่ ตั้งอยู่ ดูที่มั่น สนิทติดอยู่ที่กาย ไม่เคลื่อนคลาดไปจากกาย อาตาปีจึงเกิดขึ้นด้วยอานุภาพของสติสัมปชัญญะที่ตั้งมั่นดีอยู่นั้น จึงเป็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น คือ สติสัมปชัญญะอาตาปีตั้งอยู่ที่กาย เห็นตามซึ่งความขยับจะเคลื่อนเคลื่อนไหวของกายอยู่ เป็นกายานุปัสสนาสติปัฏฐาน

กายานุปัสสนาสติปัฏฐานนี้ เป็นหัวหน้าแห่งสติปัฏฐานทั้งปวง เมื่อกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเกิดแล้ว เวทนา จิตตะ ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ทั้ง ๓ ก็เกิดด้วย เพราะว่าเวทนา จิต ธรรม ก็เป็นของมีอยู่ที่กายด้วย เมื่อจิตตั้งอยู่ที่กายไม่ได้ ก็ตั้งอยู่ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรมไม่ได้ ครั้นสติสัมปชัญญะอาตาปีตั้งอยู่ที่กายได้ จึงตั้งอยู่ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรมด้วย เป็นสติปัฏฐานครบ ๔ อย่าง / และอาตาปี จะเกิดขึ้นได้ก็เพราะสติสัมปชัญญะหยุดนิ่งตั้งอยู่ที่กายได้ อาตาปีจึงเกิดขึ้นได้ และสติสัมปชัญญะจะหยุดนิ่งตั้งอยู่ที่กายได้ ก็เพราะวิญญาณอันเป็นความรู้ของจิต หยุดนิ่งเป็นสัมมาสมาธิเกิดขึ้น สติสัมปชัญญะจึงหยุด-นิ่งตั้งอยู่ ให้อาตาปีเกิดขึ้นได้ เป็นสติปัฏฐานเกิดขึ้น / สติปัฏฐาน ๔ จึงเกิดขึ้นได้เพราะสัมมาสมาธิเกิดขึ้น และเกิดขึ้นพร้อมกับอาตาปี และอาตาปี ท่านกล่าวว่าได้แก่สัมมัปปธาน ๔ คือ ความเพียรชอบสี่อย่างนั่นเอง / จึงสรุปได้ว่า สติปัฏฐาน ๔ คือ ความที่สติสัมปชัญญะหยุดอยู่ตั้งอยู่ นิ่งอยู่ดูที่ อยู่ที่กายได้ ก็ต้องเนื่องด้วยสัมมาสมาธิ และสัมมัปปธาน ๔ คือ อาตาปีเกิดขึ้น จึงเป็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นได้ / และเมื่อสติ-ปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นได้เมื่อใด โพธิปักขิยธรรมทั้งปวง ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ ถ้ายังหมด เมื่อโพธิปักขิยธรรมทั้งปวงยังไม่เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ แม้จะรู้ว่าพระภาคเจ้าจะตรัสว่า สติปัฏฐาน ๔

NO. ๑

DATE

อธิบาย โพธิปักขิยธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการ

ชื่อว่า โพธิปักขิยธรรม ท่านแปลว่า ธรรมเป็นฝ่ายให้ตรัสรู้ คือให้ตรัสรู้อริยสัจธรรมทั้ง ๔ อันได้แก่ทุกข์ ๑ สมุทัย ๑ นิโรธ ๑ มรรค ๑ ทั้ง ๔ อย่างนี้ ชื่อว่า อริยสัจ ซึ่งจะอธิบายให้พิสดารในภายหลัง

โพธิปักขิยธรรม ๗ หมวด คือ หมวดที่ ๑ สติปัฏฐาน ๔ หมวดที่ ๒ สัมมัปปธาน ๔ หมวดที่ ๓ อิทธิบาท ๔ หมวดที่ ๔ อินทรีย์ ๕ หมวดที่ ๕ พละ ๕ หมวดที่ ๖ โพชฌงค์ ๗ หมวดที่ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘

โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ มีหัวข้อธรรมะข้อที่ ๑ เป็นหัวหน้าทุกๆ หมวด เพราะฉะนั้น ธรรมทุกข้อในแต่ละหมวด เมื่อจะเกิดขึ้นจึงเกิดขึ้นพร้อมกันทั้งในทุกๆ หมวด และธรรมทุกหมวดก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ ทุกหมวด เว้นแต่โพชฌงค์ ๗ หมวดเดียวที่ไม่ได้เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ แต่ธรรมทั้ง ๗ ของโพชฌงค์ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เหมือนกัน เรื่องนี้เป็นหลักสำคัญ จะได้กล่าวถึงในตอนอธิบายถึงโพชฌงค์ ๗ ข้างต่อไปนี้ จะเริ่มอธิบายแต่หมวดที่ ๑ ไปตามลำดับ

หมวดที่ ๑ สติปัฏฐาน ๔ คำว่า สติปัฏฐาน แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติ คำว่า สติปัฏฐาน ๔ นั้นแปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติที่ ๔ อย่าง คือที่กาย ๑ ที่เวทนา ๑ ที่จิต ๑ ที่ธรรม ๑ คำว่า ความตั้งมั่นแห่งสตินั้น ไม่ได้หมายความว่า ตั้งมั่นแห่งสติอย่างเดียว แต่หมายความว่า สติด้วย สัมปชัญญะด้วย อาตาปีด้วย เพียรทั้ง ๓ อย่างนี้ ตั้งอยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม ทั้ง ๔ อย่าง จึงชื่อว่า สติปัฏฐาน ๔

จะเห็นได้จากพระบาลี แห่งมหาสติปัฏฐานสูตร ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสหัวข้อแห่งสติปัฏฐาน ๔ ว่า

๑ กาเย กายานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

แปลว่า มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งกาย ที่กายเนืองๆ อยู่ ย่อมนำไปให้วิเศษ คือให้ถึงโลกุตตรสุข เพราะเป็นเหตุให้อภิชฌา (ความโลภ) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ในโลก ให้ดับไปไม่เหลือ

๒ เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งเวทนาที่เวทนา เนืองๆ อยู่ ย่อมนำไปให้วิเศษ คือให้ถึงโลกุตตรสุข เพราะเป็นเหตุให้ อภิชฌา (ความโลภ) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ในโลกดับไปไม่เหลือ/ ๓ จิตฺเต จิตฺตานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ

มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งจิตที่จิตเนืองๆ อยู่ ย่อมนำไปให้วิเศษ คือให้ถึงโลกุตตรสุข

ชัมปชัญญะและอาตาปี ตั้งอยู่ที่ ๔ อย่าง คือตั้งอยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม รวม ๔ อย่าง

คำว่า สติปัฏฐานนั้น เป็นคำกล่าวย่อ แต่มีความหมายรวมเอา สติด้วย สัมปชัญญะด้วย อาตาปีด้วย ที่จะกล่าวให้เต็มความ คำว่า สติปัฏฐาน ก็ต้องแปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติสัมปชัญญะและอาตาปี เรียกว่า สติปัฏฐาน

กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน แปลเต็มความว่า มีสติสัมปชัญญะอาตาปี เห็นตามซึ่งกายอยู่

เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน — " — — " — เห็นตามซึ่งเวทนาอยู่

จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน — " — — " — เห็นตามซึ่งจิตอยู่

ธัมมานุปัสสนาสติปัฏฐาน — " — — " — เห็นตามซึ่งธรรมอยู่

เพราะเหตุนั้น ในมหาสติปัฏฐานสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงทรงแสดงเป็นหัวข้อย่อๆ ว่า

กาเย กายานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิชฌาโทมนัสสํ แปลว่า มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งกายที่กายเนืองๆ อยู่ นำอภิชฌา (ความโลภ) และโทมนัส (ความทุกข์ใจ) ในโลกให้พินาศ (คือให้ดับไปหมด)

เวทนาสุ เวทนานุปัสสี วิหรติ อาตาปี สัมปชาโน สติมา วิเนยย โลเก อภิชฌาโทมนัสสํ แปลว่า มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งเวทนาที่เวทนาเนืองๆ ย่อมนำอภิชฌาและโทมนัสในโลกให้พินาศ

จิตเต จิตตานุปัสสี วิหรติ ฯลฯ อภิชฌาโทมนัสสํ แปลว่า มีสติ ฯลฯ ย่อมนำอภิชฌาและโทมนัสในโลกให้พินาศ

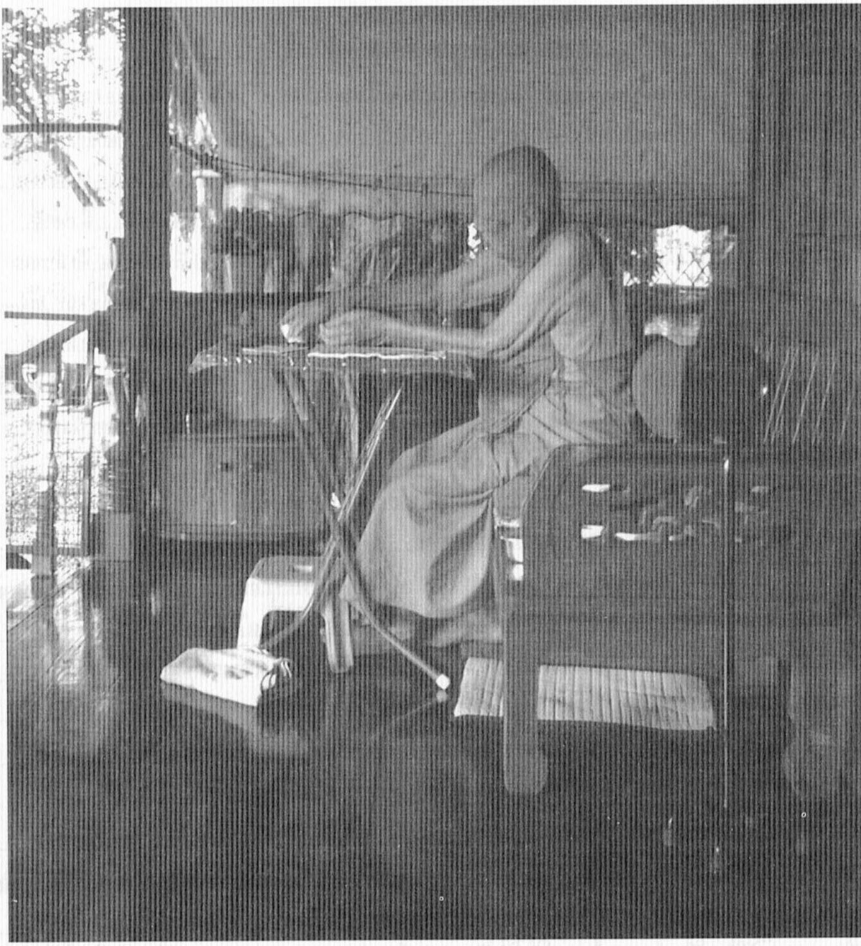
ธัมเมสุ ธัมมานุปัสสี วิหรติ ฯลฯ อภิชฌาโทมนัสสํ แปลว่า มีสติ ฯลฯ ย่อมนำอภิชฌาโทมนัสในโลกให้พินาศ

พระบาลีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงเป็นหัวข้อย่อๆ ทั้ง ๔ ข้อนี้ ก็หมายความว่า เมื่อมีสติสัมปชัญญะอาตาปี ตั้งอยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรมอยู่ สติสัมปชัญญะอาตาปี ก็จะเห็นตามรู้ตามซึ่งกาย ซึ่งเวทนา ซึ่งจิต ซึ่งธรรมอยู่ / คือ เมื่อกายขยับจะเคลื่อนไหวไปอย่างไร เพราะสติสัมปชัญญะอาตาปี ตั้งอยู่ที่กาย จึงรู้ความขยับจะเคลื่อนไหวของกายนั้น เรียกว่ารู้ตามเห็นตามซึ่งกายที่กายอยู่ เพราะสติสัมปชัญญะอาตาปี รู้ตามเห็นตามซึ่งกายอยู่เนืองๆ ปัญญาจึงค่อยเกิดขึ้นตามลำดับ เริ่มแรกก็ให้รู้สึกว่ากายนี้ มันใบ้ บอด หนวก ตาก็ไม่เห็นรูป หูก็ไม่ได้ยินเสียง จมูกก็ไม่รู้กลิ่น ลิ้นก็ไม่รู้รส กายก็ไม่รู้เย็นร้อนอ่อนแข็งที่มากระทบกาย มีแต่ความรู้ของจิต ที่แผ่ซ่านมาที่ตา ที่หู ที่จมูก ที่ลิ้น ที่กายเท่านั้น ที่เห็นรูป ได้ยินเสียง รู้กลิ่น รู้รส รู้สิ่งที่กระทบกาย

ถ้าวิญญาณคือความรู้ของจิต ไม่แผ่ซ่านมาที่ตา หู จมูก ลิ้น กายแล้ว ตา หู จมูก ลิ้น กาย ก็ไม่สามารถเห็นรูป ได้ยินเสียง รู้กลิ่น รู้รส รู้สิ่งที่มากระทบต้องกายได้เลย การรู้เห็นเช่นนี้ ก็คือเห็นกายว่าเป็นของไม่เที่ยง เป็นทุกข์และไม่ใช่ตนนั่นเอง แต่เป็นการเห็นด้วยปัญญาขั้นสมถะเท่านั้น และการเห็นนั้นไม่ได้เห็นแต่กายอย่างเดียวเท่านั้น ย่อมเห็นพร้อมทั้งเวทนา จิต ธรรมด้วย ว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ และไม่ใช่ตน คือเห็นขันธ์ ๕ พร้อมทั้ง ๕ ขันธ์ว่าไม่ใช่ตน แต่เห็นด้วยปัญญาขั้นสมถะเท่านั้น / ครั้นบำเพ็ญต่อไป วิปัสสนาปัญญา คือปัญญาขั้นวิปัสสนาก็เกิดขึ้นให้บรรลุอริยผล จึงจะ วิเนยย โลเก อภิชฌาโทมนัสสํ คือนำไปให้พินาศซึ่งอภิชฌา (ความโลภ) และโทมนัส (ความไม่สบายใจ) ในโลกเสียได้

พระผู้มีพระภาคทรงตรัสหัวข้อไว้อย่างนี้ เพื่อเป็นการบอกให้ผู้ฟังได้รู้ว่า สติปัฏฐาน ก็เพราะสติ ๑ สัมปชัญญะ ๑ อาตาปี ๑ ทั้ง ๓ อย่างนี้ ตั้งมั่นอยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม จึงเรียกว่า สติปัฏฐาน ซึ่งแปลว่า

พระ[illegible]

โพธิปักขิยธรรมหมวดที่ ๒ คือสัมมัปปธาน๔ คือ ๑ สังวรปธาน ความเพียรปิดกั้นอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด มิให้เกิดขึ้น ๒ ปหานปธาน ความเพียรเพื่อให้ละอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องตัดไปให้สิ้นไป ๓ ภาวนาปธาน ความเพียร เพื่อให้กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น ๔ อนุรักขนาปธาน ความเพียรเพื่อให้กุศลธรรมทั้งหลาย ที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อมไปสิ้นไป ให้ตั้งอยู่และเจริญยิ่งขึ้น จนถึงความไพบูลย์ บริบูรณ์เต็มที่

ในสัมมัปปธาน๔ คือความเพียรชอบทั้ง๔อย่างนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงชี้ข้อปฏิบัติด้วยพระบาลีเป็นอย่างเดียวกัน ทั้ง๔อย่างว่า ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ แปลว่า ย่อมให้เกิดความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมเริ่มความเพียร ย่อมประคองจิตให้ตั้งอยู่ ดังนี้ เรื่องความประคองจิตให้ตั้งอยู่ นี้ เห็นว่า สติกับสัมปชัญญะแล้วก็ไม่มีอะไร จะประคองจิตให้ตั้งอยู่ได้ และสติสัมปชัญญะจะประคองจิตให้ตั้งอยู่ได้ สติสัมปชัญญะ ก็ต้องตั้งอยู่ที่กายได้ และสติสัมปชัญญะตั้งมั่นคงที่อยู่ที่กายได้ เมื่อใด สมาธิก็เกิดขึ้นทันที

อธิบาย โพธิปักขิยธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการ

ผู้ใดจักรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ ๑ สมุทัย ๑ นิโรธ ๑ มรรค ๑ ถึงความปรากฏโลกุตรธรรม คือเป็นพระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี พระอรหันต์ และเป็นพระปัจเจกพุทธเจ้า ตลอดถึงเป็นพุทธะ ท่านผู้นั้นต้องบำเพ็ญธรรมทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการให้เกิดขึ้นพร้อมกัน จึงจะสามารถรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ได้ และธรรม ๗ หมวดนั้นก็คือ ๑ สติปัฏฐาน ๔ ๒ สัมมัปปธาน ๔ ๓ อิทธิบาท ๔ ๔ อินทรีย์ ๕ ๕ พละ ๕ ๖ โพชฌงค์ ๗ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ธรรมทั้งทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการนี้เกิดขึ้นพร้อมกัน จึงสามารถตรัสรู้ คือรู้แจ้งอริยสัจทั้ง ๔ ได้ ให้บรรลุโลกุตรธรรม / ธรรมทั้งทั้ง ๗ หมวดดังกล่าวแล้ว จึงได้ชื่อว่า "โพธิปักขิยธรรม" ซึ่งท่านแปลว่า "ธรรมเป็นฝ่ายให้ตรัสรู้" โดยความก็คือเป็นธรรมเครื่องให้รู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ นั่นเอง คือรู้แจ้งชัดด้วยปัญญาเป็นปัจจุบัน ว่าทุกข์เป็นอย่างนี้ สมุทัยเป็นอย่างนี้ นิโรธเป็นอย่างนี้ มรรคเป็นอย่างนี้ คำว่า "ตรัสรู้" นั้น ท่านใช้เป็นราชาศัพท์ ถ้าพูดด้วยศัพท์สามัญ ก็ได้แก่รู้แจ้งรู้ชัด หรือรู้ยิ่งด้วยปัญญา นั่นเอง

โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต้องเกิดพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เท่านั้น คือ สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น โพธิปักขิยธรรมทั้งหมดจึงเกิดขึ้นได้ ถ้าสติปัฏฐาน ๔ ไม่เกิด ธรรมทั้งหมดก็เกิดไม่ได้ ถึงเกิดได้ก็ไม่เป็นโพธิปักขิยธรรม คือไม่เป็นไปเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ เช่น อิทธิบาททั้ง ๔ เป็นต้น ใครๆ ก็มีกันได้ แต่อิทธิบาท ๔ นั้นก็ไม่เป็นไปเพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ ครั้นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นเมื่อใด ธรรมทุกหมวดทุกข้อที่มีอยู่ เป็นโพธิปักขิยธรรมทั้งหมด ซึ่งมีอยู่ก่อนที่สติปัฏฐานเกิดนั้น ก็เป็นโพธิปักขิยธรรมพร้อมกันที่สติปัฏฐานเกิดขึ้นทันที

คำว่า "สติปัฏฐาน" แปลว่า "ความตั้งขึ้นแห่งสติ" แต่หมายความถึงสัมปชัญญะและอาตาปีด้วย "สติปัฏฐาน ๔" จึงแปลว่า "มีสติด้วย มีสัมปชัญญะด้วย มีอาตาปีด้วย ตั้งอยู่ที่ ๔ อย่าง" คือที่กาย ๑ ที่เวทนา ๑ ที่จิต ๑ ที่ธรรม ๑ ดังนี้

สติปัฏฐาน จึงประกอบด้วยองค์ ๔ คือ ๑ มีสติ ๒ มีสัมปชัญญะ ๓ มีอาตาปี และ ๔ องค์ทั้ง ๓ ข้างต้นตั้งขึ้นตรงที่

คำว่า "อาตาปี" แปลว่า "มีความร้อน" ท่านแปลโดยอรรถะว่า ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลสให้ร้อน และท่านว่า ได้แก่สัมมัปปธาน ๔ คือความเพียรชอบ ๔ อย่าง อันเป็นโพธิปักขิยธรรมหมวดที่ ๒ ก็เป็นความเพียรชอบนั่น เพราะสัมมัปปธาน ๔ ก็คือ ๑ สังวรปธาน ความเพียรระวังไม่ให้เกิดขึ้น ซึ่งอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ๒ ปหานปธาน ความเพียรเพื่อความละไป แห่งอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ๓ ภาวนาปธาน ความเพียรเพื่อ—ความเกิดขึ้น ซึ่งกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ๔ อนุรักขนาปธาน ความเพียรเพื่อความตั้งอยู่ เพื่อความไม่เสื่อมไป และให้เจริญไพบูลย์ บริบูรณ์เต็มที่ ซึ่งกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว

อาตาปีหรือสัมมัปปธาน ๔ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงข้อปฏิบัติด้วยพระบาลี อย่างเดียวกันทั้ง ๔ ข้อ คือ ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ แปลว่า ย่อมให้เกิดฉันทะ ย่อมพยายาม ย่อมเริ่มความเพียร ย่อมประคองจิตให้ตั้งอยู่ ดังนี้ / ๑ ที่ว่าประคองจิตให้ตั้งอยู่นั้น หมายถึง มีสติด้วย มีสัมปชัญญะด้วย ตั้งมั่นคงที่อยู่ที่กาย เพราะสติสัมปชัญญะตั้งมั่นคงที่อยู่ที่กาย ประคองกายอยู่ จึงตั้งมั่นคงที่อยู่ที่จิตด้วย สติสัมปชัญญะ ที่ตั้งมั่นคงที่อยู่ที่จิตนั้น ก็ประคองจิตให้ตั้งอยู่ เพราะสติสัมปชัญญะประคองจิตให้ตั้งอยู่ได้เมื่อใด

NO.

DATE

สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ สมาหิโต ยถาภูตํ ปชานาติ

บัดนี้ ญาติโยมทั้งหลาย มาประชุมพร้อมกัน ณ ที่นี้ เพื่อจะตั้งใจฟังธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ก็การฟังธรรมะคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้านั้น ให้เกิดอานิสงส์ ๕ อย่าง คือ ๑ ย่อมได้ฟังสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง ๒ สิ่งใดได้ฟังแล้วแต่ยังไม่เข้าใจชัด ย่อมเข้าใจสิ่งนั้นชัด ๓ ย่อมบรรเทาความสงสัยเสียได้ ๔ ย่อมทำความเห็นให้ตรงได้ ๕ จิตของผู้ฟังย่อมผ่องใส

เพื่อจะให้เกิดอานิสงส์ ๕ ประการดังกล่าวแล้ว จะบังเกิดมีแก่ผู้ฟังทั้งหลาย จึงขอนำเอาธรรมซึ่งมาในสูตรหนึ่ง ที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้เป็นหัวข้อเทศน์ว่า สมาธึ ภิกฺขเว ภาเวถ เป็นต้น ซึ่งแปลเป็นภาษาไทยโดยใจความว่า ภิกษุทั้งหลาย เธอจงเจริญสมาธิ เพราะว่า เมื่อจิตเป็นสมาธิมั่นดีแล้ว ย่อมรู้ชัดตามความเป็นจริง แล้วตรัสเป็นคำถามว่า ภิกษุทั้งหลายรู้ชัดอะไรตามความเป็นจริง

แล้วตรัสตอบด้วยพระองค์เองว่า รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งตาด้วย ซึ่งรูปด้วย ซึ่งวิญญาณที่อาศัยตาเห็นรูปด้วย คือรู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งตา ว่าไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งรูปทั้งหลาย ว่าไม่ใช่ตนด้วย และรู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งจักขุวิญญาณ คือความรู้ของจิตที่อาศัยตาเห็นรูป ที่เรียกว่า จักขุวิญญาณนั้น ว่าไม่ใช่ตนด้วย / รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า หูไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งเสียงว่า ไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่งโสตวิญญาณ คือวิญญาณที่อาศัยหูได้ยินเสียง ว่าโสตวิญญาณ ก็ไม่ใช่ตนด้วย / รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า จมูก ก็ไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริง ซึ่งกลิ่น ว่าไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ฆานะวิญญาณ ก็ไม่ใช่ตนด้วย

รู้ชัดตามความเป็นจริง ว่าลิ้น ก็ไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง รส เปรี้ยวหวาน เป็นต้น ว่าไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง ชิวหาวิญญาณ ว่าไม่ใช่ตนด้วย / รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า กาย ก็ไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า โผฏฐัพพะ คือสิ่งกระทบกาย มีเย็นร้อนเป็นต้น ว่าไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงซึ่ง กายวิญญาณ ว่าไม่ใช่ตนด้วย / รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า มโน คือความนึกน้อมของจิตว่าไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า ธรรมารมณ์ ก็ไม่ใช่ตนด้วย รู้ชัดตามความเป็นจริงว่า มโนวิญญาณ ก็ไม่ใช่ตนด้วย ดังนี้

พระสูตรนี้ โดยความก็คือ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า เมื่อภิกษุสมาธิให้เกิดขึ้นมั่นดีแล้ว

NO.
DATE

...ก็กำหนดรู้เห็น ตา หู จมูก ลิ้น กาย มโน ว่าไม่ใช่ตนตามความเป็นจริง พร้อมทั้งรู้เห็น
หรือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ ธรรมารมณ์ ว่าไม่ใช่ตนตามความเป็นจริง และเห็นวิญญาณ ๖
อย่าง คือ จักขุวิญญาณ โสตะวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ กายวิญญาณ มโนวิญญาณ
ว่าไม่ใช่ตนตามความเป็นจริง ทั้ง ๑๘ อย่าง ย่อมรู้ชัดถูกต้อง มิใช่ตน เป็นเพียงธาตุล้วน ๆ
จนหมดตัณหาเป็นที่สุด หลุดพ้นจากกิเลสและกองทุกข์ทั้งปวงทีเดียว

พระสูตรนี้ ตรัสไว้ความสำคัญว่า เมื่อจิตเป็นสัมมาสมาธิ ดีแล้ว ละนิวรณ์ ๕ คือ กามฉันทะ
พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา ดับสนิทแล้ว ตามทั้งหลาย ไม่ปรุงแต่งเป็นตนก็เกิด
ขึ้น ปัญญาก็มีกำลังสว่างไสวดี จึงสามารถรู้เห็นตามความเป็นจริง ซึ่งอายตนะภายใน ๖ คือ ตา หู
จมูก ลิ้น กาย และ มโน คือความนึกน้อมของใจ และอายตนะภายนอก ๖ คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ
ธรรมารมณ์ พร้อมทั้งวิญญาณ ๖ คือ จักขุวิญญาณ โสตะวิญญาณ ฆานวิญญาณ ชิวหาวิญญาณ
มโนวิญญาณ รวมเป็นธรรม ๓ หมวด คือ อายตนะภายในหมวดหนึ่ง อายตนะภายนอกหมวดหนึ่ง
วิญญาณ ๖ หมวดหนึ่ง รู้เห็นตามความเป็นจริงว่า ธรรม ๓ หมวดนี้ไม่ใช่ตน รูปนามในธรรมทั้ง ๓ หมวด
นี้ก็ดี และรูปนามในธรรม ๓ หมวดนี้ดับ ก็ต้องอาศัยซึ่งกันและกันเอง และอายตนะภายใน ๖
ภายนอก ๖ และวิญญาณ ๖ นี้ ไม่ใช่ตนที่จะยึดมั่นได้เลย

เพราะฉะนั้น เมื่อตนเกิดขึ้น นิวรณ์ ๕ ถูกอนุสัยครอบงำ ที่นอนอยู่ภายในใจ เกิดขึ้นครอบงำ
จิตใจ ทำให้ตัณหา อุปาทาน ก็ตามลงส่วนกันทั้งหลาย ภายหลังจึงดับไป ปัญญาจึงมีกำลังพอที่จะ
ก็สามารถรู้เห็นสิ่งทั้งหลายที่ไม่ใช่ตน ตามความเป็นจริงว่าไม่ใช่ตน และรู้เห็นสิ่งที่เป็นตน ตามความ
เป็นจริงว่า สิ่งนี้ คือ ตน / ครั้นเมื่อยุคสิ้นเห็นตน ก็เกิดมีปัญญาว่า จะไม่ใช่ตน ที่มีก็ตนเสียแล้ว
คือ ถ้าตอบว่า จิตเป็นตน ก็รู้ทั้ง ทั้งแล้ว ไม่ตรงจริง ไม่ชอบตัวเองเลย เพราะว่า จิตเป็นตน เลยยึดมั่นว่า จิต
เป็นของเที่ยง และเกิดความเห็นผิดว่า สัตว์ บุคคลทั้งหลาย คือ บุรุษ สตรี กุศล อกุศล และ อัพยากฤต
ซึ่งตนเห็นผิด เข้าใจผิดว่าเป็นตนอยู่แล้ว แต่ไหนแต่ไรมาทุกภพทุกชาตินั้น ดังนั้นจึงถือว่า ฉันเป็นทุกข์
ฉันเป็นสุข เป็นต้น นี้ก็คือเห็นสุขทุกข์เป็นตนนั่นเอง และสุขก็เป็นกุศลกรรม ทุกข์ก็เป็นอกุศลกรรม
จึงเป็นมิจฉาทิฏฐิ คือความเห็นผิดอย่างหนึ่ง ที่เรียกว่า สักกายทิฏฐิ คือเห็นว่ากายเป็นตน แต่ที่แท้สิ่ง

[illegible]

๔

ก็และโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดเกิดขึ้น ตั้งอยู่ที่กายเห็นกายในกายอยู่นั้น เมื่อกล่าวโดยลักษณะปฏิบัติแล้ว โพธิปักขิยธรรมทั้งหมดนั้น ย่อมตั้งอยู่ที่เวทนาเห็นเวทนาในเวทนาด้วย ย่อมตั้งอยู่ที่จิตเห็นจิตในจิตด้วย ย่อมตั้งอยู่ที่ธรรมเห็นธรรมในธรรมด้วย รวมกันทั้ง ๔ อย่างที่เดียว เพราะเวทนา จิต ธรรม ก็มีอยู่ที่กาย เมื่อโพธิปักขิยธรรมเกิดขึ้น ที่กล่าวแล้วข้างต้นนั้น / เห็นเวทนาในเวทนา อย่างไร เรื่องเวทนานี้ โดยทั่วไป ก็พูดกันอยู่ว่า เวทนาคือ สุข ๑ ทุกข์ ๑ อุเบกขา คือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ ๑ จึงเข้าใจกันว่า สุข ทุกข์ อุเบกขา เป็นเวทนา ความจริงมิใช่ เพราะความสุข ความทุกข์ ความไม่สุขไม่ทุกข์ เป็นรสของอารมณ์ และอารมณ์นั้นมี ๖ อย่าง ๑ รูปารมณ์ อารมณ์ คือรูป ๒ สัททารมณ์ อารมณ์ คือเสียง ๓ คันธารมณ์ อารมณ์คือกลิ่น ๔ รสารมณ์ อารมณ์ คือรส ๕ โผฏฐัพพารมณ์ อารมณ์ คือเครื่องกระทบกาย เช่น เย็น ร้อน อ่อน แข็ง เป็นต้น ๖ ธรรมารมณ์ อารมณ์ คือธรรมะ ได้แก่ กุศลธรรม อกุศลธรรม อัพยากตธรรม

อารมณ์ทั้ง ๖ อย่างนี้ แต่ละอย่างๆ ย่อมมีรสเป็น ๓ คือมีรสเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่สุขไม่ทุกข์บ้าง เมื่อจิตรู้รสอารมณ์ทั้ง ๖ อย่างนี้ อย่างใดอย่างหนึ่ง จะมีรสเป็นสุขหรือเป็นทุกข์หรือไม่สุขไม่ทุกข์ก็ตาม ความที่จิตรู้รสอารมณ์นั้นๆ เรียกว่าเวทนา

คำว่า เวทนานี้ ท่านบูรพาจารย์ทั้งหลาย ท่านแปลว่า "ความเสวยรสอารมณ์" คำว่า "เสวย" เป็นราชาศัพท์ แปลว่า กิน เสวยรสอารมณ์ ก็แปลว่า "ดื่มกินซึ่งรสอารมณ์" อยากจะค้านท่าน แต่หาเหตุผลไม่ได้ จึงกลับเห็นด้วยตามไปตามท่าน เพราะว่า อารมณ์ทั้ง ๖ พร้อมด้วยรสของอารมณ์ทั้ง ๖ นั้น เป็นอาหารของจิต ทั้วอาหารมีข้าวน้ำเป็นต้น เป็นอาหารของกาย เมื่อดื่มกินอาหารทางกาย ก็ย่อมดื่มกินพร้อมกับรสของอาหารนั้นด้วย ฉันใด จิตรู้อารมณ์ ๖ อย่าง อย่างใดอย่างหนึ่งก็ตาม ก็คือจิตกลืนกินซึ่งอารมณ์พร้อมกับรสของอารมณ์นั้น จิตจึงรู้รสอารมณ์นั้นว่าเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ "เวทนา" ท่านจึงแปลว่า "ความเสวยรสอารมณ์" ดังนี้ / เวทนานี้ เป็นของละเอียด รู้ได้ยาก เข้าใจได้ยาก ปุถุชนแม้จะได้ฌานครบทั้ง ๘ แต่วิปัสสนายังไม่เกิด ก็รู้ได้ยาก เข้าใจได้ยาก แต่ถึงแม้จะเข้าใจไม่ได้และเข้าใจเอาว่า สุข ทุกข์ อุเบกขา เป็นเวทนา ก็ไม่เป็นการขัดข้องต่อการปฏิบัติเพื่อบรรลุอริยมรรคอริยผลแต่ประการใด

เมื่อโพธิปักขิยธรรมทั้งหมด เกิดขึ้นตั้งอยู่ที่กาย เห็นกายรู้กายความเคลื่อนไหวของกายอยู่ ก็ย่อมรู้เวทนาเห็นเวทนาในเวทนาอยู่ด้วย คือ เวทนาอย่างใดอย่างหนึ่ง เกิดขึ้นก็รู้ ตั้งอยู่ก็รู้ เปลี่ยนแปลงแปรไปก็รู้ ดับไปก็รู้ เกิดใหม่อีกและเปลี่ยนแปลงแปรปรวน ดับไปอีกก็รู้ ดังนี้ เรียกว่า เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติที่เวทนา เห็นเวทนาในเวทนาอยู่

ก็และเมื่อโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดเกิดขึ้น รู้เห็นกายในกายและเวทนาอยู่นั้น ก็ย่อมรู้เห็นจิตในจิต และธรรมด้วย และโพธิปักขิยธรรมนั้น เห็นจิต

๑

ผู้ที่ใคร่จะปฏิบัติให้บรรลุอริยมรรคอริยผล เป็นพระอริยบุคคล และอริยภาวะ ตามมี พระอรหันต์เป็นที่สุดของทุกข์ ก็จะต้องเป็นผู้มีการกำหนดรู้ทุกข์ เหมือนดังที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงได้ไว้ในธรรมจักกัปปวัตตนสูตรว่า ทุกข์เป็นของควรกำหนดรู้ แต่ส่วนมากเท่าที่ได้พิจารณาดู รู้สึกว่า เมื่อทำให้สมาธิเกิดขึ้นได้ ผิดพลาด ก็มักจะนึกถึงแต่ตั้ง ทุกข์ อนัตตาเสีย เมื่อไม่ไปนึกถึงอริยสัจ ทุกข์จึงผ่านพ้นอยู่ การกำหนดทุกข์ก็มีไม่ได้ จะไปเกิดอยู่ที่ตาย ก็ต้องมีการกำหนดรู้ทุกข์ได้ จึงสามารถบรรลุอริยมรรคอริยผลได้ ดังกล่าวแล้ว เมื่อสมาธิเกิดขึ้นแล้ว ก็จะต้องรักษาสมาธิให้เป็นอยู่อย่างนั้น จนกว่าปัญญาจะเจริญขึ้น จนสามารถรู้ทุกข์เห็นทุกข์ได้ เมื่อรู้ทุกข์เห็นทุกข์ได้แล้ว ก็ต้องรักษาสมาธิไว้อย่างนั้น พร้อมเห็นทุกข์ได้แล้ว ยังรักษาสมาธิไว้อย่างนั้น และจะเห็นทุกข์ชัดอยู่อย่างนั้นด้วย ที่ไม่ต้องกำหนดรู้ทุกข์ก็จะเกิดขึ้นได้ ให้สำเร็จอริยมรรคอริยผลได้ / ทุกข์อย่างนี้ ยังเป็นการดูทุกข์อยู่เท่านั้น ถ้าจะพูดให้ถูกต้อง ที่ต้องพูดว่า จะกำหนดทุกข์ได้ ก็ต้องทำให้โพธิปักขิยธรรม ๗ หมวด ทั้ง ๓๗ ประการเกิดขึ้น และโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดจะเกิดพร้อมกันได้ ก็ต้องทำสัมมาทิฏฐิฝ่าย ๔ ให้เกิดขึ้น ถ้าสัมมาทิฏฐิฝ่าย ๔ ยังไม่เกิดขึ้น โพธิปักขิยธรรมทุกหมวดทุกข้อ หรือบางหมวดบางข้อ แม้จะเกิดขึ้นหรือมีอยู่แล้วก็ตาม ธรรมทั้งปวงนั้น ก็ไม่ชื่อว่าเป็นโพธิปักขิยธรรม

ที่ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ อริยสัจธรรมทั้ง ๔ เพราะคำว่า "โพธิปักขิยธรรม" แปลโดยความว่า ธรรมเป็นเครื่องให้ตรัสรู้อริยสัจธรรมทั้ง ๔ เมื่อสัมมาทิฏฐิฝ่าย ๔ เกิดขึ้นแล้วได้ ธรรมทั้ง ๗ หมวดนั้น ที่มีอยู่แล้วก็เกิดเป็นโพธิปักขิยธรรมขึ้น ธรรมหมวดใดข้อใด ที่ไม่มีอยู่ก่อน ก็จะเกิดขึ้นพร้อมกันกับสัมมาทิฏฐิฝ่าย ๔ เกิดขึ้นนั้นทันที ส่วน

เพราะปัจจัยนี้มี วิบากปัจจัยธรรมทั้งหมดจึงมีขึ้น ถ้าอวิชชาดับไม่เกิด วิบากปัจจัยธรรมทั้งหมดก็ดับ

ก็เกิดไม่ได้ เพราะเหตุที่ไม่มีวิบากปัจจัยธรรม สิ่งนี้ไม่มีเพราะความรู้จริงทั้งหมด ทั้งหมดนั้นดับ

สิ่งนี้อวิชชาจะดับอย่างไร จะเกิดได้อย่างไร ดังคำว่าอวิชชาที่ ๙ แล้ว

ผมขอ พระที่มาสัมมาทิฏฐิ ทุกๆพระองค์ ปรมาจารย์แสดงธรรมแนะนำสั่งสอน ทุกชนชาติ เพื่อความดับทุกข์เท่านั้น เป็นความมุ่งหมายอันสำคัญ ส่วนการที่ใครๆ จะปฏิบัติให้บรรลุความสิ้นทุกข์ถึงพระนิพพานได้นั้น พระพุทธเจ้าบอกไว้แล้วว่า ทุกข์ เป็นของควรกำหนดรู้ สมุทัยเป็นของควรละ นิโรธควรทำให้แจ้ง มรรคควรให้เจริญ ดังนี้ ความสำคัญอยู่ที่ว่า เมื่อกำหนดรู้ทุกข์เห็นทุกข์ได้ ก็จะเห็นสมุทัย ครั้นเห็นสมุทัยได้ ก็จะรู้นิโรธด้วย เห็นมรรคด้วย ต้องเห็นอริยสัจทั้ง ๔ อย่าง ไม่แต่เห็นทุกข์ ๑ สมุทัย ๑ มรรค ๑ ส่วนนิโรธนั้นต้องทำให้แจ้งได้ เพราะยังไม่เกิด จึงเพียงแต่รู้เท่านั้น ครั้นเห็นทุกข์ สมุทัยและมรรคแล้ว ไม่ใช่ตนจะกำหนด ต้องอาศัยมรรคจึงเกิดขึ้น สมุทัยก็ดับไป ทุกข์ก็ดับไปพร้อมกับสมุทัยนั้น นิโรธก็แจ้ง

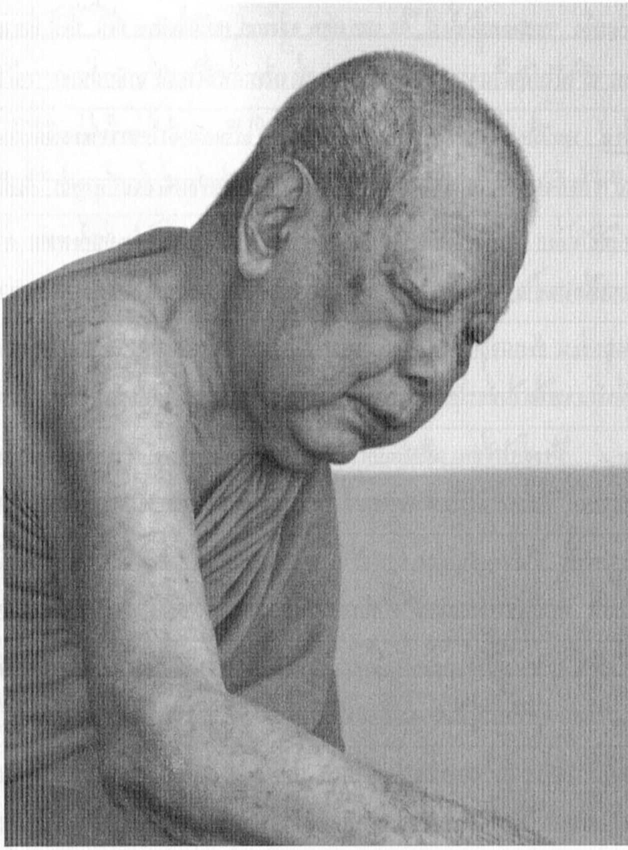
NO.

DATE

ผู้ที่ฟังคำสอนของพระพุทธเจ้าแล้ว เข้าใจได้ยาก ผู้เห็นตามความเป็นจริงได้ยาก ก็เพราะยังยึดติดอยู่ในความเห็นผิดบางประการ ที่เคยได้ยินได้ฟังมาแล้ว และเข้าใจว่าถูกว่าดี เช่นเคยได้ยินเขาสอนว่า "ให้มองโลกในด้านดี" ดังนี้เป็นต้น การสอนว่าให้มองโลกในด้านดี เช่นนี้ก็เป็นคำสอนที่ผิด เพราะโลกมีทั้งสิ่งที่ดี และชั่วร้ายเลวทราม มีทั้งสิ่งที่ไม่ใช่ดีด้วย และไม่ใช่ชั่วร้ายเลวทรามด้วย ดังพระบาลีว่า กุสลา ธัมมา แปลว่า ธรรมหรือสิ่งทั้งหลายที่เป็นกุศล คือเป็นส่วนที่ดี เป็นคำแรกที่ดี ๑ อกุสลา ธัมมา แปลว่า ธรรมทั้งหลายที่เป็น อกุศล คือเป็นส่วนที่ไม่ดี เป็นส่วนชั่ว-ร้าย-เลวทราม ๑ อัพยากตา ธัมมา แปลว่า ธรรมทั้งหลาย ที่ดีก็ไม่ใช่ ไม่ดีก็ไม่ใช่ คือไม่ใช่สิ่งที่ดีด้วย ไม่ใช่สิ่งที่ชั่วร้ายเลวทรามด้วย ๑ / พระพุทธเจ้าสอนให้มองโลกให้เห็นทั้งสามด้านอย่างนี้ ถ้าเรายังเชื่อมั่นใจต่อคำสอนของผู้ที่สอนให้มองโลกในด้านดีด้านเดียวอยู่ ปัญญาของเรายังเขว ยังเอียงอยู่ ไม่ตรงไม่เที่ยง เราก็จะเข้าใจธรรมะของพระพุทธเจ้า อันเป็นของตรงของเที่ยงไม่ได้ เหมือนเรือนที่เอียงแล้ว ประตูหน้าต่างก็เอียงด้วย ก็จะปิดบานประตู บานหน้าต่างไม่ได้ ฉะนั้น.

ครั้นเมื่อใด เราได้ตรวจดูแล้ว เห็นชัดเห็นแจ้ง เห็นอย่างแจ่มแจ้งว่า คำสอนที่สอนว่า อย่ามองโลกในด้านร้าย ให้มองโลกในด้านดี เช่นนี้ เป็นคำสอนที่ไร้สาระ ไม่ประโยชน์ ซึ่งยังเป็นโทษ ผู้ใดเชื่อมั่นใจ ตั้งใจทำตาม จะถึงความมืดเขลา ไม่รู้จักสิ่งชั่ว ซึ่งจะเป็นเหตุให้สิ่งชั่วเป็นสิ่งดีไป และตรงกันข้ามก็จะกลับเห็นสิ่งดีเป็นชั่วไปด้วย เมื่อเข้าใจได้ดังเช่นว่ามานี้ สติปัญญาก็จะเป็นสติชอบปัญญาชอบ เป็นเหตุให้เข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้าได้ถูกต้องและลึกซึ้ง จนถึงบรรลุมรรคผลโลกุตรธรรมได้ทีเดียว

ได้ยินว่า เรือแข่งที่พอจะชนะคู่แข่งได้ ถ้าเขาเข็นเบี่ยงเพียงแต่นิดเดียว ปรากฏว่าเรือลำนั้นก็จะกลับแพ้แน่ ฉันใด ความเห็นผิดเพียงเล็กน้อย ก็สามารถปิดกั้นปัญญาให้ไม่สามารถจะเข้าใจธรรมะของพระพุทธเจ้าได้ ฉันนั้น / ความเห็นผิดอีกประการหนึ่ง คือ เห็นตามคำสอนที่สอนว่า "จงอย่าเห็นแก่ตัว" เมื่อผู้ที่ฟังเห็นว่า คำสอนถูกต้องอยู่ตราบใด ก็จะเป็นผู้หลงตนเอง คือจะไม่รู้ตนเลยว่าตนเป็นคนเห็นแก่ตัว แต่จะมีใจชี้ให้เห็นแก่ตัวกันทั้งนั้น ไม่ว่าเทวดามาร พรหมทั้งหลาย ก็ล้วนแต่เห็นแก่ตนด้วยกันทั้งสิ้น เพราะทั้งหลายย่อมเป็นผู้รักตนเหนือสิ่งใดๆ จึงเป็นผู้เห็นแก่ตนเหนือสิ่งอื่นใดด้วย เพราะเหตุนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสว่า นัตถิ อัตตะ สมํ เปมํ แปลว่า ความรักเสมอด้วยตนไม่มี อัตตานัญเจ ปิยํ ชัญญา รักเขยยะ นํ สุรักขิตํ ถ้ารู้ว่าตนเป็นที่รัก พึงรักษาตนนั้นไว้ให้ดี (คือไม่ทำความชั่ว) ดังนี้

NO.

DATE

พระองค์ตรัสว่า ให้รักษาตนได้ดีเสียก่อน ที่จะหยิบความดีให้แก่ผู้อื่น ให้รักษาตนของตนไม่ให้
ประพฤติเหลวไหล พระพุทธเจ้าสอนให้รักษาตนเสียก่อนที่จะไปเตือนผู้อื่น พระพุทธเจ้าไม่ได้สอนว่าจงเห็นแก่ตน
เพราะคนเป็นจำนวนมากที่ยึดติดอยู่กับตัวเอง ความเห็นแก่ตนก็ต้องมีโดยธรรมชาติเป็นธรรมดาอยู่แล้ว คนที่สอนว่า
อย่าเห็นแก่ตนนั้นเป็นคนไม่ฉลาด เป็นคนหลงอยู่ เป็นคำสอนที่ขัดกับคำสอนของพระพุทธเจ้าอย่างยิ่ง
ซึ่งว่า อตฺตานํ ทมยนฺติ แปลว่า สอนตนด้วยคำสอนของพระพุทธเจ้า เพราะเหตุนั้น เมื่อเรายังไม่ได้ดี
สอนที่สอนว่า "อย่าเห็นแก่ตน" อยู่ทุกวันนี้ ก็ยังเป็นปัญหาปัญญาชนชั้นนั้น ถ้าไม่อาจจะเข้าใจคำสอนของพระพุทธเจ้า
ได้ถูกต้องลึกซึ้งอยู่หลายนั้นด้วย ฯ

NO. ๓
DATE

ทั้งหลายเป็นผู้พ้นแล้ว จากอบายภูมิทั้ง ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย และสัตว์ดิรัจฉาน ดังนี้ ดังนี้ก็เพราะกรรมอันใด อันหนึ่ง ที่เป็น ชนกกรรม นำให้ไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ นั้นไปแล้ว หรือหมดอายุสิ้นไปแล้ว กล่าวคือนั่นเอง พระโสดาบันทั้งหลาย จึงไม่ไปอบายทั้ง ๔ และเมื่อเป็นโสดาบันแล้ว ก็เป็นผู้รักใคร่ห่วงใยในพระรัตนตรัยและห่วงใยของศีลยิ่งนัก แม้จะรู้ว่า ชั่วร้ายของศีลไม่ใช่ศีลก็จริง แต่ก็เห็นว่าศีลอยู่ที่ใจก็จริง แต่ก็เห็นชัดแจ้งด้วยปัญญาว่า เมื่อทำผิดข้อใดข้อหนึ่งแห่งศีล ศีลก็จะเสียไปด้วย ความไม่สบายใจก็จะมีแก่ตน พูดง่ายๆ กล่าวว่า พระโสดาบันทั้งหลาย ห่วงใยศีลของตนยิ่งนัก ดูประหนึ่งแม่นกเหมือนแม่ไก่ห่วงลูกไก่ ดังปรากฏ เปรียบเหมือนนกต้อยตีวิด ห่วงไข่ ห่วงลูกของตนอยู่เป็นนิจ หรือเหมือนหญิงลูกอ่อน ที่งานอยู่ก็ดี คิดถึงลูกน้อยของตนที่นอนอยู่บนเบาะฉะนั้น พระโสดาบันทั้งหลายมีความรักใคร่ในศีล และห่วงใยของศีลยิ่งนักเช่นนี้ จึงยากที่จะทำผิดศีล อันเป็นเหตุให้ต้องไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ จึงเป็นเหตุให้ได้ชื่อว่า / ถึงอย่างไรก็ตาม พระโสดาบันในจำนวนหลายล้าน หรือหลายโกฏิองค์ อาจมีบางสักหนึ่งองค์ หรือสององค์สามองค์ ที่ต้องทำผิดศีลด้วยความพลั้งพลาด หรือด้วยเหตุใดก็ตาม ถึงกระนั้นก็ตาม กรรม คือการทำบาปนั้น ก็ไม่อาจเป็น ชนกกรรม นำให้พระโสดาบันไปเกิดในอบายได้ เพราะโสดาปัตติมรรค เป็นอนันตริยกรรมฝ่ายดี คือเป็นทั้งชนกกรรมนำให้ไปเกิดในสุคติ โดยไม่มีช่องว่าง ให้อกุศลกรรมอื่นแทรกเข้ามาเป็นชนกกรรม นำให้ไปเกิดในอบายภูมิได้ เพราะเหตุนั้นพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า พระโสดาบันเป็นผู้พ้นแล้วจากอบายภูมิทั้ง ๔ ดังนี้ / ในพระบาลีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ฉ จาภิฐานานิ อภพฺโพ กาตุํ แปลว่า ไม่ควรเพื่อจะทำอภิฐาน ๖ (คือกรรมอันหนักยิ่งหกอย่าง) พระบาลีนี้ แม้พระองค์จะตรัสว่า อภพฺโพ กาตุํ ซึ่งแปลว่า ไม่ควรเพื่อจะทำก็จริง แต่ความจริงต้องหมายความว่า ทำไม่ได้ หรือไม่มีทางจะทำได้เลยทีเดียว อภิฐาน ๖ นั้นมีหกอย่างคือ ๑ ฆ่ามารดา ๒ ฆ่าบิดา ๓ ฆ่าพระอรหันต์ ๔ ทำร้ายพระพุทธเจ้าจนห้อพระโลหิต (คือช้ำเลือด) ๕ ยุยงสงฆ์ให้แตกความสามัคคีกัน ๖ ละทิ้งความเชื่อถือจากพระพุทธศาสนา ไปเลื่อมใสศาสดาอื่น

อภิฐานข้อที่ ๑–๕ เป็นอนันตริยกรรมฝ่ายชั่ว ส่วนพระโสดาปัตติมรรค เป็นอนันตริยกรรมฝ่ายดี คำว่า "อนันตริยกรรม" ก็แปลว่า กรรมที่ไม่มีระหว่าง มีความหมายถึงว่า เมื่อทำอนันตริยกรรมฝ่ายชั่วแล้ว ก็ไม่สามารถจะทำอนันตริยกรรมฝ่ายดี มีฌานสมาบัติเป็นต้น ซึ่งเป็นอนันตริยกรรมชั้นใดที่ให้เกิดขึ้นได้ พระโสดาบันทั้งหลาย เป็นผู้ทำโสดาปัตติมรรค อันเป็นอนันตริยกรรมฝ่ายดี และเป็นโลกุตตรอนันตริยกรรมฝ่ายดี และเป็นโลกุตตรอนันตริยกรรม อันเป็นอนันตริยกรรมที่เลื่อนไม่ได้ จึงไม่สามารถจะทำอนันตริยกรรมฝ่าย

ซึ่งได้เป็นธรรมดาอยู่เอง / บาปข้อที่ ๖ ได้แก่ การละความเชื่อในพระพุทธศาสนา ไปเลื่อมใสศาสนาอื่น

นั้น จึงจะได้ชื่อว่าเป็นบาปทั้งหลาย ไม่เห็นพระนิพพาน หรือแม้แต่เห็นข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุพระนิพพาน ย่อม-

แจ่มแจ้ง ด้วยใจกตัญญูและปัญญาแล้ว เพียงฟังคำสอนศาสนาอื่น ซึ่งไม่ใช่ทางที่จะให้ถึงพระนิพพาน

ที่รู้เห็นกันที่ว่า ในศาสนานั้น เป็นคำสอนที่ไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ เห็นว่าเป็นคำสอนที่ไม่เป็น

ไปเพื่อพระนิพพาน และเห็นชัดว่ามีแต่ศาสนา คือคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น สอนให้สิ้นทุกข์ถึงพระ

นิพพานได้ เพียงศาสนาเดียวในโลก พระอริยบุคคลทั้งหลายจึงไม่สามารถจะละความเชื่อในพระพุทธศาสนา

ไปเลื่อมใสศาสนาอื่นได้ เป็นธรรมดาอยู่เอง / การจะละความเลื่อมใสพระพุทธศาสนา ไปเลื่อมใสศาสน-

อื่นนี้ เป็นบาปหนักเป็นเหตุให้ต้องไปเกิดในอบายภูมิถึงจริง แต่ก็ไม่เป็นอนันตริยกรรมเหมือน บาปหนัก-

ทั้ง ๕ ข้อข้างต้น เพราะปุถุชนทั้งหลายหลงไปเลื่อมใสศาสนาอื่นแล้ว ภายหลังรู้สึกตัวกลับมาเลื่อมใส

พุทธศาสนาอีก ก็พ้นจากการที่จะไปเกิดในอบายภูมิได้ และประพฤติดีปฏิบัติชอบ ก็จะสามารถบรรลุ

อริยมรรคอริยผล เป็นอริยบุคคลเป็นต้นได้

ธรรมดาของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ยังเป็นปุถุชน คือเป็นผู้ที่หนาอยู่ด้วย อวิชชา ตัณหา อุปาทาน

ย่อมทำความดีที่เรียกว่า "บุญ" บ้าง หลงทำความชั่วที่เรียกว่า "บาป" บ้าง ถ้าบาปหนักก็ต้องไปเกิดในนรก

ทนทุกข์ทรมานอยู่ตลอดเวลาช้านาน เพราะอายุในนรกแต่ละขุมยาวนาน นับเป็นโกฏิปีบ้าง เป็นแสนโกฏิปี

เป็นหลายแสนโกฏิปี หลายร้อย หลายพัน หลายแสน หลายโกฏิ แห่งแสนโกฏิปีบ้าง จึงนับไม่ได้ทีเดียว จนถึง

ไม่มีวันสิ้นสุดเกิดให้ทำลายไป ก็ไปทรมานในนรกที่โลกอื่นบ้าง / ส่วนปุถุชนที่รู้จักทำความดี

ที่เรียกว่า "บุญ" ก็ได้ไปเกิดเป็นเทวดาบนสวรรค์ มีอายุยืนมากน้อยต่างกัน ชั้นที่หนึ่งมีอายุ ๕๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ

๙ ล้านปีของมนุษย์ ชั้นที่สองมีอายุ ๑๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๓๖ ล้านปีของมนุษย์ ชั้นที่สามมีอายุ ๒๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๑๔๔

ล้านปีของมนุษย์ ชั้นที่สี่มีอายุ ๔๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๕๗๖ ล้านปีของมนุษย์ ชั้นที่ห้ามีอายุ ๘๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ

๒๓๐๔ ล้านปีของมนุษย์ ชั้นที่หกมีอายุ ๑๖๐๐๐ ปีทิพย์ เท่ากับ ๙๒๑๖ ล้านปีของมนุษย์

เทวดาทั้งหลายบนสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น มีกายเป็นทิพย์ ... เป็นทิพย์ จึงไม่มีอุจจาระ ไม่มีปัสสาวะ บนสวรรค์ไม่มีกาย

มีแต่ความสุขสบาย ไม่หนาวไม่ร้อน เทพบุตรเทพธิดาทั้งหลายที่ยังเป็นปุถุชน เมื่อหมดบุญแล้วก็ต้องจุติจาก

สวรรค์ กลับมาเกิดในมนุษย์ ถ้าเคยทำกรรมที่ไม่ดีไว้แต่ปางก่อนมีอยู่ ก็ต้องไปเกิดในนรกบ้าง เป็นเปรตบ้าง เป็นอสูรกาย

NO.

DATE

สิ่งไม่เห็นตน ไม่รู้จักตน จึงสำคัญเอาก้อนโลกคือรูปกายนี้ พร้อมทั้งนามกาย คือ เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ อันเป็นอาการของจิตสี่อย่างว่าเป็นตน เรียกว่า สักกายทิฏฐิ อันเป็นมิจฉาทิฏฐิ คือความเห็นผิดของปุถุชน จึงเป็นสังโยชน์ คือเป็นเครื่องผูกจิตใจของสัตว์ให้หลงติดอยู่ในโลก ไม่พ้นไปจากโลก จึงไม่พ้นไปจากทุกข์

ส่วนนามกายสี่อย่าง คือเวทนา๑ สัญญา๑ สังขาร๑ วิญญาณ๑ ทั้งสี่อย่างนี้ ก็เป็นเพียงอาการของจิต คือ

๑ เวทนา ก็เป็นอาการรู้อารมณ์ ของจิตว่า อารมณ์นี้เป็นทุกข์ อารมณ์นี้เป็นสุข อารมณ์นี้ไม่สุขไม่ทุกข์ เวทนาคือรู้อารมณ์นี้มีอันเดียว แต่สุขของอารมณ์ มี ๓ อย่าง ๓ รส จึงเรียกว่าเวทนา ๓ ก็แปลว่ารู้อารมณ์ ๓ อย่าง เวทนาคือรู้อารมณ์นี้ ก็เป็นเพียงอาการรู้อารมณ์ของจิต ไม่ใช่จิต จิตเป็นเจ้าของของเวทนา เวทนาจึงไม่ใช่จิต และไม่ใช่ตน / ๒ สัญญา ความจำ ก็เป็นการของจิตที่จำสิ่งต่างๆ จำถูกสิ่งถูกอย่างที่จิตจำได้ สัญญาคือความจำนี้ ก็เป็นเพียงอาการจำของจิต จิตเป็นผู้จำ ความจำจึงไม่ใช่จิตไม่ใช่ตน

๓ สังขาร ความปรุงแต่ง หรือความคิด ได้แก่เจตนาหรือความจงใจ หรือความตั้งใจของจิต คือจิตมีเจตนาหรือมีความจงใจเพื่อจะรู้แจ้งอารมณ์ ๑ มีความจงใจเพื่อจะรู้อารมณ์๑ มีความจงใจเพื่อจะจำสิ่งที่ต้องการจำ๑ สังขารนี้ ก็เพียงอาการคิดของจิต สังขารจึงไม่ใช่จิต และไม่ใช่ตน / ๔ วิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ ๖ อย่าง คือ รู้รูป รู้เสียง รู้กลิ่น รู้รส รู้โผฏฐัพพะ รู้ธรรมารมณ์ ความรู้แจ้งอารมณ์ ๖ อย่างนี้ ก็เพียงอาการของจิตที่รู้แจ้งอารมณ์ วิญญาณความรู้แจ้งอารมณ์ จึงไม่ใช่จิต และไม่ใช่ตน

รูปกายอันประกอบด้วยธาตุสี่อย่าง๑ กับนามกายอันเป็นอาการของจิตสี่อย่าง จึงเป็น ๕ อย่าง ท่านจึงเรียกว่าขันธ์ ๕ ซึ่งแปลว่า ๕ กอง เรียกย่อๆว่า รูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ดังนี้ รูปกายและนามกายที่เรียกว่าขันธ์ ๕ นี้แหละ ท่านเรียกว่ากาย และเป็นของไม่ใช่ตน แต่ปุถุชนทั้งหลายผู้หนาด้วยกิเลสยังมีอวิชชาเป็นเครื่องปิด ไม่สามารถจะรู้เห็นตนของตนได้ จึงเห็นว่า ขันธ์ ๕ เป็นตน จึงเป็นสังโยชน์ที่ ๑ เรียกว่า สักกายทิฏฐิ แปลว่าเห็นกายเป็นตน หมายความถึงเห็นผิดจากความเป็นจริงที่เรียกว่า มิจฉาทิฏฐิ อันเป็นวิสัยของปุถุชนทั่วไปนั่นเอง / สังโยชน์ที่ ๒ ชื่อ วิจิกิจฉา แปลว่า ความสงสัย หมายถึงความสงสัย ๔ อย่าง คือ สงสัยในคุณของพระพุทธเจ้า๑ สงสัยในคุณพระธรรม๑ สงสัยในคุณของพระอริยสงฆ์๑ สงสัยในคุณศีลบริบูรณ์เพื่อความสิ้นทุกข์ ๑ ดังนี้

สังโยชน์ที่ ๓ ชื่อ สีลัพพตปรามาส แปลว่า ลูบคลำข้อวัตรของศีล ซึ่งเป็นส่วนนอกของกายวาจา

พระ โสภณ

NO.

ซึ่งหมายถึงความเข้าใจผิด คิดว่าศีลคือข้อกำหนดของศีล ว่าเป็นศีล ความจริงศีลไม่ใช่ข้อกำหนด เพราะศีลอยู่ที่จิต ส่วนข้อวัตรของศีล ก็คือข้อปฏิบัติของศีล ต้องเป็นข้อปฏิบัติเพื่อให้ศีลเกิดขึ้นที่จิต ท่านเรียกว่าข้อวัตรของศีล ศีล ๕ ก็มีข้อวัตร ๕ ข้อ คือ ๑ ไม่ฆ่าสัตว์ ๒ ไม่ลักทรัพย์ของผู้อื่น ๓ ไม่ประพฤติผิดในกาม ๔ ไม่พูดปด ๕ ไม่เสพสุราเมรัย มีข้อปฏิบัติหรือข้อวัตร ๕ ข้อ เรียกว่า ศีล ๕ มี ๘ ข้อก็เรียกว่าศีล ๘ เป็นต้น มีข้อปฏิบัติ ๑๐ ข้อก็เรียกว่าศีล ๑๐ มีข้อปฏิบัติ ๒๒๗ ข้อ ก็เรียกว่าศีล ๒๒๗ คือเรียกตามจำนวนของข้อวัตรหรือข้อปฏิบัตินั่นเอง ความจริง ศีลมีอยู่อันเดียวเท่านั้น แต่ข้อวัตรมีจำนวน ๕ บ้าง ๘ บ้าง ๑๐ บ้าง ๑๐ บ้าง ๒๒๗ บ้าง และข้อวัตรมาก ศีลก็มีอานิสงส์มาก เมื่อข้อวัตรมีจำนวนน้อย ศีลก็มีอานิสงส์น้อย

คำว่า "ศีลหรือสีละ" แปลว่า "ปกติ" หมายถึงจิตที่เป็นปกติ ไม่วุ่นวุ่นวาย ไม่มีโทษเดือดร้อน อันเกิดจากการทำผิดข้อวัตรของศีล ศีล จึงเป็นของอยู่ที่จิต เป็นธรรมของจิต ส่วนข้อวัตรของศีล เป็นเรื่องของกายกับวาจา คือกายไม่ทำชั่ว วาจาไม่พูดปดไม่พูดชั่ว นี่เป็นข้อวัตรของศีล บุคคลยึดข้อวัตรของศีลนี้ว่า นี่แหละว่าเป็นศีล จึงชื่อ สีลัพพตปรามาส

สีลัพพตปรามาสนี้ บุคคลทุกคน แม้จะได้ฟังคำอธิบายถูกต้องแจ้งแจ่มเพียงใด และฟังแล้วเข้าใจแจ่มแจ้งเพียงใดก็ตาม การรักษาศีลของบุคคลนั้น ก็ยังเป็นสีลัพพตปรามาสอยู่นั่นเอง แม้สักกายทิฏฐิ และวิจิกิจฉา ก็ยังมีอยู่อย่างนั้น เพราะสังโยชน์ทั้งสามนี้ จะต้องไปด้วยกัน คือต้องปหานหมดเกิดขึ้นพร้อมกับเห็นพระนิพพานเท่านั้น เพราะเหตุนั้น สีลัพพต-ปรามาสนี้ จึงไม่ใช่หมายถึงการรักษาศีลนอกพุทธศาสนา เหมือนดังที่บางคนเข้าใจ เพราะการรักษาศีลในพระ-พุทธศาสนาไม่เป็นสีลัพพตปรามาส พระโสดาบันก็ไม่จำเป็นต้องละสีลัพพตปรามาสเลย หรือมีจะละก็จะได้ก่อนที่โสดาปัตติมรรคเกิดขึ้นแล้ว เพราะเหตุนั้น ความที่บุคคลเห็นว่า ศีลคือข้อวัตร หรือเห็นข้อวัตรของศีลว่าเป็น-ศีล จึงชื่อว่า สีลัพพตปรามาส ดังนี้ /

สังโยชน์ทั้งปวงมี ๑๐ อย่าง แต่ในโอกาสนี้ ต้องการจะพูดเฉพาะสังโยชน์เบื้องต่ำ สามประการเท่านั้น (ส่วนอีก ๗ อย่างผู้ใดใคร่จะรู้ ก็หาอ่านได้ ในหนังสือ [illegible] ปริจเฉท ๒) และสังโยชน์ ๓ คือ ๑ สักกายทิฏฐิ เห็นกายว่าเป็นตน ๒ วิจิกิจฉา สงสัยในคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระอริยสงฆ์ สงสัยในข้อปฏิบัติเพื่อให้ถึงความสิ้นทุกข์ ๓ สีลัพพตปรามาส ความลูบคลำข้อวัตรของศีล

สังโยชน์ทั้ง ๓ นี้ เป็นของผูก ร้อยรัด เป็นของมีแก่บุคคลทั้งหลาย เป็นเหตุให้บุคคลทั้งหลายตกอยู่ในอำนาจของโลกธรรมทั้ง ๘ อย่าง คือ ความมีลาภ ความไม่มีลาภ ความมียศ ความไม่มียศ ความสรรเสริญ ความนินทา ความสุข ความทุกข์ เพราะสังโยชน์ ๓ มีอยู่ที่จิตของบุคคล จึงหาเมื่อได้โลกธรรมกระทบจิตของบุคคลนั้น ซึ่งเป็น

NO.

DATE

กตเม จ เต ภิกฺขเว ธมฺมา ปสฺสตา ภควตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน อภิญฺญา เทสิตา
จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจ พลานิ
สตฺต โพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อิเม ธมฺมา เทน ภควตา อภิญฺญาเทสิตาติ

พระบาลีข้างต้นนี้ พอจะแปลเป็นภาษาไทยได้ว่า "ดูก่อนภิกษุ ธรรมทั้งหลาย ซึ่งอภิญญาเทสิตธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้รู้ เป็นผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ทรงแสดงแล้ว คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ รวมเป็นหมวด ๓๗ ประการเหล่านี้ ชื่อว่า อภิญญาเทสิตธรรม (อันพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงแล้ว) ดังนี้"

พระบาลีว่า "อภิญญาเทสิตธรรมนี้" พระอรรถกถาจารย์ ท่านแปลไว้เป็นสองนัยยะ นัยยะที่ ๑ ท่านแปลว่า "เป็นธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง" ทั้งนี้ เพราะธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการนี้ ไม่ใช่วิสัยของสมณะหรือพราหมณ์และเจ้าลัทธิอื่นจะแสดงได้ เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ที่จะสามารถบัญญัติแต่งตั้งขึ้นแสดงได้ แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้สั่งสมบารมีมาช้านานถึงสองอสงไขยกับแสนกัปป์ จนสามารถทำให้ธรรมทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการ ให้บังเกิดขึ้นในจิตสันดานของท่าน ได้บรรลุอรหันต์เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าก็จริง แต่ก็แสดงธรรมเหล่านี้ ให้เวไนยสัตว์ทั้งหลายทั่วไปไม่ได้ เพราะปัญญาของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ยังไม่เท่าปัญญาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ปัญญาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มีผู้เสมอ แต่ย่อมเสมอกับพระพุทธเจ้าด้วยกันเท่านั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมเป็นผู้ประเสริฐกว่ามนุษย์เทวดามารพรหมทั้งปวง ผู้ใดได้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เลิศ ย่อมประสบวิบากสุขอันเลิศ เพราะเหตุนั้น "อภิญญาเทสิตธรรม" ท่านจึงแปลว่า เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติระลึกได้ ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เลิศยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้นั้นได้ประสบวิบากอันเป็นสุขอันเลิศยิ่งขึ้น ดังนี้

โดยนัยยะที่ ๒ "อภิญญาเทสิตธรรม" ท่านแปลว่า "เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้ว เพื่อความรู้ยิ่ง" รู้สึกว่าท่านแสดงตามพยัญชนะ "อภิญญา" ก็แปลว่า "รู้ยิ่ง" หรือ "เพื่อรู้ยิ่ง" "เทสิตธรรม" แปลว่า "ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงแล้ว" ดังนี้

ที่ว่า เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้วเพื่อความรู้ยิ่งนั้น คำว่า รู้ยิ่ง มีหมายถึงรู้แจ้ง

[illegible]

การเดินจงกรม

ผู้ปฏิบัติกรรมฐาน ที่สมถะหรือวิปัสสนา ควรเดินจงกรมด้วย เพราะ
การเดินจงกรมนั้น นอกจากจะแก้ความปวดเมื่อย และการนั่งสมาธินาน และเป็นประโยชน์-
แก่สุขภาพร่างกายทั้งหลายแล้ว ยังจะทำให้สมาธิตั้งมั่นได้นาน ซึ่งเกิดขึ้นพร้อมกันนั้น
มีกำลังเข้มแข็งมั่นคง และหนักแน่น และกว้างขวาง ดีกว่าสมาธิที่เกิดขึ้นขณะนั่ง / แม้ปัญญา
ที่เกิดขึ้นพร้อมด้วยสมาธิกับสติปัฏฐานนั้น ก็เป็นปัญญาที่เข้มแข็ง คมกล้า กว้างขวาง ด้วย
เมื่อเดินจงกรมถูกวิธี จนจิตสงบตั้งมั่นเป็นสมาธิ จะเป็นเหตุให้มีเวลาเจริญกรรม-
ฐาน[illegible] เพราะจะเดินไป[illegible] ไปที่ไหน [illegible] ก็ทำได้ การนั่ง-
ทำสมาธิกับสติปัฏฐาน ๔ เจริญขึ้น และเป็นการส่งเสริมให้จิตมีกำลัง เกิดขึ้นเร็วด้วย
อนึ่ง อริยมรรคสมังคี ย่อมเกิดขึ้นได้ในอิริยาบถทั้ง ๔ คือ ยืน เดิน นั่ง นอน การเดินจงกรม
จึงเป็นการเปิดทางให้อริยมรรคเกิดในขณะเดิน

การเดินจงกรม คือ การเดินทำสมาธิ ด้วยการเดินกลับไปกลับมา ในที่ที่กำหนดไว้
โดยมือขวาจับมือซ้าย หรือกำมือซ้ายไว้ข้างหลัง ตาทอดลงต่ำ ห่างไปข้างหน้า กายตั้งตรง
แต่ตาทอดลงต่ำ เดินไปสุดทางก็หยุดหันกลับ ค่อยๆ กลับเดินกลับหลังหัน
ในเวลาที่จะกลับหลังหันนั้น ให้หมุนตัวทางด้านขวาครึ่งหนึ่ง หมุนตัวทางด้านซ้ายครึ่งหนึ่ง
เพื่อให้เป็นการหมุนรอบตัว / ในขณะเดินจงกรมไปมาๆ เช่นนี้ ให้มีสติระลึกรู้อยู่
ตลอดเวลา ... / เริ่มเดินใหม่ๆ อาจประคองสมาธิ
ไม่ได้ [illegible] ก็พยายามเดินช้าๆ ก่อน ครั้นสติมั่นคงแล้ว จึงค่อยๆ เดิน
ความเร็วขึ้นจนเป็นปกติของตน เมื่อเดินเร็วๆ ก็สามารถทำได้ จนรู้สึกว่าเท้าเดินไปเองๆ เป็นระเบียบ
สิ่งเป็นเครื่องช่วยว่าเดินจงกรมได้ถูกแล้ว ก็สามารถทำสมาธิได้ทุกโอกาสที่ต้องการจะทำ

สิ่งที่ผู้ปฏิบัติต้องกำหนดรู้ [illegible] หมั่นฝึกสติแล้วจะเกิดปัญญา [illegible]
อริยมรรคอริยผลได้ และการจะไปให้ถึงซึ่งอริยมรรคอริยผล ก็ต้องอาศัย [illegible]
เพราะฉะนั้น [illegible] เหมือนดังพระอริยสงฆ์หลาย
ท่านที่ได้... และเป็นที่รู้จักกันทั่วไปในอดีตและปัจจุบัน

NO. ๑๓
DATE

แต่ผู้ที่ปฏิบัติได้ถึงตอนนี้แล้ว ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต หรือ ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต เป็นต้นนั้น แปลว่า หายใจเข้าอยู่ยาว (หรือ) หายใจออกอยู่ยาว ดังนี้ ผู้ปฏิบัติได้แล้วนั้น ย่อมแต่รู้ชัดเป็นปัจจุบันดีกว่า ซึ่งแปลอย่างนั้น

ประเภทข้อที่ ๒ ที่แปลว่า ออกจะยกตัวอย่าง "หายใจเข้ายาวหรือออกยาว หายใจเข้าสั้นหรือออกสั้น ก็รู้ชัดตามนั้น" นี้หมายความว่า ท่านผู้มีสติระลึกเข้าตรงนี้ได้เต็มที่แล้ว เมื่อบำเพ็ญข้อที่ ๑ อยู่เนืองๆ ครั้นพิจารณ์ถึงขั้นที่ ๕ ต่อไปเมื่อไร ปฐมฌานก็จะเกิดขึ้นทันที ทำให้รู้ลมหายใจเข้า ลมหายใจออก จะยาวหรือสั้นก็ตาม เมื่อจากปฐมฌานเกิดขึ้น จะรู้ลมหายใจเข้าและออก ทั้งยาวและสั้นได้ชัดเจนจริงๆ ที่ เพราะเหตุนั้น เมื่อหายใจเข้าอยู่ มีสติ หายใจออกอยู่ มีสติ หรือจะพูดว่า มีสติ หายใจเข้าอยู่ มีสติ หายใจออกอยู่ ก็ได้ เมื่อทำอยู่อย่างนี้ นิวรณธรรมทั้ง ๕ คือ กามฉันทะ พยาบาท ถีนมิทธะ อุทธัจจกุกกุจจะ วิจิกิจฉา จะค่อยๆ สงบไป พร้อมกันนั้น ก็จะค่อยๆ รู้ลมหายใจชัดขึ้นๆ ตามลำดับ ครั้นพิจารณ์ถึงขั้นที่ ๕ เมื่อใด ปฐมฌานก็เกิดขึ้น สติและสัมปชัญญะก็หยั่งลงรู้ลมหายใจได้ชัดแจ้ง ถึงหายใจเข้า หายใจออกทั้งยาวและสั้น ... ที่ว่า ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ / แปลว่า หายใจเข้าอยู่ยาว รู้ชัดอยู่ว่าเราหายใจเข้าอยู่ยาว หายใจออกอยู่ยาว รู้ชัดว่าเราหายใจออกอยู่ยาว / รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานาติ รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ / แปลว่า หายใจเข้าอยู่สั้น รู้ชัดอยู่ว่าเราหายใจเข้าอยู่สั้น หายใจออกอยู่สั้น รู้ชัดอยู่ว่าเราหายใจออกอยู่สั้น ดังนี้ / ประเภทข้อที่ ๒ นี้ ผู้ปฏิบัติข้อที่ ๑ ถูกต้องแล้ว ย่อมรู้ได้ว่า ความรู้ลมหายใจเข้า-ออก ชัดดี ทั้งเข้ายาว ออกยาว หรือเข้าสั้นออกสั้นนั้น เป็นผลของข้อที่ ๑ คือ มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออก เพราะเหตุที่ผู้ที่แรกเริ่มบำเพ็ญ บางครั้งมีความอยากจะให้ตนรู้ลมหายใจเข้า-ลมหายใจออกชัด ความรู้ลมหายใจยิ่งจะไม่ชัด เพราะว่า เมื่อตั้งใจจะรู้ลมหายใจให้ชัดดีกว่าที่กำลังรู้อยู่เมื่อใด เมื่อนั้นความรู้ลมหายใจก็ยิ่งไม่ชัดยิ่งขึ้น ทั้งนี้เพราะสติสัมปชัญญะที่แผ่ไปรอบกายนั้นเสียไป พร้อมกับความอึดอัดทั้งกายและจิตก็เกิดขึ้นทันที ครั้นกลับทำสติสัมปชัญญะให้ตั้งอยู่ที่กายที่จิต และกระแสของสติสัมปชัญญะนั้นแผ่กว้างออกไปรอบกาย ความอึดอัดทั้งกายและจิตก็หายไปทันที ความรู้สึกลมหายใจก็กลับดีเหมือนเดิมด้วย ซึ่งตั้งใจทำให้มีสติหายใจเข้า มีสติหายใจออกอยู่อย่างนั้นอยู่เนืองๆ ครั้นทำไปจนสมควรพิจารณ์ ๕ ต่อไป ปฐมฌานก็เกิดขึ้นให้รู้ลมหายใจเข้า-หายใจออกได้อย่างชัดแจ้ง

ชอบ หมายความว่า มีสติตั้งอยู่ทั่วไปทั้งในกายให้กระแสของสติแผ่ขยายออกอย่างกว้างขวาง พูดง่ายๆ ก็คือให้มีสติสัมปชัญญะรู้รอบกายอย่างกว้างขวาง ซึ่งเป็นของดีเป็นแก่กรรมฐานทั้งปวง โดยเฉพาะอานาปานสติกรรมฐาน ยิ่งจำเป็นมากกว่ากรรมฐานอื่นๆ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงตรัสพระบาลี ๒ ประโยค ต่อจากพระบาลีนี้แล้ว สิ่งที่ตรัสอานาปานสติด้วยพระบาลี ๔ ข้อ ข้อที่ ๑ มีพระบาลีว่า "โส สโต ว อสฺสสติ สโต ปสฺสสติ" แปลว่า ภิกษุนั้น หายใจเข้าอยู่มีสติเทียว หายใจออกอยู่ มีสติเทียว" / พระบาลีและคำแปลข้อนี้สำคัญมาก เพราะถ้าข้อที่ ๑ นี้ไม่ได้ ข้ออื่นๆ ก็ทำข้อต่อไปไม่ได้เหมือน คำว่า "เทียว" นั้นแปลจาก คำว่า "ว" ซึ่งจะหรือเทียวนี้ มีความหมายว่าจริง แท้ แน่นอน แต่ในพระบาลีนี้ มี "ว" ตัวเดียว ส่วนคำแปล มี "เทียว" ๒ คำ เพราะเคยอ่านพบมาว่าพระอรรถกถาจารย์ ท่านแนะให้แปลเหมือนมี "ว" ๒ คำ ก็เห็นจริงตามท่าน เพราะเป็นการเน้นถึงการมีสติในขณะหายใจเข้า ในขณะหายใจออกอยู่ / พระบาลีว่า "สโต ว อสฺสสติ" แปลตรงตัวว่า "หายใจเข้าอยู่มีสติเทียว" "สโต ปสฺสสติ" "หายใจออกอยู่ มีสติ" พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสอย่างนี้ เมื่อนึกถึงความหมายของถ้อยคำเหล่านี้แล้ว ทดลองทำดู เมื่อทำถูกแล้วเมื่อใด จะรู้สึกว่า สติสัมปชัญญะ ตั้งอยู่ที่กายที่จิตก็ดี และรู้ลมหายใจเข้าออกได้ง่าย และรู้ว่า จิตจะเป็นสมาธิได้เร็ว เมื่อเริ่มทำครั้งแรกไม่ได้คิดเอาว่าจะตั้งสติไว้ที่นั่นที่นี่ เพียงแต่คิดว่า เราจะทำตามคำสอนของพระพุทธเจ้า คือหายใจเข้าอยู่ก็ให้มีสติ หายใจออกอยู่ก็ให้มีสติ ดังนี้ ครั้นทำถูกก็รู้สึกสบายทั่วที่ ในการหายใจเข้าออก ครั้งแรกนั้นทีเดียว ในระยะแรกนี้ เมื่อหยุดทำแล้ว ความสบายก็ยังเป็นอยู่ในจิตได้เป็นชั่วโมง หรือหลายชั่วโมงทีเดียว ถ้าทำอยู่เรื่อยๆ ความสบายจะมีอยู่ตลอดเวลา และเพิ่มมากขึ้นตามลำดับ จนถึงนิวรณ์ทั้ง ๕ ก็ย ซึ่งรู้ลมหายใจเข้า หายใจออก อย่างชัดแจ้งทั้งเข้ายาว-ออกยาว-เข้าสั้นออกสั้น หมดความสงสัยเลยทีเดียว เป็นไปตามพระบาลีที่พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ ในข้อที่ ๒ ว่า

"ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต ทีฆํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต ทีฆํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ"

แปลว่า หายใจเข้าอยู่ ยาว รู้ชัดอยู่ ว่าเราหายใจเข้าอยู่ยาว หายใจออกอยู่ยาว รู้ชัดอยู่ ว่าเราหายใจออกอยู่ยาว และ "รสฺสํ วา อสฺสสนฺโต รสฺสํ อสฺสสามีติ ปชานาติ, รสฺสํ วา ปสฺสสนฺโต รสฺสํ ปสฺสสามีติ ปชานาติ" หายใจเข้าอยู่สั้น รู้ชัดอยู่ ว่าเราหายใจเข้าอยู่สั้น หายใจออกอยู่สั้น รู้ชัดอยู่ ว่าเราหายใจออกอยู่สั้น ดังนี้ / พระบาลีว่า "อสฺสสนฺโต เช่น ทีฆํ วา อสฺสสนฺโต หรือ ทีฆํ วา ปสฺสสนฺโต เป็นต้น ท่านแปลว่า เมื่อหายใจเข้ายาว เมื่อหายใจออกยาว รู้สึกว่า ไพเราะ ตามหลักภาษาไทยดีมาก

จึงเห็นตามซึ่ง กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นรูปนามอยู่ตลอดเวลาได้ และสติปัฏฐาน ๔ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องทำสัมมาสมาธิให้เกิดขึ้น สติปัฏฐานทั้ง ๔ จึงจะเกิดขึ้นได้พร้อมกับ "อาตาปีหรือสัมมัปปธานทั้ง ๔" นั้น เพราะเหตุนั้น ในมหาสติปัฏฐานสูตร เมื่อพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงอุทเทศคือหัวข้อเรื่องจบแล้ว จึงแสดงวิธีเจริญอานาปานสติกรรมฐาน อันเป็นยอดแห่งกรรมฐานทั้งปวง เพื่อให้ผู้ที่ปฏิบัติให้สัมมาสมาธิเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นดังนี้ เพราะกรรมฐานทั้ง ๔๐ ประการ คือ กสิณ ๑๐ อสุภะ ๑๐ อนุสสติ ๑๐ อาหาเรปฏิกูลสัญญา ๑ จตุธาตุววัตถาน ๑ อรูปฌาน ๔ อัปปมัญญา ๔ รวมเป็น ๔๐ เหล่านี้ เป็นอุบายให้สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นทั้งสิ้นทั้งนั้น ผู้ไม่รู้ก็เข้าใจว่า กรรมฐาน ๔๐ เป็นเพียงสมถะ ไม่ใช่วิปัสสนา คือเข้าใจปรัมปราได้ เหมือนคนทั่วไปจดจำกันมาเท่านั้น โดยไม่สนใจเลยว่า ถ้าวิปัสสนาเกิดได้โดยไม่ต้องอาศัยสมถะแล้ว เหตุใดพระผู้มีพระภาคเจ้าจึงต้องสอนสมถะด้วย หากมีความสงสัยดังกล่าวมานี้ แล้วใคร่ครวญด้วยอุบายอันแยบคาย ก็จะรู้ได้ว่า สติปัฏฐานทั้ง ๔ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิ และโพธิปักขิยธรรมทั้งปวง ก็เกิดขึ้นพร้อมสติปัฏฐาน ๔ และสัมมาสมาธิทั้งหมด และรู้ว่าเมื่อรักษาสัมมาสมาธิไว้ได้ ก็เป็นอันรักษาโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดให้ตั้งอยู่ได้ ครั้นโพธิปักขิยธรรมแก่กล้าพอ วิปัสสนาก็เกิดขึ้น เมื่อวิปัสสนาเกิดขึ้นแล้ว ก็รักษาสัมมาสมาธิให้ตั้งอยู่ วิปัสสนาก็จะเป็นไปตามครรลองของวิปัสสนา จนบรรลุอริยผลเป็นที่สุด / อีกอย่างหนึ่ง "ฌาน" นั้นมี ๒ อย่าง คือ สมถฌาน ๑ วิปัสสนาฌาน ๑ สมถฌาน ได้แก่ รูปฌาน ๔ อรูปฌาน ๔ ที่เรียกว่า สมาบัติ ๘ ได้จากการยึดหน่วงเพ่งจ้องอารมณ์ของกรรมฐานอย่างใดอย่างหนึ่ง นี้จึงเรียกว่า สมถฌาน เมื่อสมถฌานหรือสัมมาสมาธิเกิดขึ้นเมื่อใด โพธิปักขิยธรรมทั้งปวง มีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้นก็เกิดขึ้นพร้อมกัน ครั้นโพธิปักขิยธรรมมีกำลังกล้า วิปัสสนาก็เกิดขึ้น เรียกว่า วิปัสสนาฌานเกิดขึ้น วิปัสสนาฌานเกิดขึ้นแล้ว ยังรักษาสมถฌานหรือสัมมาสมาธิไว้ได้ วิปัสสนาฌานก็เจริญขึ้นตามลำดับจนถึงอริยผล ดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น เพราะเหตุนั้น ในมหาสติปัฏฐานสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงแสดงอุบายวิธีของสมถะไว้เป็นอันมาก เพื่อให้เป็นที่เกิดขึ้นและเป็นที่ตั้งอยู่ ของโพธิปักขิยธรรมและวิปัสสนา โดยมี อานาปานสติกรรมฐาน คือ มีสติสัมปชัญญะหายใจเข้า หายใจออก โดยย่อเพียง ๔ ข้อ เริ่มแรกพระองค์ตรัสพระบาลีว่า "อุชุ กาย ปณิธาย" แปลง่าย ๆ ว่า "ตั้งกายให้ตรง" ข้อนี้ เป็นอุปการะแก่การเจริญอานาปานสติ ต้องทำให้ตรง หายใจเดินสะดวก และสติสัมปชัญญะรวมเข้ามาอยู่ที่กายได้ถนัดสมควร / อีกพระบาลีหนึ่งว่า "ปริมุขํ สตึ อุปฏฺฐเปตฺวา" แปลตามตัวอักษรในคัมภีร์วิสุทธิมรรค ก็ต้องแปลว่า "เข้าไปตั้งไว้แล้วซึ่งสติ ให้มีหน้าออกไป-

พระ ได้ไม่รู้

NO. ๑๐

DATE

ครั้นสิ้นชีวิตแล้ว สิ่งว่างเปล่าอันเป็นสิ่งที่นอกจากกิเลส ก็ไม่ให้กลับมาเกิดตามเดิม จึงเข้าถึงพระนิพพานอันเป็นที่

พระนิพพาน ก็คือความดับทุกข์อย่างประเสริฐ คือดับกิเลสทั้งหมด ก็คือจิตจะพ้นจากเครื่องผูกพันธ์ เหลือแต่จิต

ของเดิมที่เป็นของว่าง จึงจะพ้น สังสารวัฏ ทั้งสามภพ ไม่เกิดอีกต่อไปเพราะจิต ก็เป็น-

เพียงของว่างเช่นเดียวกับจิต ซึ่งเป็น ห้าไปถึง กระทบไม่ได้ กระทบได้แต่พระนิพพานและความสุขของพระนิพพาน

เท่านั้น ซึ่งเป็นความสุขที่ว่างอย่างยิ่ง ละเอียดประณีตอย่างยิ่ง ไม่หยาบเหมือนความสุขในโลกทั่วไป เพราะพระนิพ

พานเป็นของว่างอย่างยิ่ง และเที่ยงแท้ ไม่แปรปรวน ตลอดกาลไม่มีที่สุด ความสุขของพระนิพพานจึงเป็นของว่าง

อย่างยิ่ง เที่ยงแท้ ไม่แปรปรวน ตลอดกาลไม่มีที่สิ้นสุดเช่นเดียวกัน และพระนิพพานนี้ ชีวิตทั้งหลายจะบรรลุ

ได้ด้วยการพยายามทำจิตใจให้ปราศจากกิเลสทั้งปวง จึงได้ชื่อว่าเป็นที่สุดแห่งการเวียนว่ายตายเกิด

แห่งชีวิตมนุษย์ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสเรียกว่า วิเนยย โลโก คนจิตใจบริสุทธิ์ ดังนี้ ดังนั้น

จึงหมายความว่า ผู้เป็นชีวิตมนุษย์ จะบรรลุพระนิพพาน ก็จะว่างจากกิเลสโดยสิ้นเชิง เพราะว่างจากทุกข์อย่างยิ่ง

วิเนยย แปลว่า "สิ่งที่ไปให้วิเศษ" คือให้ถึงความเป็นผู้วิเศษ เพราะพ้นไปจากทุกข์ทั้งปวง "โลเก"

ในโลก คือพระนิพพาน หรือ วิเนยย ที่จะทำไป เพื่อทำจิตใจให้ว่าง ซึ่งจิตใจและวิญญาณนี้ให้ตัดกิเลสไปจากจิต

ได้อย่างวิเศษในโลก ให้บรรลุถึงพระนิพพาน ไม่มีสิ่งใดๆ ในโลก ในโลกจะให้เป็นได้เหมือนชีวิตมนุษย์

พระบาลีว่า "โลเก" แปลว่า "ในโลก" คำว่า "จิตใจ" ท่านพระองค์ทรง คือว่า "ตัณหา" ตรัสว่า ได้แก่-

"ความโลภ" ซึ่งท่านตรัสว่า "ตัณหา" คือความอยาก ถ้าอย่างเป็นตัวสมุทัย คือเป็นสิ่งที่ให้ทุกข์เกิด

ขึ้น เพราะตัณหา คือความอยากมีอยู่ ทุกข์ก็มีอยู่ ความอยากดับไป ทุกข์ก็ดับไปด้วย ความอยากไม่มี ทุกข์

ก็ไม่มี ตัณหาคือความอยาก จึงชื่อว่า "สมุทัย" แปลว่า "สิ่งที่ทุกข์เกิดขึ้นพร้อม" ก็ได้ ส่วนคำว่า

"วิมุตติ" แปลตรงตัวว่า "ใจซื่อ" ก็หมายถึงใจเป็นกลางนั่นเอง คำว่า "จิตใจและวิญญาณ" ซึ่งได้แก่

สมุทัยและทุกข์นั่นเอง / ท่านจึงกล่าวถึงธรรม ๔ ว่า มีอยู่ในธรรมวินัยนี้ มีศีล มีสมาธิ มีปัญญา มีวิมุตติ

เป็นต้น ซึ่ง ภพ ชาติ ชรา มรณะ ชีวิต ชีวา เป็นอยู่ วิเนยย โลเก จิตใจบริสุทธิ์ ย่อมเป็น

ไปอย่างวิเศษในโลก ซึ่งสมุทัยและทุกข์ ดังนี้ ซึ่งหมายความว่า เป็นสิ่งที่ให้ความและความทุกข์ดับไปได้

อย่างวิเศษที่สุดในโลกนั่นเอง และการที่จะมีศีล มีสมาธิ มีปัญญา มีวิมุตติ เป็นต้นนั้น เวทนา สัญญา ขันธ์ได้

ชีวิตมนุษย์ให้บริสุทธิ์ ก็ต้องมีศีล เป็นเบื้องต้นที่สูงที่สุด ก็ต้องรักษาศีล ให้บริสุทธิ์ เป็นที่ตั้ง

NO. ๙

DATE

ธัมมวิจยะ ได้แก่รู้เห็นตามเหตุผลและอริยสัจจ์ได้เป็นข้อ ๆ ในขณะเดียวกัน ในหมวดอริยมรรคมี ๒ อย่าง คือ ๑ สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบตามความเป็นจริง ๒ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ อันเป็นความดำริที่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ รวมเป็นปัญญา ๖ อย่าง / ธรรมะทั้ง ๕ คือ สติ๑ ความเพียร๑ ศรัทธา๑ สมาธิ๑ ปัญญา๑ เหล่านี้ สติ ทำหน้าที่ ๘ อย่างใน ๕ หมวด วิริยะ ความเพียร ทำหน้าที่ ๙ อย่างใน ๖ หมวด ศรัทธา ความเชื่อ ทำหน้าที่ ๒ อย่างใน ๒ หมวด สมาธิ ทำหน้าที่ ๔ อย่างใน ๔ หมวด ปัญญา ทำหน้าที่ ๖ อย่างใน ๕ หมวด รวมเป็น ๒๙ แต่สภาวธรรมจริงๆ มีเพียง ๕ อย่างเท่านั้น ส่วนสภาวธรรมที่ทำหน้าที่ ระงับเพียงอย่างเดียว มี ๘ อย่าง คือในอิทธิบาท ๒ ได้แก่ ฉันทะ ความพอใจ๑ จิตตะ ความมีใจฝักใฝ่ ผูกพันจดจ่อ๑ ในโพชฌงค์อีก ๓ คือ ปีติ ความอิ่มกาย อิ่มจิต๑ ปัสสัทธิ ความสงบกายสงบจิต๑ อุเบกขา ความเห็นอริยสัจจ์เฉยอยู่๑ (ทั้ง ๓ นี้ เป็นองค์ประกอบของสมาธิ เกิดขึ้นพร้อมกับสมาธิ) ในอริยมรรคอีก ๓ คือ สัมมาวาจา พูดชอบ สัมมากัมมันตะ ทำแต่สิ่งที่ชอบ ๓ สัมมาอาชีวะ ประกอบการงานอาชีพในทางที่ชอบ โพธิปักขิยธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการ ส่วนที่สภาวธรรมที่มีจริงเพียง ๑๓ ประการเท่านั้น / สภาวธรรมทั้ง ๑๓ ประการนี้ แม้คนธรรมดาทั่วไป ก็มีอยู่แล้ว แต่เป็นของต่ำ เป็นของหยาบ ใช้ได้แต่เฉพาะในทางโลก ไม่เป็นไปเพื่อความสิ้นทุกข์ ครั้นสมาธิอันปราศจากนิวรณ์ทั้ง ๕ เกิดขึ้นเมื่อใด จึงทำให้สัมปชัญญะ หยุดนิ่ง คงที่ ตั้งอยู่ เป็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น พร้อมกับสัมมาสมาธิ และอาจหาญ หรือ สัมมัปปธาน ๔ นั้น เมื่อใด เมื่อนั้น สภาวธรรมทั้ง ๑๓ อย่าง ก็มีกำลังอันยิ่งใหญ่ และมีกำลัง พอที่จะทำให้รู้อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ ให้บรรลุโลกุตตรธรรม ให้ถึงความหลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง เป็นสุขอย่างยิ่ง ที่เรียกว่า "นิพฺพานํ ปรมํ สุขํ" แปลว่า "นิพพานเป็นสุขอย่างยิ่ง" เพราะไม่มีทุกข์ใดๆ เหลืออยู่ เป็นผู้สูญไปจากโลกทั้งปวง ที่เรียกว่า "นิพฺพานํ ปรมํ สุญฺญํ" "นิพพานเป็นของสูญอย่างยิ่งจากโลกทั้งปวง" เพราะพระอรหันต์ทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ตั้งแต่พระองค์ถึงนิพพานแล้ว ชาวโลกทั้งหลาย แม้เทวดาและพรหมก็หาไม่พบ ซึ่งพระผู้มีพระภาคเจ้า ก็ตรัสไว้แล้วว่า "เมื่อตถาคตนิพพานแล้ว แม้เทวดาหรือพรหม ก็ไม่สามารถเห็นรูปกายของตถาคตอีก" ดังนี้

และพระอรหันต์ทั้งหลาย อุปาทาน ความยึดถือกาย เป็นตน เป็นของของตนดับหมด เมื่อสิ้นชีวิตแล้ว จึงไม่มีรูปกายอีก พระอรหันต์ผู้นิพพานแล้ว ใครๆ จึงเห็นรูปกายของท่านไม่ได้อีก แม้บางคนทำสมาธิเห็นพระพุทธเจ้า หรือเห็นพระอรหันต์ นั่นก็เป็นเพียงนิมิต ที่เกิดขึ้นจากความปรุงแต่งของจิตตนเองเท่านั้น

พระอรหันต์ทั้งหลายที่ยังมีชีวิตอยู่ อุปาทานขันธ์ทั้ง ๕ ดับหมด แต่ขันธ์ ๕ ยังอยู่พร้อมทั้ง ๕ ขันธ์

NO. ๘
DATE

เพียรรักษากุศลที่เกิดแล้ว ไม่ให้เสื่อม และให้เจริญไพบูลย์เต็มที่

สภาวะธรรมที่ชื่อว่า ความเพียรนั้น มีอันเดียว แต่ในสัมมัปปธาน ความชอบนี้ เพียรประคอง-จิตตั้งไว้อันเดียว แต่เกิดผลได้หลายกันเป็น ๔ อย่าง จึงเรียกว่า "สัมมัปปธาน ๔" โดยอาศัยสติปัฏฐาน ๔ นั้น ความเพียรที่ชื่อว่า "สัมมัปปธาน ๔ หรือจตุปธาน" นี้ เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ และสัมมาสมาธิ ที่จะชิงมรรคจิตขณะนั้น และความเพียรที่ชื่อว่า "สัมมัปปธาน" นี้ เกิดขึ้นเมื่อใด ความเพียรอีก ๔ อย่าง ในโพธิปักขิยธรรม อีกทั้งหมดที่เกิดขึ้นด้วยพร้อมกัน เพราะเป็นความเพียรอันเดียวกัน เพียงแต่ทำหน้าที่ไปตามลักษณะของธรรมหมวดนั้น ๆ ๔ อย่าง คือ ๑ วิริยินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือความเพียร ๒ วิริยินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือความ-เพียร ๓ วิริยพละ กำลังคือความเพียร ๔ วิริยสัมโพชฌงค์ ธรรมเป็นส่วนช่วยให้ตรัสรู้ จัดเป็นองค์ธรรมที่ ๕ สัมมาวายามะ ความเพียรชอบ เป็นองค์มรรคที่ ๖ / ศรัทธา ความเชื่อ ก็เป็นสภาวะธรรมอันเดียว แต่มีชื่อในโพธิปักขิยธรรม ๒ หมวด เพราะทำหน้าที่ตามลักษณะของธรรม ๒ หมวดนั้น คือ ๑ เป็นสัทธินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือความเชื่อ ๒ เป็นสัทธาพละ กำลังคือความเชื่อ ศรัทธา ความเชื่อนี้ แม้จะมีกำลังมาก มีอานุภาพยิ่งความเป็นใหญ่ แต่เมื่อสติปัฏฐานยังไม่เกิด ก็ยังไม่เป็นโพธิปักขิยธรรม ครั้นสติปัฏฐานเกิดขึ้น จึงเป็นโพธิปักขิยธรรมพร้อมที่สติปัฏฐานเกิดขึ้น / สมาธิ ก็มีชื่ออยู่ในโพธิปักขิยธรรม ๔ หมวด คือ ๑ เป็น-สมาธินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือสมาธิ ๒ สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ ๓ สมาธิสัมโพชฌงค์ ธรรมเป็นส่วนช่วยให้ตรัสรู้คือสมาธิ ๔ สัมมาสมาธิ เป็นองค์มรรคที่ ๘ แท้จริง ชื่อว่าสมาธินี้ มีสภาวะเป็นอันเดียว คือวิญญาณหรือความรู้ของจิตตั้งอยู่ที่อารมณ์ เรียกว่าสมาธิ แต่มีอาการเป็นหลายอย่าง เมื่อแยกออกโดยย่อก็เป็นสมาธิ ๒ อย่าง

๑ มิจฉาสมาธิ สมาธิผิดทางอริยมรรค คือไม่เป็นไปเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง / ๒ สัมมาสมาธิ สมาธิชอบ คือเป็นไปเพื่อหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวง / สมาธินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือสมาธิ ๑ สมาธิพละ กำลังคือสมาธิ ๑ สมาธิสัมโพชฌงค์ ธรรมเป็นส่วนช่วยให้ตรัสรู้ คือสมาธิ ๑ ทั้ง ๓ นี้ ก็คือสัมมาสมาธิอันเดียวนั่นเอง แต่ทำหน้าที่เป็นอินทรีย์ด้วย เป็นพละด้วย เป็นโพชฌงค์ด้วย จึงเป็น ๔ ทั้งสัมมา-สมาธิ ดังนี้ / ปัญญา มีหน้าที่เป็นโพธิปักขิยธรรม ๕ หมวด ๖ อย่าง มีชื่อเรียกต่าง ๆ กันในหมวดอิทธิบาท เรียกว่า วิมังสา ความไตร่ตรองพิจารณาสอบสวนจนรู้เห็นตามเป็นจริง ๑ ในหมวดอินทรีย์เรียกว่า ปัญญินทรีย์ ความเป็นใหญ่คือปัญญา ในหมวดพละเรียกว่า ปัญญาพละ กำลังคือปัญญา ในหมวดโพชฌงค์ เรียกว่า

NO. ๗

DATE

คือสติไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ วิจัยสัจจธรรมทั้ง ๔ ดังสติวิทยาศาสตร์ เป็นต้น แม้สติวิทยาศาสตร์ นักการเมือง นักการ-ทหาร นักเศรษฐกิจ ตลอดถึงโจรผู้ร้ายและขโมย ก็ต้องใช้สติ ผู้ที่ทำทั้ง ๕ ประเภทนี้ต้องมีสติทั้งนั้น แต่ไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ วิจัยสัจจธรรมทั้ง ๔ ครั้นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น ธรรมทั้ง ๔ นี้ จึงเป็นไปเพื่อตรัสรู้วิจัยสัจจธรรมทั้ง ๔ จึงชื่อว่าเกิดขึ้นพร้อมกันกับสติปัฏฐาน ๔ / ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ นี้ เมื่อเกิดขึ้นจะเกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง ๔ อย่าง โดยมีกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเป็นที่ตั้งหลัก เมื่อกายานุปัสสนาสติปัฏฐานเกิดขึ้นแล้วเมื่อใด เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน ธรรมานุปัสสนาสติปัฏฐาน ก็เกิดขึ้นด้วยเมื่อนั้น ครั้นเมื่อกำหนดรู้เห็นที่กายอย่างเดียว ไม่สนใจอย่างอื่นก็เรียกว่า เจริญกายา-นุปัสสนาสติปัฏฐานอยู่ ครั้นเมื่อใด กำหนดรู้เวทนาเป็นต้น ไม่สนใจในกาย จิต หรือ ธรรม ก็เรียกว่า ขณะนั้นกำลังเจริญเวทนานุปัสสนาสติปัฏฐานอยู่ แต่แท้จริงแล้ว เมื่อกำหนดกาย ก็รู้เห็นเวทนา จิต ธรรม หรือเมื่อกำหนดรู้ธรรม ก็รู้เห็นตลอดถึงกาย เวทนา และจิต ครบทั้ง ๔ อย่าง เพราะสติปัฏฐาน ๔ นี้ ย่อมเกิดขึ้นพร้อมกัน เกิดอยู่ด้วยกัน เป็นที่ตั้งเดียวกันทั้ง ๔ อย่าง เพราะสตินี้ก็เป็นอันเดียว เมื่อตั้งอยู่ที่กาย เวทนา จิต ธรรม ทั้ง ๔ อย่างพร้อมกัน จึงเรียกว่า สติปัฏฐาน ๔ และสติตัวเดียวนี้เกิดตั้งอยู่ที่กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นสติปัฏฐาน [illegible] เป็นเหตุให้รู้ [illegible] เรียกว่าสติ [illegible] เป็นองค์มรรคคือเป็นส่วนช่วยให้ตรัสรู้ด้วย เรียกว่าสติสัมโพชฌงค์ ทำหน้าที่เป็นองค์มรรคที่ ๗ ด้วย เรียกว่า สัมมาสติ สติตัวเดียว ทำหน้าที่ในโพธิปักขิยธรรม [illegible] เป็น ๔ อย่างดังนี้

โพธิปักขิยธรรม หมวดที่ ๒ คือ สัมมัปปธาน ๔ คือความเพียรชอบ ๔ อย่าง ในหมวดนี้ ชื่อว่าความเพียรก็มีอันเดียวเหมือนกัน จะเพียรในทางที่ดี หรือในทางที่ชั่ว ก็ความเพียรอย่างเดียวเท่านั้น ในสัมมัปปธาน ๔ นี้ ก็เป็นความเพียรที่ให้มีสติสัมปชัญญะอาตาปี ประคองจิตให้ตั้งอยู่ เป็นประธานเพียงอย่างเดียว แต่ให้เกิดผลเป็น ๔ อย่างพร้อมกัน คือ ๑ บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด ก็เกิดไม่ได้ เรียกว่า สังวรปธาน เพียรปิดกั้นไม่ให้บาปเกิด ๒ บาปอกุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องละไป ดับไป เรียกว่า ปหานปธาน เพียรให้บาปละไป ดับไป ๓ กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ได้เกิดขึ้น เรียกว่า ภาวนาปธาน เพียรให้กุศลเกิด ๔ กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว เจริญขึ้นจนถึงความไพบูลย์เต็มที่ เรียกว่า อนุรักขนาปธาน

คือมีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี หยุดนิ่ง ที่ตรงศูนย์กลาง จุดที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม เพราะสติสัมปชัญญะหยุดนิ่ง ที่ตรงศูนย์กลาง กายในกายหรือสัมมัปปธาน ๔ จึงเกิดขึ้นได้ กายในกายหรือสัมมัปปธาน ๔ จึงเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ และสติปัฏฐาน ๔ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิเกิดขึ้น

สัมมาสมาธิ ก็ได้แก่สมาธิที่ปราศจากนิวรณ์ทั้ง ๕ อันได้แก่ สัมมาฌานทั้งหลาย มีปฐมฌานเป็นต้น เพราะพระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า "สัมมาสมาธิ ก็คือ สมาธิของผู้มีศีลบริสุทธิ์" ดังนี้ ในนิวรณ์ ๕ อย่างนั้น กามฉันทะ ความพอใจอยากได้ในสิ่งที่น่าใคร่ น่าพอใจต่างๆ นี่คือความโลภ พยาบาท ความปองร้ายผู้อื่น นี่คือความโกรธ ถีนมิทธะ ความง่วงซึม อุทธัจจกุกกุจจะ ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ วิจิกิจฉา ความสงสัยลังเลใจ นิวรณ์ทั้งสามนี้ คือความหลง นิวรณ์ ๕ โดยย่อก็คือ โลภ โกรธ หลง ผู้มีศีลบริสุทธิ์ โลภ โกรธ หลง ก็อ่อนกำลัง สติสัมปชัญญะก็ตั้งอยู่ที่กายที่จิตดี หรือเจริญกรรมฐานถูกวิธี นิวรณ์ทั้ง ๕ คือโลภ โกรธ หลง อย่างหยาบก็ดับ เป็นวิกขัมภนปหาน พร้อมกับปฐมฌานก็เกิดขึ้น เป็นสัมมาสมาธิเกิดขึ้น เพราะเหตุนั้น ในมัคควิภังคสูตร พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสชี้ตรงที่รูปฌานทั้ง ๔ ว่าเป็นสัมมาสมาธิ อันเป็นองค์อริยมรรคที่ ๘

เมื่อสัมมาสมาธิมีปฐมฌานเป็นต้น เกิดขึ้นเมื่อใด เมื่อนั้น จิตหรือความรู้ของจิต (คือวิญญาณ) ก็หยุดนิ่งตรงที่ เพ่งจ้องอยู่ซึ่งอารมณ์ของกรรมฐานนั้น สติสัมปชัญญะ อันตั้งอยู่ที่กายที่จิต เพราะศีลบริสุทธิ์นั้น สติสัมปชัญญะนั้น ก็หยุดนิ่ง ตรงที่ กายกับใจเกิดขึ้น จึงเป็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิคือฌานนั้น ถ้าสัมมาสมาธิคือฌานไม่เกิด สติปัฏฐาน ๔ ก็เกิดไม่ได้ เพราะสติปัฏฐาน ๔ ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิคือฌาน สติปัฏฐาน ๔ จึงเป็นอุตตริมนุสสธรรม ดังที่พระวินัยกล่าวว่า "ภิกษุใด ไม่รู้ไม่เห็น ไม่ได้ไม่ถึง ไม่เป็นจริงซึ่งสติปัฏฐาน ๔ เป็นผู้อวดอ้าง ตนรู้ตนเห็น ตนได้ตนถึง ซึ่งสติปัฏฐาน ๔ ด้วยเจตนาเพื่อลาภ เพื่อยศ เพื่อชื่อเสียง เพื่อให้ได้รับการเคารพบูชาให้เป็นสุข ภิกษุนั้นเป็นปาราชิก ดังนี้

สติปัฏฐาน ๔ นั้น จะเกิดขึ้นพร้อมด้วย สัมมาสมาธิ คือฌาน และสัมมัปปธาน ๔ คือความเพียรชอบ ๔ อย่าง หาไม่ได้ ยังต้องประกอบพร้อมด้วยอิทธิบาท ๔ สัทธินทรีย์ อินทรีย์คือศรัทธา สัทธาพละ กำลังคือศรัทธา สัมมาทิฏฐิ ความเห็นชอบ สัมมาสังกัปปะ ความดำริชอบ ทั้งสองอย่างนี้ เป็นองค์ประกอบสำคัญ คือเป็นเหตุช่วยให้มีการเจริญสติปัฏฐาน สติปัฏฐาน ๔ จึงเกิดขึ้นได้ และธรรมทั้ง ๔ ประการ คืออิทธิบาท ๔ สัทธินทรีย์ สัทธาพละ สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปปะเหล่านี้ แม้จะมีอยู่ก่อนที่สติปัฏฐานยังไม่เกิดก็ตาม ก็ยังไม่เป็นโพธิปักขิยธรรม

จึงชื่อว่า "สติปัฏฐาน ๔" ดังนี้ / "สติ" แปลว่า "ความระลึกได้ หรือ ความระลึกได้ของจิต" "สัมปชัญญะ" แปลว่า "ความรู้ตัวพร้อม" ได้แก่ วิญญาณจิตเป็นความรู้ของจิต รู้สิ่งที่สติระลึกได้ พร้อมกับที่สติระลึกได้นั้น จึงเรียกว่า สัมปชัญญะ ซึ่งแปลว่า ความรู้ตัวพร้อม คือรู้พร้อมกับที่สติระลึกได้นั้น ถ้าจิตระลึกถึงสิ่งใด แต่ไม่รู้สิ่งที่ระลึกนั้น ก็เรียกว่า ไม่มีสติที่สิ่งนั้น เพราะสัมปชัญญะไม่มี ก็ชื่อว่าสติไม่มีด้วย สติกับสัมปชัญญะจึงเป็นของที่มีอยู่คู่กัน สติมีอยู่ที่ใด สัมปชัญญะก็มีที่นั่น สติตั้งอยู่ที่ใด สัมปชัญญะก็ตั้งอยู่ที่นั่น / ส่วน "อาตาปี" แปลว่า "มีความเพียรร้อนๆ" คือทำให้กิเลสเร่าร้อน แต่จิตเยือกเย็นสบาย และอาตาปี เกิดจากสติสัมปชัญญะที่หยุดนิ่ง ตั้งอยู่ตรงที่ อาตาปีจึงเกิดขึ้น "อาตาปี" จึงได้แก่ อานุภาพของสติสัมปชัญญะที่หยุดนิ่ง ตั้งอยู่ตรงที่นั่นเอง "อาตาปี" ท่านจึงแปลโดยอรรถะว่า "ความเพียรเป็นเครื่องยังกิเลสให้ร้อน" และท่านกล่าวว่า ได้แก่ "สัมมัปปธาน ๔" คือความเพียรชอบ ๔ อย่าง ได้แก่ ๑ สังวรปธาน เพียรปิดกั้นอกุศลที่ยังไม่เกิด เพื่อให้เกิดขึ้นไม่ได้

๒ ปหานปธาน ความเพียรเป็นเครื่องทำให้บาปอกุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องเสื่อมไปสิ้นไป / ๓ ภาวนาปธาน เพียรเพื่อให้กุศลธรรมทั้งหลาย ที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น / ๔ อนุรักขนาปธาน เพียรเพื่อให้กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ให้เจริญขึ้นถึงความไพบูลย์เต็มที่ / สัมมัปปธานทั้ง ๔ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงข้อปฏิบัติด้วยพระบาลีเป็นอย่างเดียวกันทั้ง ๔ อย่าง ว่า "ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ" ซึ่งแปลว่า ย่อมเกิดความพอใจ ย่อมพยายาม ย่อมเริ่มความเพียร ประคองจิตตั้งไว้ ดังนี้ เหมือนกันทั้ง ๔ อย่าง

พระบาลีนี้ ก็หมายความว่า "สติสัมปชัญญะ" นั่นเอง เป็นเครื่องประคองจิตให้ตั้งอยู่ ดังนี้ จะเห็นได้จากการที่เราทำสติสัมปชัญญะให้ ตั้งนิ่ง ตรงที่ อยู่ที่กายที่จิต ได้เมื่อใด เมื่อนั้นอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดไม่ได้ แม้ที่เกิดแล้วก็ต้องเสื่อมไปสิ้นไป ส่วนกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น เป็นสัมมัปปธาน ๔ เกิดขึ้นพร้อมทั้ง ๔ อย่าง เพราะสติสัมปชัญญะอันตั้งอยู่ที่กายที่จิต มีอานุภาพให้สัมมัปปธาน ๔ เกิดขึ้น อานุภาพของสติสัมปชัญญะนั้น จึงชื่อว่า "อาตาปี" สมจริงดังที่ท่านกล่าวว่า "อาตาปี" ก็คือ "สัมมัปปธาน ๔" ดังนี้ / ก็ "อาตาปี" นี้ จะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อสติสัมปชัญญะหยุดนิ่ง ตั้งอยู่ตรงที่ "อาตาปี" จึงเกิดได้ และที่สัมปชัญญะ จะหยุดนิ่ง ตั้งอยู่ตรงที่ได้ ก็ต่อเมื่อสัมมาสมาธิเกิดขึ้น และสัมมาสมาธิ ก็ได้แก่สมาธิที่ปราศจากนิวรณธรรมทั้ง ๕ เกิดขึ้น ซึ่งได้แก่ฌานมีปฐมฌาน เป็นต้นเกิดขึ้นนั่นเอง เพราะสัมมาสมาธิ มีปฐมฌานเป็นต้นเกิดขึ้น สติสัมปชัญญะจึงหยุดนิ่ง ตั้งอยู่ตรงที่ ให้สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น

๔ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติ (ที่ระลึก) เห็นตามซึ่งกายอยู่

คำว่า กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน เป็นคำบาลี ซึ่งแปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติที่กายเห็นตามซึ่งกายนั้น เป็นคำย่อ ถ้าจะกล่าวให้เต็มความหมาย ก็ต้องกล่าวว่า มีสติด้วย มีสัมปชัญญะด้วย มีอาตาปีด้วย ตั้งที่กาย เห็นตามซึ่งกาย เป็นปกติอยู่ ซึ่งเห็นตามเนืองๆ อยู่ ได้แก่ มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี หยุดอยู่ ตั้งอยู่ ที่กาย นั่ง ลงที่ ไม่เคลื่อนคลาดไปจากกาย เพราะสติสัมปชัญญะอาตาปี ไม่เคลื่อนไปจากกาย เมื่อกายนิ่งตรงที่ หรือขยับจะเคลื่อนเคลื่อนไหวไปอย่างไร สติสัมปชัญญะอาตาปีนั้น ก็รู้ตามความนิ่งหรือความเคลื่อนไหวของกายนั้นอย่างชัดเจน จึงเรียกว่า เห็นตามซึ่งกาย ดังพระบาลี ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงได้ไว้เป็นพุทธภาษิต ซึ่งเป็นหัวข้อย่อๆ แห่งสติปัฏฐาน ๔ อย่าง ดังต่อไปนี้ ๑ อิธ ภิกฺขเว ภิกฺขุ กาเย กายานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ / ๒ เวทนาสุ เวทนานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ / ๓ จิตฺเต จิตฺตานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ / ๔ ธมฺเมสุ ธมฺมานุปสฺสี วิหรติ อาตาปี สมฺปชาโน สติมา วิเนยฺย โลเก อภิชฺฌาโทมนสฺสํ / พระบาลีทั้ง ๔ นี้ ถ้าแปลโดยพยัญชนะ ก็ได้ความดังต่อไปนี้

๑ ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุในธรรมวินัยนี้ (เป็นผู้) มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งกาย ที่กายเนืองๆ อยู่ (ดังเป็นปกติอยู่) พึงนำไปซึ่งอภิชฌาและโทมนัส ให้ดับไป ได้อย่างวิเศษในโลก

๒ มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่ง เวทนา ที่เวทนาเนืองๆ อยู่ พึงนำไปซึ่งอภิชฌาและโทมนัส ให้ดับไปอย่างวิเศษในโลก / ๓ มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งจิต ที่จิตเนืองๆ อยู่ พึงนำไป ซึ่งอภิชฌาและโทมนัส ให้ดับไปได้อย่างวิเศษในโลก

๔ มีสติ มีสัมปชัญญะ มีอาตาปี เห็นตามซึ่งธรรม ที่ธรรมเนืองๆ อยู่ พึงนำไป ซึ่งอภิชฌาและโทมนัส ให้ดับไปอย่างวิเศษในโลก

ตามพระบาลีทั้ง ๔ ข้อดังกล่าวนี้ ได้เห็นได้ว่า สติปัฏฐาน ๔ ก็คือ มีสติด้วย มีสัมปชัญญะด้วย มีอาตาปีด้วย ตั้งมั่น ตรงที่ อยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม ทั้ง ๔ อย่าง จึงชื่อว่า สติปัฏฐาน ๔ คำว่า "สติปัฏฐาน ๔" นั้น แปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติที่ ๔ อย่าง นี่เป็นการแปลย่อๆ ถ้าจะแปลให้ได้ความเต็ม เป็นจริง ก็ต้องแปลว่า ความตั้งมั่นแห่งสติด้วย สัมปชัญญะด้วย อาตาปีด้วย ที่ ๔ อย่าง คือที่กาย เวทนา จิต ธรรม

NO. ๓

DATE

ทั้งสิ้น ไม่รู้จักโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดนี้ สิ่งที่ไม่ควรช่วยให้โพธิปักขิยธรรมเหล่านี้ได้ ดำเนินไปเพื่อสิ้นกิเลส สิ้นเชิงตามมนุษย์ปฏิบัติตาม สิ่งไม่ประกอบด้วยโลกุตตรธรรมจึงความสิ้นทุกข์ได้ เพราะมนุษย์และเทวดาพรหม-ทั้งหลาย จะบรรลุอริยมรรคอริยผลโลกุตตรธรรมได้ ก็ต้องปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น เพราะ-เหตุที่ พระพุทธเจ้าทุกพระองค์ ซึ่งเป็นศาสดาเอกของโลก เพราะสอนให้มนุษย์และเทวดาพรหม บรรลุมรรค-ผลถึงความสิ้นทุกข์ได้แท้จริง ด้วยอานุภาพของโพธิปักขิยธรรมทั้งหมดนั้น

ที่โพธิปักขิยธรรมนั้นมีมากถึงทั้งหมด มีหัวข้อธรรม ๓๗ ประการ ถึงผู้สนใจศึกษา หมายจะถกอย่างนี้ไม่จะเห็นว่าผู้ให้เกิดขึ้นได้ ข้อนี้ ตามความรู้ของข้าพเจ้า หัวข้อธรรมะมี ๓๗ แต่ตัวธรรมจริงมีเพียง ๑๓ อย่างเท่านั้น เพราะตัวธรรมะข้อเหล่านี้ แต่ละอย่างๆ ทำหน้าที่ซ้ำกันไปหลายอย่างในหลายหมวดก็มีไป เช่น "สติ" ทำหน้าที่ ๘ อย่างอยู่ใน ๕ หมวด คือ เป็นสติปัฏฐาน ๔ เป็นอินทรีย์ ๑ เป็นพละ ๑ เป็นโพชฌงค์ ๑ เป็นองค์มรรคที่ ๗ คือ สัมมาสติ ๑ / "วิริยะ" ทำหน้าที่ ๙ อย่างใน ๖ หมวด คือ เป็นสัมมัปปธาน ๔ เป็นวิริยอิทธิบาท ๑ เป็นอินทรีย์ ๑ เป็นพละ ๑ เป็นโพชฌงค์ ๑ เป็นองค์มรรคที่ ๖ คือ สัมมาวายามะ ๑

"ศรัทธา" ทำหน้าที่ ๒ อย่างใน ๒ หมวด คือเป็นอินทรีย์ ๑ เป็นพละ ๑

"สมาธิ" ทำหน้าที่ ๔ อย่างใน ๔ หมวด คือ เป็นอินทรีย์ ๑ เป็นพละ ๑ เป็นโพชฌงค์ ๑ เป็นองค์มรรคที่ ๘ คือ สัมมาสมาธิ ๑ / "ปัญญา" ทำหน้าที่ ๖ อย่างใน ๕ หมวด คือ เป็นอิทธิบาท คือวิมังสา ๑ เป็นอินทรีย์ ๑ เป็นพละ ๑ เป็นโพชฌงค์ คือ ธัมมวิจยะ ๑ เป็นองค์อริยมรรคที่ ๑ และที่ ๒ คือ สัมมาทิฏฐิ เห็นชอบ ๑ สัมมาสังกัปปะ ดำริชอบ ๑ ดังนี้

ธรรม ๕ อย่าง คือ สติ วิริยะ ศรัทธา สมาธิ ปัญญา ทั้ง ๕ อย่างนี้ ทำหน้าที่ซ้ำซ้อนกันถึง ๒๙ อย่าง หัวข้อธรรม ๓๗ ประการ สิ่งเหลือตัวธรรมเพียง ๑๓ อย่างเท่านั้น ข้อนี้เป็นสิ่งควรคิดอย่างหนึ่ง

อีกอย่างหนึ่ง โพธิปักขิยธรรมทั้งหมด มีหมวดละ ๔ ข้อบ้าง ๕ ข้อบ้าง ๗ ข้อบ้าง ๘ ข้อบ้าง แต่ข้อที่ ๑ ในหมวดนั้นๆ ย่อมเป็นหัวหน้าของธรรมทุกข้อในหมวดนั้นๆ เช่นหมวดที่ ๑ คือ สติปัฏฐาน ๔ ความตั้งมั่นแห่งสติที่ ๔ อย่าง ๑ กายานุปัสสนาสติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติ (ที่กาย) เห็นตามซึ่งกายอยู่

๒ เวทนานุปัสสนาสติปัฏฐาน ความตั้งมั่นแห่งสติ (ที่เวทนา) เห็นตามซึ่งเวทนาอยู่

๓ จิตตานุปัสสนาสติปัฏฐาน — " — (ที่จิต) เห็นตามซึ่งจิตอยู่

พระ โชติ สุโณ

NO. ๒

DATE

อริยสัจจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ได้บรรลุโลกุตตรธรรม มีโสดาปัตติผลเป็นต้น ตลอดจนถึงอรหัตตผลเป็นที่สุด ผู้ที่ไม่ได้ศึกษาโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ ให้เข้าใจจนรู้ถูกต้องชัดเจนแล้วปฏิบัติตามให้โพธิปักขิย-ธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้เกิดขึ้นไม่ได้ ก็ไม่อาจรู้แจ้งอริยสัจจธรรมทั้ง ๔ ได้ เมื่อไม่รู้แจ้งอริยสัจจ ๔ ก็ยังเป็นปุถุชน เพราะยังเป็นปุถุชน ความสงสัยในคุณพระพุทธเจ้า สงสัยในคุณพระธรรม สงสัยในคุณพระอริยสงฆ์ และความสงสัยในข้อปฏิบัติ เพื่อให้ถึงความสิ้นทุกข์ ก็ยังมีอยู่ครบทั้ง ๔ อย่าง จึงเป็นเหตุให้เชื่อคล้อยตามคำสอนที่ไม่ใช่คำสอนของพระพุทธเจ้า หลงผิดไป นับถือศาสนาอื่น ดังจะเห็นได้จากบางคนบวชเป็นพระ จนเป็นเปรียญ ๙ ประโยค ศึกษาแล้วก็ไปนับถือศาสนาคริสต์ เพราะเห็นแก่ผืนผ้าเงินทองที่เขาเอามาเป็นเหยื่อล่อ โดยไม่คิดว่าตายแล้วจะต้องไปตกนรก เพราะเหตุที่ละทิ้งพระพุทธศาสนา ไปเลื่อมใสศาสนาอื่น / เพราะผู้ได้ศึกษาและปฏิบัติอยู่ให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้เกิดขึ้น จนบรรลุโลกุตตรธรรม มีโสดาปัตติผลเป็นต้นได้แล้ว เพราะเป็นผู้รู้ยิ่ง คือรู้แจ้งอริยสัจจธรรมทั้ง ๔ หมดความสงสัยในคุณพระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระอริยสงฆ์ และข้อปฏิบัติเพื่อบรรลุโลกุตตรธรรมนั้น มีความเป็นพระอริยบุคคลในพระพุทธศาสนา มีปัญญาเลิศกว่ามนุษย์เทวดาและพรหมที่ยังเป็นปุถุชนทั้งปวง ที่สามารถชี้แจงแนะนำให้ผู้อื่นที่ตั้งใจปฏิบัติตาม ได้บรรลุอริยมรรคอริยผลเช่นเดียวกับตน เป็นเหตุให้คำสอนของพระพุทธเจ้า สถิตดำรงตั้งมั่นอยู่ยั่งยืนนานได้ตลอดกาลอันควร ไม่เสื่อมเร็วเกินไปนัก

เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสไว้ในพระสูตรที่ท่านแปลไว้ว่า "ภิกษุทั้งหลาย ถ้าในกาลต่อไปภายหน้า ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้ขวนขวายศึกษาและปฏิบัติอยู่ ในจิรัฏฐิติธรรม คำสอนของตถาคต จักไม่เสื่อมเร็ว หากในกาลภายหน้า ภิกษุทั้งหลาย จักเป็นผู้ไม่ขวนขวายศึกษาและปฏิบัติอยู่ ในจิรัฏฐิติธรรม คำสอนของตถาคตจะเสื่อมเร็ว จิรัฏฐิติธรรมก็คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ดังนี้"

เพราะเหตุนั้น จิรัฏฐิติธรรม จึงได้แก่โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดดังกล่าวแล้วนั่น และโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการนี้ ผู้ใดไม่สามารถทำให้เกิดขึ้นได้ ผู้นั้นก็ไม่สามารถบรรลุโลกุตตรธรรมทั้งปวงได้ จะบรรลุความเป็นโสดาบัน ตลอดถึงเป็นอรหันตสาวก หรือเป็นพระปัจเจกพุทธ หรือเป็นพระพุทธเจ้า ก็เป็นได้ เพราะเป็นผู้ทำให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ ให้เกิดขึ้นจึงเป็นได้ โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดนี้ จึงมีสอนกันแต่ในพระพุทธศาสนาเท่านั้น ในศาสนาอื่นย่อมไม่มี เพราะศาสดาในศาสนาอื่นล้วนเป็นปุถุชน-

NO. ๑

DATE

สหาวัสสะ ทัสสะนะสัมปะทายะ ตะยัสสุ ธัมมา ชะหิตา ภะวันติ สักกายะทิฏฐิ วิจิกิจฉิตัญจะ สีลัพพะตัง วาปิ ยะทัตถิ กิญจิ จะตูหะปาเยหิ จะ วิปปะมุตโต ฉัจจาภิฐานานิ อะภัพโพ กาตุง

บัดนี้ จะแสดงคุณของพระไตรสรณะ อันเป็นคุณของพระอริยสงฆ์ ซึ่งผู้ใดปฏิบัติให้บริบูรณ์ได้ ก็จะเกิดปัญญารู้เห็นข้อปฏิบัติเพื่อความสิ้นทุกข์ [illegible] คุณของพระพุทธเจ้า คุณพระธรรม คุณพระอริยสงฆ์ เป็นแบบอย่างหรือเป็นเหมือนแผนที่บอกทางดำเนิน ให้ผู้ที่จะดำเนินไปตามได้บรรลุอริยมรรคอริยผล มีโสดาปัตติมรรคโสดาปัตติผลเป็นต้น จนถึงอรหัตตผลเป็นที่สุด ผู้ใดรู้คุณของพระรัตนตรัย เป็นพร้อมทั้งรู้ข้อปฏิบัติ เพื่อความบรรลุความเป็นพระโสดาบันโดยถูกต้องแล้ว ก็จะสามารถประพฤติปฏิบัติไปตามให้บรรลุถึงความเป็นโสดาบันได้ง่าย [illegible] ไม่รู้ทาง [illegible] พระโสดาบัน เป็นอันมาก เพราะนั้น จึงควรฟังด้วยปัญญาสัมปชัญญะ ในการฟัง และ [illegible] ที่ควรจำไว้ [illegible] ปฏิบัติตาม ก็จะบรรลุความเป็นโสดาบันได้ ซึ่ง [illegible] แห่งพระบาลีที่นำมาตั้งไว้เป็นหัวข้อเทศน์ว่า [illegible] สหาวัสสะ ทัสสะนะสัมปทาย เป็นต้น [illegible] สักกายทิฏฐิ [illegible] ๓ [illegible] เป็นของมีอยู่แก่ปุถุชนทั่วไป แต่พระโสดาบัน [illegible] ให้ [illegible] สิ้นไปแล้วพร้อมกับ [illegible] เป็นผู้สิ้นแล้วจากอบายภูมิทั้ง ๔ และไม่อาจ [illegible]

สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ ๑ วิจิกิจฉา ๑ สีลัพพตปรามาส ๑ / สังโยชน์ที่ ๑ ซึ่งสักกายทิฏฐิ แปลว่า เห็นกายเป็นตน เห็นว่าตนคือกาย / คำว่ากายหมายถึงกาย ๒ อย่าง คือ รูปกาย ๑ นามกาย ๑ / รูปกายได้แก่ก้อนกายอันประกอบด้วยอาการ ๓๒ มีผม ขน เล็บ ฟัน เป็นต้น / นามกาย ได้แก่ ๑ เวทนา ความที่จิตรู้สึกอารมณ์ ที่ปรากฏเป็นสุขบ้าง เป็นทุกข์บ้าง ไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์บ้าง ๒ สัญญา ความที่จำสิ่งต่างๆได้ ๓ สังขาร ความปรุงแต่งจิต เพื่อจะรู้อารมณ์ รู้คิดอารมณ์ รู้แต่งอารมณ์ ๔ วิญญาณ ความที่จิตรู้แจ้งอารมณ์ / รูปกายและนามกายนี้ ไม่ใช่ตน รูปกายก็เจริญเติบโต และตั้งอยู่ได้ด้วยอาหาร และอาหารทุกชนิด ที่เกิดจากก้อนโลก ร่างกายของสัตว์ทั้งหลายจึงเป็นก้อนโลก เพราะเป็นก้อนโลก จึงเป็นของไม่ใช่ตน และก้อนโลกคือกายนี้เป็นสภาพที่ไม่รู้อะไรเลย เพราะเป็นเพียงธาตุ ๔ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม เท่านั้น ร่างกายจึงไม่รู้อะไรทั้งสิ้น / เพราะร่างกายของสัตว์ทั้งหลาย มีจิตเข้าอาศัยอยู่

คำว่า สัตว์ หรือ สัตตะ หรือ สัตตะ แปลว่า ผู้ข้อง ผู้ติด [illegible]

พระ[illegible]

NO.

DATE

ตัณหาอุปาทานะ กรรม เป็นเหตุให้ต้องเกิดๆ ตายๆ อยู่ในโลก เป็นผู้ติดข้องอยู่ในโลก จึงชื่อว่า สัตวโลก

และจะมีสิ่งที่มีลักษณะ ให้รู้แจ้งอารมณ์ ที่เรียกว่า วิญญาณ เมื่อเข้ามาอาศัยอยู่ในกาย วิญญาณ คือความรู้แจ้งของจิต ซึ่งซ่านไปทั่วกาย วิญญาณหรือความรู้แจ้งของจิต อิงอาศัยตาเห็นรูป เรียกว่า จักขุวิญญาณ แปลว่า รู้แจ้งรูปด้วยอาศัยตา อาศัยหูได้ยินเสียง เรียกว่า โสตวิญญาณ แปลว่า รู้แจ้งเสียงด้วยอาศัยหู อาศัยจมูกรู้กลิ่น เรียกว่า ฆานะวิญญาณ แปลว่า รู้แจ้งกลิ่นด้วยอาศัยจมูก อาศัยลิ้นรู้รส เรียกว่า ชิวหาวิญญาณ แปลว่า รู้รสด้วยอาศัยลิ้น อาศัยกาย รู้สิ่งที่กระทบกายหรือเกิดขึ้นที่กาย เช่นเย็นร้อนหรือปวดเมื่อย เป็นต้น เรียกว่า กายวิญญาณ แปลว่า ความรู้แจ้งโผฏฐัพพะ (ความกระทบ) ด้วยอาศัยกาย อาศัยความนึกคิดของจิต ให้เกิดความรู้สุข รู้ทุกข์ หรือไม่ใช่สุขไม่ใช่ทุกข์ (ที่เรียกว่าธรรมะ หรือธรรมารมณ์) เรียกว่า มโนวิญญาณ แปลว่า ความรู้แจ้งอารมณ์ด้วยอาศัยความนึกน้อมของจิต / สิ่งที่วิญญาณรู้ คือ[illegible]ที่ต่อตา หู จมูก ลิ้น กาย และความนึกน้อมของใจอย่างนี้ เรียกว่า อารมณ์ แปลว่า [illegible] เพราะสิ่งทั้ง ๖ นั้น เมื่อวิญญาณรู้ ย่อมเป็นความรู้ของจิต รู้เห็นสิ่งใด [illegible] วิญญาณ ก็เป็นผู้รู้ เป็นผู้เห็นสิ่งนั้นต่อๆ สิ่งที่จิตรู้จิตเห็นนั้นก็ย่อมจูงใจให้จิตเกิดความพอใจบ้าง เกิดความไม่พอใจบ้าง ให้เกิดความเฉยบ้าง ตามลักษณะของอารมณ์นั้นๆ / คือ ๑ เวทนา ความรู้สึกอารมณ์ ๑ สัญญา ความจำอารมณ์ ๑ สังขาร ความปรุงแต่งอารมณ์ ๑ วิญญาณ ความรู้แจ้งอารมณ์ ๑ ทั้ง ๔ อย่างนี้ กายก็เป็นรูป ๔ อย่าง เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ ก็เป็นเรื่องของจิต ทั้ง ๔ อย่างนี้ ก็ไม่ใช่ตน และไม่ใช่จิตด้วย

บุถุชน แปลว่า คนหนา ได้แก่เป็นผู้หนาด้วยอวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม จึงเรียกว่าบุถุชน

อวิชชา แปลว่า ความไม่รู้แจ้ง หมายถึงไม่รู้แจ้งว่า ขันธ์ ๕ ไม่ใช่ตน คนที่ยังมีอุปาทาน[illegible] ต้องตกไปใน จึงเรียก อวิชชา / ส่วนอวิชชา แปลว่า ความรู้ไม่แจ้ง หรือความไม่รู้แจ้ง คือไม่รู้แจ้งว่า ขันธ์ ๕ ไม่ใช่ตน ถึงรู้แจ้ง ก็รู้แจ้งไม่เต็มที่ อวิชชาจึงยังไม่หมด ความรู้แจ้งเช่นนั้นจึงยังชื่อว่าเป็นอวิชชาอยู่ / จิตของบุถุชน มีอวิชชา หนาอยู่มากมาย จึงมีความหลงมากด้วย คือตนมีอยู่แต่ไม่เห็น กลับไปเห็นขันธ์ ๕ ว่าเป็นตน และขันธ์ ๕ นี้เพราะชื่อว่ากาย คือรูปกายอันหยาบกาย เมื่อเห็นขันธ์ ๕ ว่าเป็นกาย จึงชื่อว่า สักกายทิฏฐิ คือเห็นผิดว่า กายเป็นตน เป็นข้อที่ ๑ / เพราะ[illegible]

NO. ๒

DATE

วิจิกิจฉา ความสงสัยลังเล ก็มีด้วย คือ สงสัยในคุณพระพุทธเจ้า ๑ สงสัยในคุณพระธรรม ๑ สงสัยในคุณพระอริยสงฆ์ ๑ สงสัยในคุณของข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑

แม้สังโยชน์ที่ ๓ ซึ่งว่า สีลัพพตปรามาส แปลว่า ความลูบคลำข้อวัตรของศีล ก็มีด้วย

คำว่า สีลัพพตปรามาส นี้ เป็นคำแนะนำบอกให้รู้ถึงความหลงของปุถุชน ที่เข้าใจข้อวัตรหรือข้อปฏิบัติของศีล ว่าเป็นศีล ความจริงศีลมีอยู่ที่ใจ คือเป็นธรรมชาติของใจ แต่ศีลจะมีได้เกิดได้ ต้องอาศัยข้อวัตรของศีล คือทำตามข้อวัตรหรือข้อปฏิบัติของศีล ไม่ผิดพลาดก็เรียกมีศีล ทำผิดข้อปฏิบัติของศีลก็เรียกว่าศีลขาด / ที่เรียกว่าข้อวัตรของศีลนั้น ถ้าเป็นศีล ๕ ก็มีข้อวัตร ๕ ข้อ คือ ๑ ไม่ฆ่าสัตว์ ๒ ไม่ลักทรัพย์ ๓ ไม่ประพฤติผิดในกาม ๔ ไม่พูดเท็จ ๕ ไม่ดื่มสุราเมรัย ทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นข้อวัตรของศีล ๕ ถ้าเป็นศีล ๘ ก็มีข้อวัตร ๘ ข้อ ศีลของเณรก็มี ๑๐ ข้อ เรียกว่าศีล ๑๐ ศีลของพระก็มี ๒๒๗ ข้อ เรียกว่าศีล ๒๒๗ นี่คือข้อวัตรของศีล ไม่ใช่ศีล ส่วนศีลนั้นได้แก่ความที่จิตใจเป็นปกติ คือไม่เดือดร้อนเศร้าหมอง เพราะเหตุที่ไม่ได้ทำผิดข้อวัตรของศีล จึงเรียกว่าศีล ซึ่งแปลว่า ปกติ คือจิตใจเป็นปกติไม่เดือดร้อน ดังกล่าว ศีลจึงไม่ใช่ข้อวัตร / ปุถุชนทั้งหลายเมื่อเป็นผู้มืดบอด ทั้งศึกษาไม่ถูกต้องที่จะเชื่อมั่น แล้วก็หลงยึดกระนั้น ความรู้สึกส่วนลึกส่วนละเอียดของจิตใจ ก็ยังรู้สึกเป็นกังวลอยู่ว่า ข้อวัตรคือศีล และศีลคือข้อวัตร ครั้นโสดาปัตติมรรคเกิดขึ้น สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสก็ดับไปแล้ว จึงรู้จักข้อวัตรของศีล และรู้จักศีลด้วย อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ศีลจะเป็นไปด้วยดีก็เพราะไม่ทำผิดข้อวัตร เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าทำผิดข้อวัตร ก็เรียกว่าศีลขาด ดังนี้

สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาสนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า พระโสดาบันละแล้วพร้อมด้วยคุณสมบัติทีเดียว ที่ว่าพร้อมด้วยคุณสมบัติ แปลว่า มีพร้อมด้วยความเห็น มีศีลบริสุทธิ์ว่าได้ออกเห็นพระนิพพาน ก็จะกล่าวโดยลักษณะอาการก็คือ เมื่อโสดาปัตติมรรคเกิดขึ้น เห็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ไม่ใช่ตน ชัดแจ้ง พร้อมกับเห็นตนเป็นตนจริงด้วย สมุทัยทั้งหลายจึงมีอวิชชาเป็นต้นก็ดับ พร้อมกับสมุทัยดับ ทุกข์และสังโยชน์ ๓ ก็ดับด้วยพร้อมกัน เพราะสังโยชน์ ๓ เปรียบเหมือนกาฝาก ทุกข์สมุทัยเปรียบเหมือนต้นไม้ ซึ่งกาฝากคือสังโยชน์ ๓ จับอยู่ เมื่อต้นไม้ถูกตัดขาดลงเมื่อใด กาฝากก็ตกลงด้วยพร้อมกับต้นไม้เมื่อนั้น

การที่ทุกข์กับสมุทัยและสังโยชน์ ๓ ดับไป ด้วยพระโสดาบันเห็นชัดอยู่ฉะนี้แหละ เรียกว่าพระโสดาบัน เพราะ

NO.

DATE

พระนิพพาน และพระเห็นพระนิพพานนี้แหละเรียกว่า ทัสสนสมบัติ ที่แปลว่า ถึงพร้อมด้วยความเห็น และจิตที่เห็นนี้ด้วยความเห็น เป็นเหตุให้มีปัญญารู้ว่า จิตนี้ตั้งเที่ยง ไม่เกิดไม่ดับ เป็นจิตอมตะ ไม่มีรูปร่างสีสัณฐานวรรณะใด ๆ เป็นอนุภาคอยู่ในจิต ไม่รู้แก่ไม่รู้ตาย เมื่อจิตเจตสิกดับหมดแล้ว ก็เรียกว่าเป็นพระอรหันต์ ครั้นสิ้นชีวิตแล้วก็ไม่เกิดใหม่ ไม่เกิดใด ๆ อีกเลย ตรงเข้าสู่พระนิพพาน จิตที่ตั้งอยู่นั้น ย่อมตรงอยู่ในพระนิพพาน เป็นแดนอันบรมสุขตลอดกาลเป็นนิจ ไม่มีเวลาสิ้นสุดเลย และรู้ว่าพระนิพพานนั้นเป็นอมตะ ไม่มีสิ้นเก่าไปตามเป็นที่ตั้งในพระนิพพานนั้น และจิตที่เป็นอมตะเหมือนกันจึงเข้าไปอยู่ร่วมกันได้ และต้องเป็นจิตของพระอรหันต์ผู้สิ้นกิเลสแล้วเท่านั้น เมื่อตายแล้วจึงเข้าถึงสถิตย์อยู่ในพระนิพพานได้ / ทัสสนสมบัติ คือความเห็นพระนิพพานของพระโสดาบัน เป็นเหตุให้เกิดปัญญารู้เห็นพระนิพพาน ด้วยประการดังกล่าวมาโดยย่อนี้ ซึ่งมนุษย์ทั้งหลายไม่อาจเห็นได้ มนุษย์ทั้งหลายจะเห็นได้เพียงเข้าใจหรือรู้ได้ด้วยจิตด้วยปัญญาเท่านั้น

พระโสดาบันทั้งหลาย มีจิตใจสถิตอยู่ในพระนิพพานด้วยทัสสนสมบัติ จึงประเสริฐกว่ามนุษย์ทั้งหลายเป็นอันมาก เพราะมนุษย์ทั้งหลาย แม้จะมีบุญฤทธิ์มากมายเพียงใด ก็มีโอกาสที่จะเผลอไผลทำบาปอันเป็นเหตุให้ตายแล้วต้องไปเกิดในนรก เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน ที่เรียกว่าอบายภูมิ ๔ ได้ เพราะเหตุนี้พระผู้มีพระภาคเจ้าจึงตรัสว่า จตูหปาเยหิ จ วิปฺปมุตฺโต แปลว่า พระโสดาบันทั้งหลาย พ้นแล้วจากอบายภูมิทั้ง ๔ นี้ / ทั้งนี้ เพราะอกุศลกรรมทั้งหลาย อันเป็นบาปที่มนุษย์ทำแล้ว อันเป็นเหตุให้ต้องไปเกิดในอบายภูมิทั้ง ๔ คือ นรก เปรต อสุรกาย ดิรัจฉาน บาปนั้นเกิดขึ้นที่จิต และติดอยู่กับอุปาทานของมนุษย์ ครั้นเมื่อโสดาปัตติมรรคเกิดขึ้น จิตใจ ตัณหา อุปาทาน กรรมของมนุษย์ดับไป บาปอันติดอยู่กับอุปาทานของมนุษย์นั้นก็ดับไปด้วย กรรมชั่วเป็นบาปจะดับนั้น จึงเป็นอโหสิกรรม ไม่ให้ผลอีกต่อไป ครั้นเป็นโสดาบันแล้ว ก็ไม่อาจทำกรรมชั่วเป็นเหตุให้ต้องไปตกนรก เป็นเปรต เป็นอสุรกาย เป็นดิรัจฉาน[illegible]ต่อไป เพราะโลกุตตรปัญญาเกิดแล้ว สติสัมปชัญญะก็ตั้งอยู่ที่กายที่จิต สัจจสมควร ทั้งหิริโอตตัปปะก็มีกำลังมั่นคงดี โลกุตตรปัญญาพร้อมด้วยสติสัมปชัญญะ และหิริโอตตัปปะ จึงคุ้มครองกาย วาจา ใจของพระโสดาบันไว้ ไม่ให้ทำบาปอันเป็นเหตุให้ต้องไปในอบายภูมิได้ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคเจ้า จึงตรัสว่า พระโสดาบันเป็นผู้พ้นแล้วจากอบายภูมิทั้ง ๔ ดังนี้

อนึ่ง พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า ฉ จาภิฐานานิ อภพฺโพ กาตุํ แปลว่า พระโสดาบันไม่อาจเพื่อจะทำอภิฐาน ๖ คือไม่อาจทำกรรมหนักอย่างใด ได้แก่ ๑ ฆ่ามารดา ๒ ฆ่าบิดา ๓ ฆ่าพระอรหันต์ ๔ ทำร้ายพระ

NO. ๒

DATE

ถึงวิจิกิจฉา ความสงสัยลังเล ก็มีด้วย คือ สงสัยในคุณพระพุทธเจ้า ๑ สงสัยในคุณพระธรรม ๑ สงสัยในคุณพระอริยสงฆ์ ๑ สงสัยในคุณ คือข้อปฏิบัติให้ถึงความสิ้นทุกข์โดยชอบ ๑

แม้สังโยชน์ที่ ๓ ชื่อว่า สีลัพพตปรามาส แปลว่า ความลูบคลำข้อวัตรของศีล ก็มีด้วย

คำว่า สีลัพพตปรามาส นี้ เป็นชื่อของความหลงของปุถุชน ที่เข้าใจข้อวัตรหรือข้อปฏิบัติของศีลว่าเป็นศีล ความจริงศีลมีอยู่ที่ใจ ศีลเป็นอารมณ์ของใจ แต่ศีลจะมีได้เกิดได้ ต้องอาศัยข้อวัตรของศีล คือทำตามข้อวัตรหรือข้อปฏิบัติของศีล ไม่ผิดพลาดก็เรียกว่ามีศีล ถ้าทำผิดข้อปฏิบัติของศีล ก็เรียกว่าศีลขาด / ที่เรียกว่าข้อวัตรของศีลนั้น ถ้าเป็นศีล ๕ ก็มีข้อวัตร ๕ ข้อ คือ ๑ ไม่ฆ่าสัตว์ ๒ ไม่ลักทรัพย์ ๓ ไม่ประพฤติผิดในกาม ๔ ไม่พูดเท็จ ๕ ไม่ดื่มสุราเมรัย ทั้ง ๕ ข้อนี้ เป็นข้อวัตรของศีล ๕ ถ้าเป็นศีล ๘ ก็มีข้อวัตร ๘ ข้อ ศีลของเณรก็มี ๑๐ ข้อ เรียกว่าศีล ๑๐ ศีลของพระก็มี ๒๒๗ ข้อ เรียกว่าศีล ๒๒๗ นี้คือข้อวัตรของศีล ไม่ใช่ศีล ส่วนศีลนั้นได้แก่ความที่จิตใจเป็นปกติ คือไม่เดือดร้อนเศร้าหมอง เพราะเหตุที่ไม่ได้ทำผิดข้อวัตรของศีล จึงเรียกว่าศีล ซึ่งแปลว่าปกติ คือจิตใจเป็นปกติไม่เดือดร้อนดังกล่าว ศีลจึงไม่ใช่ข้อวัตร / ปุถุชนทั้งหลาย แม้เป็นผู้มีศีล ทั้งรักษาข้อวัตรดีครบถ้วนแล้วก็ตาม ถึงกระนั้น ความรู้สึกส่วนลึก ส่วนละเอียดของจิตใจ ก็ยังรู้สึกปะปนกันอยู่ว่า ข้อวัตรคือศีล และศีลคือข้อวัตร ครั้นได้สำเร็จพระโสดาขึ้น สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส ก็ละไปแล้ว จึงรู้จักข้อวัตรของศีล และรู้จักศีลด้วย อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงว่า ศีลจะเป็นไปด้วยดี ก็เพราะไม่ทำผิดข้อวัตร เป็นสิ่งสำคัญ ถ้าทำผิดข้อวัตรก็เรียกว่าศีลขาด ดังนี้

สังโยชน์ ๓ คือ สักกายทิฏฐิ วิจิกิจฉา สีลัพพตปรามาส นี้ จะรู้ว่ามีพระอริยเจ้าที่ว่า พระโสดาบันจะละได้ ก็ต้องด้วยกำลังสมาธิที่มั่นคง ... ที่สมบูรณ์ แปลว่า สังโยชน์ทั้งสามนั้น มิใช่จะละได้เฉย ๆ ต้องอาศัยการบำเพ็ญ ฝึกฝน จะกล่าวโดยลักษณะอาการก็คือ เมื่อโสดาปัตติมรรคเกิดขึ้น เห็นอริยสัจธรรมทั้ง ๔ ไม่ใช่ทีละข้อแต่ละข้อ พร้อมกัน เห็นละเอียดแจ่มแจ้งด้วย รู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ไม่เคยเห็นทั้งหมดทั้งสิ้น พร้อมกับละสมุทัยทุกข์และสังโยชน์ ๓ ก็ขาดด้วยพร้อมกัน เพราะสังโยชน์ ๓ เปรียบเหมือนเชือก ๓ ฝาก ผูกติดอยู่กับกิ่งไม้ เปรียบเหมือนกิ่งไม้ ผูก ๓ ฝาก ซึ่งสังโยชน์ ๓ ผูกอยู่ เมื่อกิ่งไม้ถูกตัดขาดตกลงเมื่อใด ๓ ฝากก็ตกลงด้วยพร้อมกับกิ่งไม้เมื่อนั้น

๓ ฝากถูกตัดกันอยู่กับ และสังโยชน์ ๓ ตัวนี้ไป จึงพระโสดาบันเห็นเห็นอยู่นั้นแหละ เรียกว่าพระโสดาบันเห็นพระ

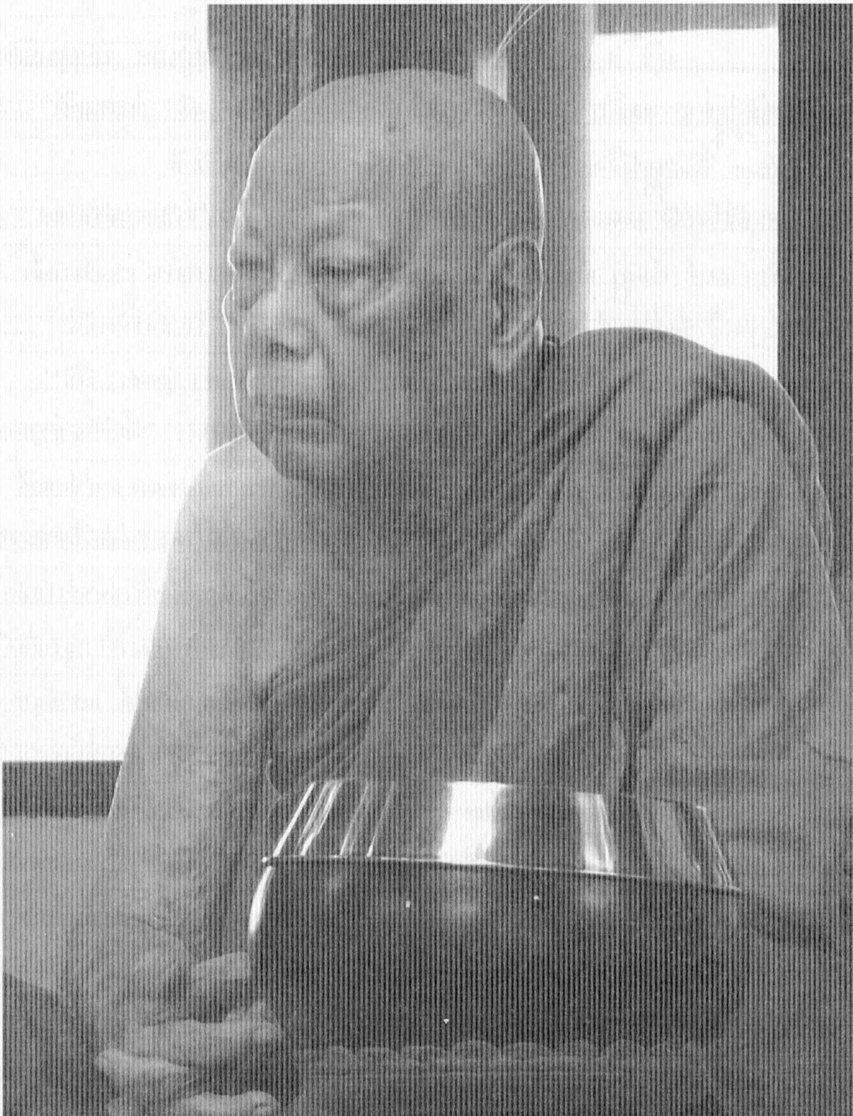
จตุทิ โข เตน ภควตา ชานตา ปสฺสตา อรหตา สมฺมาสมฺพุทฺเธน อภิญฺญา เทสิตา จตฺตาโร สติปฏฺฐานา จตฺตาโร สมฺมปฺปธานา จตฺตาโร อิทฺธิปาทา ปญฺจินฺทฺริยานิ ปญฺจพลานิ สตฺตโพชฺฌงฺคา อริโย อฏฺฐงฺคิโก มคฺโค อิเม โข เตน ภควตา อภิญฺญา เทสิตาติ

พระบาลีข้างต้นนี้ ถอดความเป็นภาษาไทยได้ว่า "ปัจจุบันนี้ ธรรมทั้งหลาย ซึ่งอภิญญาเทสิตธรรม อันพระผู้มีพระภาคเจ้า เป็นผู้รู้ เป็นผู้เห็น เป็นพระอรหันต์ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ทรงแสดงแล้ว คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคมีองค์ ๘ รวมเป็นหมวด ๗ ๓๗ ประการ เหล่านี้ ชื่อว่า อภิญญาเทสิตธรรม (อันพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงแล้ว) ดังนี้"

ภาษาบาลีว่า "อภิญญาเทสิตธรรมนี้" พระอรรถกถาจารย์ ท่านแปลไว้เป็นสองนัยยะ นัยยะที่ ๑ ท่านแปลว่า "เป็นธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้วด้วยปัญญาอันยิ่ง" ทั้งนี้ เพราะธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการนี้ ไม่ใช่วิสัยของสมณะ หรือพราหมณ์เหล่าอื่น จะแสดงได้ เป็นวิสัยของพระพุทธเจ้าทั้งหลายเท่านั้น ที่จะสามารถบัญญัติ แต่งตั้ง ขึ้นแสดงได้ แม้พระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้สั่งสมบารมีมา ช้านานถึงสองอสงไขยกับแสนกัปป์ ก็สามารถทำให้ธรรมทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการ ให้บังเกิดขึ้นในจิตสันดานของท่าน ได้บรรลุอรหันต์ เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าก็จริง แต่ก็แสดงธรรมเหล่านี้ ให้เวไนยมนุษย์ทั้งหลายฟังไม่ได้ เพราะปัญญาของพระปัจเจกพุทธเจ้าทั้งหลาย ยังไม่เท่าปัญญาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ปัญญาของพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ย่อมไม่มีผู้เสมอ แต่ย่อมเสมอกับพระพุทธเจ้าด้วยกันเท่านั้น พระพุทธเจ้าทั้งหลายย่อมเป็นผู้เลิศกว่ามนุษย์ เทวดา มารพรหมทั้งปวง ผู้ใดได้เลื่อมใสในพระพุทธเจ้าทั้งหลายผู้เลิศ ย่อมประสบวิบากสุขอันเลิศ เพราะเหตุนั้น "อภิญญาเทสิตธรรม" ท่านจึงแปลว่า เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงแล้ว ด้วยปัญญาอันยิ่ง เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติสะกิดใจ ผู้ที่ได้ยินได้ฟัง เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธเจ้าทั้งหลาย ผู้เลิศยิ่งขึ้น เพื่อให้ผู้นั้นได้ประสบวิบาก อันเป็นสุขอันเลิศยิ่งขึ้น ดังนี้

โดยนัยยะที่ ๒ "อภิญญาเทสิตธรรม" ท่านแปลว่า "เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแล้ว เพื่อความรู้ยิ่ง" รู้สึกว่าท่านแสดงตามพยัญชนะ "อภิญญา" ก็แปลว่า "รู้ยิ่ง" หรือ "เพื่อรู้ยิ่ง" "เทสิตธรรม" แปลว่า "ธรรมอันพระผู้มีพระภาคเจ้าแสดงแล้ว" ดังนี้

ที่ว่า เป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดง แล้วเพื่อความรู้ยิ่งนั้น คำว่า รู้ยิ่ง ก็หมายถึงรู้แจ้ง

๓
สัมมาสมาธิ ก็คือสมาธิของผู้มีศีลบริสุทธิ์ / คำว่า ศีลบริสุทธิ์ กับ สุจริต ๓ ทั้ง ๒ คำนี้ น่าจะมีความหมายเป็นอย่างเดียวกัน เพราะผลของผู้มีศีลทั้งหลาย เมื่อศีลบริสุทธิ์ สุจริต ๓ ก็เกิด หรือเมื่อสุจริต ๓ เกิด ศีลก็บริสุทธิ์ ดังนี้ แม้พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสว่า

๓
ตามที่กล่าวมานี้ จะเห็นได้ว่า สติปัฏฐาน๔ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิ เมื่อสัมมาสมาธิยังไม่เกิดก็เกิดไม่ได้ และสัมมาสมาธินั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสไว้ใน มัคควิภังคสูตร พร้อมด้วยองค์อุปกรณ์ทั้ง๗ ว่าเป็นสัมมาสมาธิ และอุปกรณ์ทั้ง๗ ก็เป็นอุตตริมนุสสธรรม คือเป็นธรรมอันยิ่งของมนุษย์ และสติปัฏฐาน๔ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิ อันเป็นอุตตริมนุสสธรรม สติปัฏฐาน๔ จึงเป็นอุตตริมนุสสธรรมด้วย

เพราะเหตุนั้น ในพระวินัยจึงกล่าวว่า สติปัฏฐาน๔ นั้นถ้าภิกษุรูปใด ไม่ได้ ไม่มี ไม่รู้ ไม่เห็น ไม่เป็นจริง แต่ผู้มีเจตนาลามก คือเพื่อลาภยศ เพื่อสรรเสริญ หรือเพื่อความสุข อย่างใดอย่างหนึ่ง พูดอวดอ้าง ตนว่า ตนเป็นผู้ได้เป็นผู้ถึงซึ่งสติปัฏฐาน๔ จะอวดโดยตรงหรือโดยปริยายก็ตาม ซึ่งผู้ฟัง ฟังแล้วเชื่อก็ตามไม่เชื่อก็ตาม ภิกษุนั้นต้องปาราชิกแล้ว ต่อเมื่อภิกษุใดเป็นผู้ได้ผู้ถึง ผู้รู้ ผู้เห็นตามความเป็นจริงซึ่งสติปัฏฐาน๔ และเป็นผู้ไม่มีความปรารถนาลามก คือไม่ปรารถนาเพื่อลาภเป็นต้น ทำการแนะนำจำแนกชี้แจงหรือแสดงธรรม เพื่อผู้เดียวหรือผู้ที่ยังไม่รู้ไม่เข้าใจ เพื่อให้รู้ให้เข้าใจ ย่อมไม่ต้องอาบัติดังนี้ / สัมมาสมาธิยังไม่เกิด ความรู้ของจิตก็ไม่หยุดไม่นิ่ง สติสัมปชัญญะก็หยุดตั้งมั่นลงที่ไม่ได้ กายก็เกิดไม่ได้ สติสัมปชัญญะนั้นจึงไม่เป็นสติปัฏฐาน ครั้นสัมมาสมาธิเกิดขึ้น ความรู้ของจิตหยุดนิ่ง สติสัมปชัญญะก็หยุดตั้งมั่นลงที่ กายที่มีหรือที่เรียกว่าปสาทกายก็เกิด จึงเป็นสติปัฏฐาน๔ เกิดขึ้น คือ มีสติ มีสัมปชัญญะ มีกายนี้ ตั้งมั่นลงที่อยู่ที่กาย แม้โพธิปักขิยธรรมอีก๕หมวด คือ อิทธิบาทสี่๑ อินทรีย์ห้า๑ พละห้า๑ โพชฌงค์เจ็ด๑ อริยมรรคประกอบด้วยองค์แปด๑ เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน๔ รวมเป็นก้อนเดียวกัน สติปัฏฐาน๔ ตั้งมั่นลงที่อยู่ที่กาย จึงตั้งมั่นอยู่ที่เวทนา ที่จิตที่ธรรมด้วย เพราะฉะนั้นจิตธรรม ก็มีอยู่ที่กาย เมื่อสติปัฏฐานพร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรม ตั้งอยู่ที่กาย ตั้งมั่นอยู่ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรมด้วย โพธิปักขิยธรรมทั้งกลุ่ม จึงรู้ตามเห็นตามซึ่งกาย ซึ่งเวทนา ซึ่งจิต ซึ่งธรรม อยู่ / การรู้ตามเห็นตามซึ่งกายนั้น ก็ได้แก่รู้ตาม ความขยับจะเขยื้อนเคลื่อนไหวต่างๆ รู้ติดตามความเคลื่อนไหวของกาย นั้นอย่างแนบชิดเป็นอย่างดี เพราะรู้ตามเห็นตาม ความเคลื่อนไหวของกายอยู่เนืองๆ ปัญญาก็เกิดขึ้น รู้เห็นว่า กายนี้ ไม่เห็นไม่รู้อะไรเลย ตา ก็ไม่เห็นรูป หู ก็ไม่ได้ยินเสียง จมูก ก็ไม่รู้กลิ่น ลิ้นก็ไม่รู้รส กาย ก็ไม่รู้สิ่งที่กระทบถูกต้องกาย กายนั้นนึกคิดอะไรก็ไม่เป็น เป็นเพียง ธาตุ๔ คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุไฟ ธาตุลม กายนี้เกิดจากอาหาร และอาหารก็คือธาตุ๔ เพราะอาหารก็คือธาตุ คนกินอาหารเข้าไปเป็นธาตุ๔ เข้าไปเป็นกาย กายจึงเป็นธาตุ๔ เพราะกายเป็นเพียงธาตุ๔ กายจึงไม่รู้ไม่เห็นอะไรเลย ไม่รู้จักคิดอะไรๆ ด้วย แต่กายนี้ เป็นเหมือนเครื่องมือเครื่องใช้ของจิต ซึ่งจิตใช้ประกอบเป็นเครื่องใช้ที่สุด มีประสาทตาเป็นเครื่องรับรูป จิตจึงเห็นรูปได้ เหมือนกล้องส่องทางไกล ฉะนั้น มีประสาทหูเป็นเครื่องรับเสียง เหมือนเครื่องรับวิทยุ จิตจึงได้ยินเสียงได้ มีประสาทจมูกเป็นเครื่องรับกลิ่น จิตจึงรู้กลิ่นได้ มีประสาทลิ้น เป็นเครื่องรับรส จิตจึงรู้รสได้ มีประสาทกายทั่วกาย เครื่องรับสิ่งกระทบกาย จึงรู้สิ่งกระทบกายได้ / เพราะโพธิปักขิยธรรมทั้ง๗ หมวดเกิดขึ้น ตั้งอยู่ที่กาย เห็นตามซึ่งความขยับ จะเขยื้อนเคลื่อนไหวของกายอยู่เนือง จึงเกิดปัญญารู้เห็นกายดังกล่าวแล้ว ปัญญานั้นก็รู้เห็นความไม่เที่ยงของกายด้วย คือรู้ว่า กายนี้ มันเกิดขึ้นมาแล้วตั้งอยู่ เปลี่ยนแปลง แปรปรวนไปเรื่อยๆ และดับไปในที่สุด ซึ่งว่าเห็นกายเป็นอนิจจัง คือความไม่เที่ยงของกาย เมื่อเห็นความไม่เที่ยง ก็ย่อมเห็นความเป็นทุกข์ และไม่ใช่ตนของกายด้วย ; เพราะความไม่เที่ยงของกายเป็นของ ซึ่งว่ากายเป็นทุกข์ และเมื่อเห็นกายไม่เที่ยงเป็นทุกข์ จึงเห็นกายไม่ใช่ตนด้วยดังนี้

๒ สิ่งที่ อกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ก็เกิดขึ้นไม่ได้ เรียกว่า สังวรปธาน เพียรเพื่อปิดกั้น บาปอกุศลธรรมที่ยังไม่เกิด
เกิดไม่ให้เกิดขึ้น เป็นสัมมัปปธานข้อที่ ๑ และเมื่อสังวรปธานเกิดแล้ว สัมมัปปธานที่ ๒ ชื่อว่าปหานปธาน
ก็เกิดขึ้นด้วย คือบาปอกุศลทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ต้องหมดไป จะไปด้วยอานุภาพของสติสัมปชัญญะที่ประคองจิตนั้น
แม้สัมมัปปธานที่ ๓ ชื่อว่า ภาวนาปธาน ความเพียรเพื่อให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น และสัมมัปปธานที่ ๔ ชื่อว่า
อนุรักขนาปธาน ความเพียรเพื่อความไม่เสื่อมไป ซึ่งกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว และให้เจริญไพบูลย์ยิ่งขึ้น

โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด มีหัวข้อที่ ๑ เป็นหัวหน้าในหมวดนั้นๆ ทุกๆหมวด เมื่อหัวข้อที่ ๑ ในหมวดเกิดขึ้น
ธรรมข้ออื่นๆ ทุกข้อในหมวดนั้น ก็ต้องเกิดขึ้นด้วย เพราะหัวหน้าเกิดแล้ว ถ้าธรรมหัวข้อที่ ๑ ในหมวดไม่เกิด ธรรม
ธรรมข้ออื่นๆ ในหมวดเดียวกันก็เกิดไม่ได้ เช่นเดียวกันทุกๆหมวด เพราะเหตุนั้นในสัมมัปปธานนี้ เมื่อสังวรปธานยังไม่เกิด
ปหานปธาน ภาวนาปธาน อนุรักขนาปธาน ก็เกิดไม่ได้ เพราะจิตดวงเดียว เมื่อบาปอกุศลธรรมยังเกิดอยู่ที่จิตทั่วๆ คือ
สังวรปธานยังไม่เกิด บาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดแล้ว ก็ไม่มีโอกาสจะละไปได้ ปหานปธาน ความละไปแห่งบาปก็มีไม่ได้
แม้ภาวนาปธาน ความให้กุศลธรรมทั้งหลายเกิดขึ้นก็มีไม่ได้ และอนุรักขนาปธาน ความ ให้กุศลธรรมที่พอมีอยู่
บ้างให้เจริญขึ้นก็ไม่ได้เหมือนกัน เพราะอกุศลธรรมเกิดขึ้นขวางอยู่เสมอๆ ครั้นเมื่อสังวรปธานเกิดขึ้น คือปิดกั้น
ไม่ให้อกุศลธรรมเกิดขึ้นที่จิตได้เมื่อใด ปหานปธานด้วย ภาวนาปธานด้วย อนุรักขนาปธานด้วย ก็เกิดขึ้นพร้อมกับ
สังวรปธาน เมื่อนั้นทันที / เพราะเหตุที่ สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น คือสติสัมปชัญญะตั้งมั่นคงที่ อยู่ที่กายที่จิต
สติและสัมปชัญญะนั้น จึงประคองจิตให้ตั้งอยู่ เมื่อจิตอันสติและสัมปชัญญะประคองให้ตั้งอยู่ จึงเกิดอานุภาพให้
อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดขึ้นที่จิต ให้เกิดขึ้นไม่ได้ แม้อกุศลธรรมที่เกิดแล้ว ก็ต้องเสื่อมไปสิ้นไป จึงเป็นโอกาส
ให้กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดได้เกิดขึ้น แม้กุศลธรรมที่เกิดขึ้นแล้ว ก็ได้โอกาสให้เจริญขึ้นได้

เพราะความที่สติและสัมปชัญญะ ประคองจิตให้ตั้งอยู่ มีอานุภาพให้เกิดผล ๔ อย่าง คือ ฝ่ายอกุศลธรรมที่ยัง
ไม่เกิดก็เกิดไม่ได้ ๑ ที่เกิดแล้วก็ต้องเสื่อมไปสิ้นไป ๑ และพร้อมกันนั้น ฝ่ายกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ๑
ที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญยิ่งขึ้น ๑ คำว่า อาตาปี กับคำว่า สัมมัปปธาน ๔ จึงมีความหมายเป็นอันเดียวกัน

อาตาปี หรือสัมมัปปธาน ๔ นี้ เป็นองค์ประกอบอันสำคัญองค์ ๑ ของสติปัฏฐาน ๔ เพราะสติสัมปชัญญะแม้จะ
มีอยู่ที่กายที่จิต แต่สติสัมปชัญญะนั้นไม่หยุดนิ่งคงที่ อาตาปีก็เกิดไม่ได้ สติสัมปชัญญะนั้นก็ยังไม่เป็นสติปัฏฐาน
เพราะยังขาดอาตาปีด้วย ขาดความนิ่งคงที่ของสติสัมปชัญญะด้วย ครั้นสติสัมปชัญญะหยุดนิ่งคงที่ อาตาปีก็เกิดขึ้น
จึงเป็นสติปัฏฐานเกิดขึ้น เพราะพร้อมด้วยองค์ประกอบ ๔ ประการ คือมีสติ ๑ มีสัมปชัญญะ ๑ มีอาตาปี ๑ และสติสัม-
ปชัญญะพร้อมด้วยอาตาปีนั้น หยุดนิ่งคงที่ ตั้งอยู่ที่กาย เวทนา จิต ธรรม เป็นองค์ที่ ๔ ดังนี้

พระโสภณ

NO. ๒

DATE

เพราะเหตุแห่งโพชฌงค์ ๗ ซึ่งแสดงว่า โพชฌงค์ ๗ เกิดภายหลังสติปัฏฐาน ๔ ไม่ได้เกิดพร้อมกันกับสติ-ปัฏฐาน ๔ ที่จริง ถึงอย่างนั้นก็ตาม องค์ธรรมทั้งห้าอย่างของโพชฌงค์ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เหมือนกัน เว้นแต่ว่า เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ แล้ว แต่เมื่อวิปัสสนายังไม่เกิด องค์ธรรมทั้งสองของโพชฌงค์ ยังจะเรียกชื่อว่าโพชฌงค์ยังไม่ได้ ข้อนี้ จะกล่าวในตอนวิจารณ์โพชฌงค์ต่อไป

โพธิปักขิยธรรมหมวดที่ ๒ สัมมัปปธาน ๔ คือความเพียรชอบ ๔ อย่าง เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน

๑ สังวรปธาน เพียรเพื่อปิดกั้นอกุศลธรรมทั้งหลาย ที่ยังไม่เกิดขึ้นเพื่อให้เกิดขึ้นไม่ได้

๒ ปหานปธาน เพียรเพื่อให้บาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ต้องเสื่อมไปสิ้นไป

๓ ภาวนาปธาน เพียรเพื่อให้กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ได้เกิดขึ้น

๔ อนุรักขนาปธาน เพียรเพื่อให้กุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดแล้ว ให้ตั้งอยู่ไม่เสื่อมสูญ ให้เจริญไพบูลย์เต็มที่ ข้อปฏิบัติในสัมมัปปธานทั้ง ๔ นี้ พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงด้วยพระบาลีเป็นอย่างเดียวกันว่า

ฉนฺทํ ชเนติ วายมติ วิริยํ อารภติ จิตฺตํ ปคฺคณฺหาติ ปทหติ / แปลว่า ให้เกิดฉันทะในใจอยู่ พยายามอยู่ ย่อมเริ่มความเพียร ประคองจิตให้ตั้งอยู่ ดังนี้ ข้าพเจ้าเห็นว่า มีสติกับสัมปชัญญะ ประคองจิตให้ตั้งอยู่ ดังนี้ ไม่ใช่เพียงเป็นข้อพระบาลีเท่านั้น / เพราะเมื่อมีสติสัมปชัญญะ เข้าประคองจิตให้ตั้งอยู่ตามที่อยู่เสมอแล้ว เมื่อนั้นอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ก็เกิดไม่ได้ ก็เป็นปธานที่ ๑ ชื่อว่า สังวรปธาน เพียรปิดกั้น เพื่อไม่ให้บาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด เพื่อไม่ให้เกิดขึ้น

๑ เพราะสัมมัปปธาน ความเพียรชอบ ๔ อย่างนี้ มีสังวรปธานเป็นหัวหน้า เมื่อสติกับสัมปชัญญะประคองจิตตั้งอยู่ เป็นเหตุให้บาปอกุศลที่ยังไม่เกิดก็เกิดไม่ได้ แม้บาปอกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดแล้ว ก็ต้องเสื่อมสิ้นไปด้วย แต่กุศลธรรมทั้งหลายที่ยังไม่เกิด ก็ย่อมเกิดขึ้น และกุศลธรรมทั้งหลายที่เกิดขึ้นแล้ว ก็เจริญยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นความเพียรชอบเกิดขึ้นพร้อมกันทั้ง ๔ อย่าง ด้วยอานุภาพของสติสัมปชัญญะ ที่ประคองจิตให้ตั้งอยู่นั้น เพราะสติสัมปชัญญะที่ประคองจิตตั้งอยู่ ให้เกิดความรู้ตัว หรือตั้งสติ เพื่อกุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็ต้องเสื่อมไป จะเอาหรือจำหาก ดังนี้นั่นเองที่เรียกว่า อาตาปี แปลว่า มีความเพียรเผากิเลส อาตาปี นี้ ท่านจึงแปลว่า ความเพียรเป็นเครื่องเผากิเลสให้ร้อนทั่ว ดังนี้

เพราะฉะนั้น อาตาปี นั้นเกิดจากสติสัมปชัญญะ ประคองจิตตั้งอยู่ เพื่อให้บาปอกุศลธรรมทั้งหลาย

NO.

DATE

ไม่เกิดก็ทำให้เกิด กุศลธรรมที่ยังไม่เกิดก็ให้เกิดขึ้น กุศลธรรมที่เกิดแล้วก็ให้เจริญขึ้น เพราะฉะนั้นไม่ใช่ เพราะเหตุนั้น ท่านจึงกล่าวว่า วายามะ ก็คือสัมมัปปธาน ๔ นั่น / และวายามะนี้ ก็เป็นเครื่องหนุนส่งสติปัฏฐาน ๔ ถึง พระอภิธรรมได้แก่สติ องค์ที่ ๗ ได้แก่สัมมาสติ องค์ที่ ๘ ได้แก่สมาธิ เพราะสติ สัมปชัญญะ และวายามะ ทั้งหมดนี้ ตั้งอยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม จึงเป็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นได้

และวายามะ หรือ สัมมัปปธาน ๔ จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องอาศัยสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้ ตั้งอยู่ที่ นั่งสังเกตดูที่กาย เวทนา จิต ธรรมได้ และสติสัมปชัญญะ ระลึกรู้ตั้งอยู่ที่กาย เวทนา จิต ธรรมได้ ก็เพราะ สัมมาสมาธิ เกิดขึ้น สติสัมปชัญญะจึงระลึกรู้ตั้งอยู่ที่กาย เวทนาจิตธรรม วายามะ หรือสัมมัปปธาน ๔ จึงเกิดขึ้นพร้อมที่ สติสัมปชัญญะระลึกรู้นั่นเอง สัมมัปปธาน ๔ จึงเกิดขึ้นพร้อมสติปัฏฐาน ๔ ดังพรรณนามาฉะนี้

โพธิปักขิยธรรมหมวดที่ ๓ อิทธิบาท ๔ คุณธรรมเป็นเครื่องให้สำเร็จความประสงค์ที่ ไม่เหลือวิสัย ๔ อย่าง

๑ ฉันทิทธิบาท อิทธิบาท คือความพอใจ ๒ วิริยิทธิบาท อิทธิบาท คือความเพียร ๓ จิตติทธิบาท อิทธิบาท คือความมีใจจดจ่อผูกพัน ๔ วิมังสิทธิบาท อิทธิบาท คือปัญญาเครื่องไตร่ตรองทดลองหาความจริง

เรียกชื่อได้ง่ายๆ ว่า ฉันทะความพอใจ วิริยะความเพียร จิตตะความมีใจฝักใฝ่ วิมังสา ความไตร่ตรอง

อิทธิบาท ๔ นี้ คนทั่วไปก็มีอยู่โดยธรรมดาแล้ว ที่มีมากแก่ตัว ก็เช่นนักวิทยาศาสตร์ นักการเมือง นักการทหาร นักธุรกิจ ผู้เข้มแข็งเป็นต้น จนถึงคนเล่นการพนันทั้งหลาย ก็อาศัยอิทธิบาท ๔ ด้วยกันทั้งนั้น. ซึ่งมีฤทธิ์ สามารถทำกิจการต่างๆ ของตนได้, แต่อิทธิบาทเหล่านี้ยังเป็นโลกียะ ไม่ใช่อิทธิบาทโพธิปักขิยธรรม ซึ่งไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้ อริยสัจจธรรม ๔ เพราะเป็นของใช้เพื่อประโยชน์ทางโลกเท่านั้น

พระ [illegible]

๑ บัดนี้ จะแสดงกุณฑลิยสูตร ที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงแสดงแก่กุณฑลิยปริพาชก ซึ่งเป็นการแสดงโพธิปัก-
ขิยธรรม ๗ หมวด ๓๗ ประการ โดยย่อ ให้รู้ข้อปฏิบัติให้โพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ๓๗ ประการ ว่าเป็นธรรมที่เป็นเหตุ
ให้บรรลุวิชชาและวิมุตติ หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง พระสูตรนี้ ถ้าผู้ใดฟังแล้วเข้าใจข้อปฏิบัติโดยถูกต้อง และตั้งใจปฏิบัติตาม
โดยถูกต้อง ก็จะสามารถยังโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด อันมีสติปัฏฐาน ๔ เป็นต้นให้เกิดขึ้น จนถึงบรรลุวิชชาวิมุตติผลได้
ผู้ใดทำโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวด ให้เกิดขึ้นไม่ได้ ก็บรรลุมรรคผลใดๆ ทางธรรมไม่ได้ ผู้ที่ใคร่ต่อการปฏิบัติ เพื่อ
บรรลุวิชชาวิมุตติผล จึงควรสนใจพระสูตรนี้เป็นพิเศษ / ความในพระสูตรนี้มีว่า ครั้งหนึ่ง กุณฑลิยปริพาชก
เข้าไปเฝ้าพระผู้มีพระภาคเจ้าถึงที่ประทับ ครั้นทูลคำสัมโมทนียกถา ถึงถ้อยคำเป็นเครื่องชวนให้ยินดีผ่านไปแล้ว ปริพาชก
ชื่อกุณฑลิยะ จึงกราบทูลพระผู้มีพระภาคเจ้าว่า ข้าพระองค์นั้น เมื่อบริโภคอาหารแล้ว ก็ออกจากอารามของตนไปสู่อาราม-
อื่น และออกจากอารามอื่นไปสู่อารามอื่นอีก ข้อนี้ เป็นเหมือนจารีตอย่างของข้าพระองค์ เพราะข้าพระองค์ออกจากอาราม
ของตนไปสู่อารามอื่น และออกจากอารามอื่นไปสู่อารามอื่นอีก ข้าพระองค์จึงได้รู้ได้เห็นและได้ยิน สมณะทั้งหลาย-
ในอารามนั้นๆ สนทนาโต้ตอบกัน เห็นหาถ้อยคำข่มขี่ถ้อยคำของผู้อื่น เพื่อเชิดชูถ้อยคำของตนให้สูงเด่น ข้าพระองค์
ได้รู้ได้เห็นสมณะทั้งหลายในอารามนั้นๆ อยู่ด้วยทางธรรมอย่างนี้ ก็แต่ว่า "สมณโคดมอยู่ด้วยอานิสังสธรรมอะไร" ดังนี้
พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสตอบว่า "ตถาคต อยู่ด้วยวิชชาและวิมุตติ" กุณฑลิยะ จึงทูลถามว่า "อะไรเป็นเหตุแห่งวิชชา-
และวิมุตติ" / พระองค์ตรัสตอบว่า "โพชฌงค์ ๗ เป็นเหตุแห่งวิชชาและวิมุตติ" กุณฑลิยะจึงทูลถามว่า "อะไรเป็นเหตุแห่ง
โพชฌงค์ ๗" / พระองค์ตรัสตอบว่า "สติปัฏฐาน ๔ เป็นเหตุแห่งโพชฌงค์ ๗" / กุณฑลิยะจึงทูลถามว่า "อะไรเป็น-
เหตุแห่งสติปัฏฐาน ๔" / พระองค์ตรัสตอบว่า "สุจริต ๓ เป็นแห่งสติปัฏฐาน ๔" / กุณฑลิยะจึงทูลถามว่า "อะไร-
เป็นเหตุแห่งสุจริต ๓" / พระองค์ตรัสตอบว่า "อินทรียสังวรเป็นเหตุแห่งสุจริต ๓" ดังนี้ / แล้วตรัสอธิบายอินทรีย
สังวรว่า "ภิกษุในธรรมวินัยนี้ เมื่อเห็นรูป ด้วยตา เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่าพอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่ มีจิตคงที่" /
"เมื่อได้ยินเสียงด้วยหู เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่าพอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่ มีจิตคงที่" / "เมื่อรู้ กลิ่น ด้วยจมูก
เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่าพอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่ มีจิตคงที่" / "เมื่อรู้ รส ด้วยลิ้น เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่า
พอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่ มีจิตคงที่" / "เมื่อรู้กลิ่น ด้วยจมูก เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่าพอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่
มีจิตคงที่" / "เมื่อรู้ โผฏฐัพพะ ด้วยกาย เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่าพอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่ มีจิตคงที่" /
"เมื่อรู้ ธัมมารมณ์ ด้วยใจ เป็นที่น่าพอใจก็ตาม เป็นที่ไม่น่าพอใจก็ตาม ก็มีกายคงที่ มีจิตคงที่" ดังนี้
เมื่อทรงแสดงจบลงแล้ว กุณฑลิยปริพาชก แสดงอาการชื่นชมยินดี แล้วทูลลาจากไป
ความในพระสูตรนี้ ถ้าจะกล่าวจากต้นไปหาปลาย ตามลำดับ ก็คือ อินทรียสังวร เป็นเหตุแห่งสุจริต ๓ สุจริต ๓ เป็น-
แห่งสติปัฏฐาน ๔ สติปัฏฐาน ๔ เป็นเหตุแห่งโพชฌงค์ ๗ โพชฌงค์ ๗ เป็นเหตุแห่งวิชชาและวิมุตติ ดังนี้
แสดงว่าเหตุแห่งวิชชา และวิมุตติ มี ๔ อย่าง คือ ๑ อินทรียสังวร ๒ สุจริต ๓ ๓ สติปัฏฐาน ๔ ๔ โพชฌงค์ ๗ เหตุทั้ง ๔
อย่างนี้ ส่งต่อๆ กันไป ให้ถึงวิชชาและวิมุตติ ซึ่งมีอินทรียสังวร เป็นเหตุเบื้องต้น ซึ่งอินทรียสังวรนี้ จะทำให้เกิดขึ้น
ได้ เขาต้องตั้งใจทำกายคงที่ ทำจิตคงที่ไว้เสมอๆ คือเมื่อใด เขาเห็นหรือได้ยิน หรือรู้ สิ่งใดสิ่งหนึ่ง เป็นที่น่ายินดี
น่าพอใจก็ตาม เขาก็ตั้งใจทำกายคงที่ ทำจิตคงที่ไว้เสมอๆ ต่อไปกายคงที่ จิตคงที่ ก็จะเกิดขึ้น คือเมื่อก่อนเรา
เคยเห็นหรือได้ยิน สิ่งใด เราพอใจมากๆ หรือไม่พอใจมากๆ ครั้นเราตั้งใจทำกายคงที่ทำจิตคงที่อยู่เสมอๆ ภายหลังเรา

๒

ได้เห็นหรือได้ยินสิ่งนั้นอีก ความพอใจมีก็ดี หรือความไม่พอใจมีก็ดีนั้น มันดับหายไป มันหายไป ก็รู้สึกว่าเป็นสิ่งที่น่าพอใจ หรือไม่น่าพอใจอยู่เหมือนเก่า แต่ความรู้สึกพอใจหรือไม่พอใจนั้นมันหายไป ก็รู้ได้ว่าอินทรีย์สังวรของเราเริ่มเกิดขึ้นแล้ว ครั้นต่อไปเราก็เฝ้าดูตรงที่ ที่จิต ตรงที่อยู่เป็นคู่ๆ อินทรีย์สังวร คือความปกติตรงที่ จิตตรงที่จะเกิดขึ้นๆ / และอินทรีย์สังวรนี้ เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ด้วย เป็นท่ามกลาง และเป็นที่สุดของพรหมจรรย์ด้วย ที่ว่าเบื้องต้นของพรหมจรรย์ ก็เพราะบุคคลทั้งหลาย จะรักษาศีลหรือวินัยให้หมดจดบริสุทธิ์ คือสุจริต ๓ เกิดขึ้น ให้สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น จนบรรลุโสดาบันได้ ก็ต้องอาศัยอินทรีย์สังวรนี้เป็นพื้น จึงชื่อว่าอินทรีย์สังวร เป็นเบื้องต้นของพรหมจรรย์ พระโสดาบันเป็นต้น จะบรรลุเป็นพระสกิทาคามี อนาคามี ก็ต้องอาศัยอินทรีย์สังวร เป็นพื้นฐานสำคัญ จึงจะสามารถบรรลุได้ อินทรีย์สังวรจึงชื่อว่าเป็นท่ามกลางของพรหมจรรย์ ถึงพระอนาคามีจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ได้ ก็ต้องอาศัยอินทรีย์สังวรเป็นพื้นฐานสำคัญเหมือนกัน อินทรีย์สังวรจึงเป็นที่สุดของพรหมจรรย์ อินทรีย์สังวรจึงชื่อว่า เป็นทั้งเบื้องต้น เป็นทั้งท่ามกลาง และเป็นที่สุดของพรหมจรรย์อย่างนี้ ครั้นถึงที่สุดพรหมจรรย์ คือบรรลุ ~~[illegible]~~ อินทรีย์สังวรก็เป็นทั้ง[illegible] ตลอดเวลาที่ยังอยู่

๑ เหตุข้อที่ ๒ แห่งวิชชาและวิมุตตินั้น ได้แก่สุจริต ๓ อย่าง คือกายสุจริต ๑ วจีสุจริต ๑ มโนสุจริต ๑ กายสุจริต ๓ อย่าง คือ เว้นจากฆ่าสัตว์ ๑ เว้นจากลักทรัพย์ ๑ เว้นจากประพฤติผิดในกาม ๑ / วจีสุจริต ๔ อย่าง เว้นจากพูดเท็จ ๑ เว้นจากพูดส่อเสียด ๑ เว้นจากพูดคำหยาบ ๑ เว้นจากพูดเพ้อเจ้อ ๑ / มโนสุจริต ๓ อย่าง ไม่โลภอยากได้ของเขา ๑ ไม่พยาบาทปองร้ายเขา ๑ เห็นชอบตามคลองธรรม ๑ / สุจริต ๓ อย่างนี้ เป็นเหตุให้สติปัฏฐาน ๔ เกิดได้ เพราะเหตุใด เรื่องนี้ จะต้องรู้จักลักษณะและอาการสำคัญของสติปัฏฐาน ๔ โดยย่อก่อน / ความมีสติสัมปชัญญะและอาตาปี ทั้ง ๓ อย่างนี้ ตั้งมั่นตรงที่ อยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม ทั้ง ๔ อย่างนี้ เป็นลักษณะสำคัญของสติปัฏฐาน ๔

๑ มีสติด้วย สัมปชัญญะด้วย อาตาปีด้วย รู้ตามเห็นตาม ซึ่งความขยับเขยื้อนเคลื่อนไหวของกายอยู่เนืองๆ ๒ มีสติสัมปชัญญะ และอาตาปี รู้ตามเห็นตาม ความเกิดขึ้น ตั้งอยู่ ดับไป ของเวทนา ๓ มีสติสัมปชัญญะและอาตาปี รู้ตามเห็นตาม ซึ่งจิต ว่า ขณะนี้ จิตมีราคะ มีโทสะ มีโมหะ หรือไม่มี จิตฟุ้งซ่านหรือไม่ฟุ้งซ่าน เป็น[illegible]ต้น ตลอด[illegible]ถึงจิตหลุดพ้นหรือจิตไม่หลุดพ้นเป็นที่สุด ๔ มีสติสัมปชัญญะ อาตาปี ให้เห็นตามซึ่งธรรมทั้งหลาย ๕ หมวด คือ ๑ นิวรณ์ ๕ อย่าง ๒ อุปาทานขันธ์ ๕ อย่าง ๓ มีสติสัมปชัญญะ อาตาปี เห็นตาม อายตนะ (รู้ตาม) ๖ อย่าง ๔ มีสติสัมปชัญญะ อาตาปี รู้ตามเห็นตาม โพชฌงค์ ๗ อย่าง ๕ มีสติสัมปชัญญะ อาตาปี รู้ตามเห็นตาม ซึ่งอริยสัจทั้ง ๔ / ความมีสติสัมปชัญญะ อาตาปี รู้ตามเห็นตาม ซึ่งกาย เวทนา จิต ธรรม ทั้ง ๔ อย่างนี้ เป็นอาการสำคัญของสติปัฏฐาน ซึ่งจะเกิดได้ ก็เพราะลักษณะสำคัญของสติปัฏฐานเกิดขึ้น คือ สติสัมปชัญญะ อาตาปี ตั้งมั่นตรงที่ อยู่ที่กาย ที่เวทนา ที่จิต ที่ธรรม จึงเป็นตัวสติปัฏฐาน ซึ่งแปลว่า ความตั้งขึ้นแห่งสติ / อาตาปี จะเกิดขึ้น ให้สำเร็จเป็นสติปัฏฐาน ๔ ได้ ก็เพราะ สติสัมปชัญญะ หยุดนิ่งตรงที่ตั้งอยู่ อาตาปีจึงเกิดขึ้นพร้อมกับที่สติสัมปชัญญะหยุดนิ่งนั้น สติสัมปชัญญะจะหยุดนิ่งได้ ก็เพราะ สมาธิ[illegible]เกิดขึ้น ให้วิญญาณหรือความรู้ของจิตหยุดนิ่ง อาตาปีก็เกิดขึ้นพร้อมกับที่สติสัมปชัญญะหยุดนิ่งนั้น แต่ถ้าสุจริต ๓ ไม่มี แม้จะ[illegible]เกิดขึ้น ความรู้ของจิตหยุดนิ่ง แม้สติสัมปชัญญะจะหยุดนิ่งด้วยก็จริง แต่อาตาปีก็เกิดไม่ได้ เพราะสุจริต ๓ ไม่มี [illegible]เกิดขึ้น

๖

เมื่อทำได้ครบทั้งสี่ขั้นตอนเช่นนี้แล้ว ญาณปัสสนาที่เกิดเป็นลำดับ มีปฐมญาณเป็นต้น จนถึงปัจจุบัน ทั้ง ๙ ที่เกิดขึ้นพร้อมกับญาณนั้น แม้โพธิปักขิยธรรมอีก ๖ หมวด คือ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ จนถึงมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ที่เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ นั้น ครั้นโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดเกิดขึ้น พร้อมกับญาณปัสสนาเช่นนี้แล้ว คงเจริญญาณปัสสนาอยู่เรื่อยๆ ได้แก่ต้อง [illegible] นิมิตทั้ง ๕ อย่าง อยู่เรื่อยๆ คือ ๑ เห็นกายเกิดขึ้นดับไป ๒ เห็นใจเกิดขึ้นดับไป ๓ เห็นลมเข้าออก เห็น- ทั้งหลายเกิดดับไป ๔ เห็นกายทั้งกายในกายตลอดเวลา ๕ เห็นลมหายใจเข้า-ออกทั่วกาย เมื่อเห็น- นิมิตทั้ง ๕ อย่างอยู่เรื่อยๆ ญาณปัสสนา ก็จะเจริญยิ่งขึ้นจนถึงจตุตถญาณ (จตุตถญาณของญาณปัสสนานี้ ต่างจากจตุตถญาณของกรรมฐานอื่น คือลมหายใจไม่ดับ)

เมื่อญาณปัสสนาเจริญขึ้นเต็มที่ แม้สติปัฏฐาน ๔ พร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรมทุกหมวด ก็เจริญขึ้นเต็มที่ ครั้นอินทรีย์ทั้ง ๕ มีกำลังเหมาะสม คือเสมอกันเมื่อใด วิปัสสนาก็เกิดขึ้น ครั้นวิปัสสนาเกิดขึ้นแล้ว ยังคงเห็นนิมิตทั้ง ๕ อย่างอยู่ วิปัสสนาก็ไม่เคลื่อนจากวิถี วิปัสสนาก็ [illegible] ไปได้ วิปัสสนาจึงเดินไปตามวิถี จนถึงอริยมรรคที่เกิดขึ้น ให้ถึงอริยผล

เมื่อพูดถึงวิปัสสนา รู้สึกว่ามีผู้เข้าใจผิดกันเป็นส่วนมาก ถึงกับเขาที่เข้าใจผิดอย่างนั้นมาแล้วเหมือนกัน แม้บัดนี้จะรู้แล้วว่า ความจริงเป็นอย่างไร ก็รู้สึกว่า ไม่สามารถจะอธิบายให้ผู้อื่นเข้าใจได้โดยง่าย จึงจะแสดงตัวอย่างง่ายๆ ของวิปัสสนา จากผู้ที่บำเพ็ญเป็นมาแล้วสัก ๓ ตัวอย่าง ก็แสดงตามหลักวิสุทธิ ๗ และตามหลักปฏิจจสมุปบาท ตามสมควร เพื่อให้ผู้ฟัง ฟังแล้วได้ความรู้ที่เป็นแนวทาง และทำตามความหมายโดยถูกต้อง ที่จะสามารถรู้เห็นได้ด้วยปัญญาของตน

ท่องย่าจำ

ซ้ายเดินไปสุดทาง แล้วจึงหมุนตัวกลับทางซ้าย โดยก้าวเท้าซ้ายวางปลายเท้าให้เฉออกไปทางซ้าย จึงก้าวเท้าขวาวางปลายเท้าเฉไปทางซ้าย พร้อมกับหมุนตัวกลับทางซ้าย แล้วขยับส้นเท้าซ้ายให้เหมาะ จึงก้าวเท้าขวาเดินต่อไป ในขณะเดินไปเดินมาอยู่ ก็รักษาสมาธิและวิธีทำสมาธิเหมือนเวลานั่งทำทุกอย่าง เริ่มเดินใหม่ๆ อาจจะประคองสมาธิได้ไม่ดีเหมือนเวลานั่งทำ ก็ต้องค่อยๆเดินช้าๆก่อน ครั้นชำนาญพอสมควรแล้ว จึงค่อยๆเพิ่มความเร็วขึ้นจนเป็นที่พอใจของตน เมื่อเดินเร็วๆจนรู้สึกว่าทำได้ง่ายๆเป็นธรรมดาๆ ชื่อว่าเดินจงกรมเป็นแล้ว ก็จะสามารถเดินทำสมาธิได้ทุกโอกาสที่ต้องการจะทำ

พิมพ์ครั้งที่ 1 วันที่ 9 กันยายน 2542

๓ ซึ่งเป็นปัจจัยให้สมาธิ คือฌานที่ ๔ ไม่เสื่อม แม้ปัญญาสมาธิเกิดขึ้นเจริญ ภายหลังก็ให้สู่จิต ๓ ให้เกิดขึ้นได้ ปัญญาสมาธิที่เกิดขึ้นเจริญนั้น ก็กลับเป็นสัมมาสมาธิ คือฌานทั้ง ๔ นั่นไป จากนี้สิ่งเกิดขึ้นได้ สำเร็จเป็นสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น สติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้น มีสู่จิตตาเป็นที่จริง แต่เกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิ และอาตาปี อาตาปี แปลว่า มีความเพียร แต่ท่านแปลไว้ว่า อาตาปะ ว่า ความเพียรเป็นเครื่องยังกิเลสให้เร่าร้อน และท่านกล่าวไว้ได้แก่ สัมมัปปธาน ๔ ซึ่งจะกล่าวในตอนหลัง / เพราะสติปัฏฐาน ๔ เกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิ และอาตาปี คือสัมมัปปธาน ๔ ความเพียรชอบ ๔ อย่างเช่นนี้ เมื่อเกิดขึ้นแล้ว โพธิปักขิยธรรมทุกหมวดจึงต้องเกิดขึ้น พร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ นั้น เพราะโพธิปักขิยธรรมทุกหมวด ย่อมเกี่ยวเนื่องด้วยสติปัฏฐาน ๔ บ้าง สัมมัปปธาน ๔ บ้าง สัมมาสมาธิบ้าง เหตุนั้นธรรมทุกหมวดจึงต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ ทุกหมวด แต่จะเกิดขึ้นเพราะเกี่ยวเนื่องกันอย่างไร จะได้กล่าวในภายหลัง

เพราะโพธิปักขิยธรรมทุกหมวด เกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ เพราะเหตุนั้น พระผู้มีพระภาคตรัสว่า สติปัฏฐาน ๔ เป็นเหตุแห่งโพชฌงค์ ๗ จึงหมายความว่าโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๕ หมวดว่า เป็นเหตุแห่งโพชฌงค์ ๗ คือ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ ดังนี้ แต่จริงแม้โพชฌงค์ ๗ ประการ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ ด้วย แต่ว่าเกิดขึ้นแล้วยังทำหน้าที่เป็นโพชฌงค์ไม่ได้ เพราะวิปัสสนายังไม่เกิด เมื่อสติปัฏฐาน ๔ พร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรมอีก ๕ หมวดนั้น มีกำลังพอ วิปัสสนาก็เกิดขึ้นจนถึงสังขารุเปกขาญาณเมื่อใด โพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ ก็เข้าทำหน้าที่ ช่วยให้อริยมรรคทั้ง ๔ ประการมีกำลังเสมอกัน ที่เรียกว่า อริยมัคคสมังคี เห็นแจ้งอริยสัจทั้ง ๔ ของอริยผล / เพราะสติปัฏฐาน ๔ พร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรมอีก ๕ หมวดเกิดขึ้น จนวิปัสสนาปัญญาเจริญขึ้น ถึงสังขารุเปกขาญาณ โพชฌงค์ทั้ง ๗ ประการ จึงสามารถเข้าทำหน้าที่ ช่วยให้อริยมัคคสมังคีเกิดขึ้นได้ สติปัฏฐาน ๔ จึงชื่อว่า เป็นเหตุแห่งโพชฌงค์ ๗ ดังแสดงมานี้ / ข้อที่ ๔ ว่า โพชฌงค์ ๗ เป็นเหตุแห่งวิชชา และวิมุตตินั้น ได้แก่ที่กล่าวแล้วข้างต้นว่า เมื่อวิปัสสนาเกิดขึ้นถึงสังขารุเปกขาญาณ โพชฌงค์ ๗ ประการ ก็เข้าประคอง อริยมรรคทั้ง ๔ ประการ ให้วิชชาเกิดขึ้น เห็นแจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ว่าไม่ใช่ตนอย่างชัดแจ้ง เรียกว่าวิชชาเกิดขึ้น เพราะวิชชาเกิดขึ้น สมุทัย (เหตุแห่งทุกข์) คือ อวิชชา ตัณหา อุปาทาน กรรม ก็ดับไปพร้อมกับทุกข์ ในขณะเดียวกันกับที่วิชชาเกิดขึ้นนั้น จึงชื่อว่า โพชฌงค์ ๗ เป็นเหตุแห่งวิชชาและวิมุตติ ดังนี้ อริยกถาในกุณฑลิยสูตรก็จบลงแต่เพียงนี้

พระ [illegible]

พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติวินัย เพื่อประโยชน์ ๑๐ ประการ

๑ สงฺฆสุฏฺฐุตาย เพื่อความดีแห่งหมู่สงฆ์

๒ สงฺฆผาสุตาย เพื่อความผาสุกแห่งหมู่สงฆ์

๓ ทุมฺมงฺกูนํ ปุคฺคลานํ นิคฺคหาย เพื่อกำจัดบุคคลผู้เก้อยาก

๔ เปสลานํ ภิกฺขูนํ ผาสุวิหาราย เพื่อความอยู่สบายแห่งภิกษุผู้มีศีลเป็นที่รัก

๕ ทิฏฺฐธมฺมิกานํ อาสวานํ สํวราย เพื่อป้องกันอาสวะที่จะเกิดขึ้นในปัจจุบัน

๖ สมฺปรายิกานํ อาสวานํ ปฏิฆาตาย เพื่อกำจัดอาสวะที่จะเกิดในภายหน้า

๗ อปฺปสนฺนานํ ปสาทาย เพื่อให้บุคคลที่ยังไม่เลื่อมใส ได้เลื่อมใส

๘ ปสนฺนานํ ภิยฺโยภาวาย เพื่อให้บุคคลที่เลื่อมใสแล้ว ได้เลื่อมใสยิ่งขึ้น

๙ สทฺธมฺมฏฺฐิติยา เพื่อความตั้งมั่นแห่งพระสัทธรรม

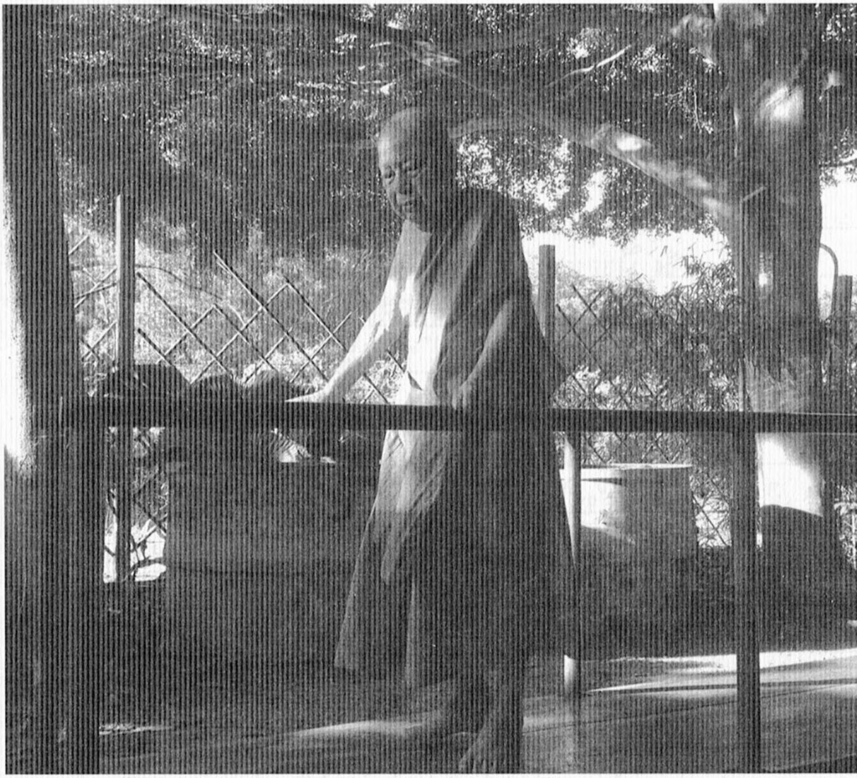
๑๐ วินยานุคฺคหาย เพื่ออนุเคราะห์วินัย

NO. ....

DATE

จำกระพุ่มหยาดชื่น ผู้ผลิ แห่งไม้เหมือนแม่ คอยบุษบาหวานหอม กลิ่นประเทียบเปรียบดุจพระยอม ดวงน้อมมิตรให้
ใจโอมลม แม้นคือตาม หยาดหยาดไปปลายปลื้ม ดังดูดดื่มบรรพ์ดที่เจ็ดชม ผู้ชี้ไตรไม่ประกอบซ่อนอารมณ์
ทั้งอารมณ์เปิดหนทางอาจอย, ขอแสดงแห่งหล่ำ เป็นคำสอนไว้เสีย คำส่งให้ดวง สร้างแล้วต้องได้เกิดคุณบุญในใจ
๑ สมเด็จ ๒ สังขาร ๓ วิญญาณ ๔ นามรูป ๕ สฬายตนะ ๖ ผัสสะ ๗ เวทนา ๘ ตัณหา ๙ อุปาทาน ๑๐ ภพ ๑๑ ชาติ
๑๒ ชรามรณะ ฯ เหมือนอยู่ในฝัน นกน้อยนอนแนบเหล่าไพร ทุนเทาะติดเต็มตา ที่หนเติม เหลียวแลหาบิดา
ลักหลีก เร่งรีบซ่อนมังเร้น รักรุ่งแม่ไทย นกน้อยนอนแนบเหล่าไพร ทุนเทาะติดเต็มตา ที่หนเติม เหลียวแลหาบิดา
ลักหลีก เร่งรีบซ่อนหลังเร้น รักรุ่งแม่ไทย ไม่จริงมากมะม่วงไม้ มูกมัน จากจักรวาลแสงจันทร์ ซุ่งซ่อง ไหมหาฝั่งทาย
ทายหาด คุยเคี่ยมคำถูกผิด ศักดิ์เจ้าแดนดง คุณแม่หนอหนักเพียง มหาดูตา คุณบิดาสูงอากาศกว้าง คุณพี่ท่านศิขรา
เมรุมาศ คุณพระอาจารย์ซึ่ง อาจสู่สาคร คุณแม่หนอหนักเพียง มหาดูตา คุณบิดาสูงอากาศกว้าง คุณพี่ท่านศิขรา
เมรุมาศ คุณพระอาจารย์ซึ่ง อาจสู่สาคร พระธรรมยอดนอน เชิญใจไม่ขอนเหมือนหมอนเมฆา, ถูกห่อนมนต์
ให้ปนภาวนา เย็นคำร่ำจำกุมป่าสุดขาด วันนั้นจันทร์ปิดมากระเป๋นยิงจาว เย็นคำร่ำจำ ถ่มปาสัยผาด วันฝันจันทร์
มิคสาการเป็นยิงจาว เต้นสิ้นศีลที่ไหนป่าสยดงาด ท่าจง มาสีคลี่เถียนฐิกนจรจร เหมือนอยู่ในฝันเหมือนอย่าง
ในฝัน มาจะกล่าวเหมือนไปยังห้วยศักดิ์อิ่มคงอยู่ส่วนตัว เริ่มตรงสู่ดวงบรรพชศนร ส่วนหนึ่งมีนเข้าไปเสียยพระนคร
ราษฎรมั่งต้องว่า ให้หายตรพระทรงยุติร้อนจิตดังกิจคำ ฟ้าได้เสวยทศสมสาคร จะนั่งนอนร้อนใจใช่พอดี
ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง คงจะต้องยังคับขับไส เดียวเข้าญเย็นค่ำกว่าไป ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็นนาย เขาจะเห็นแก่เหล่า
ข้าชื่อจะนับถือพงษ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย ใจไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกายไทยจะต้อง เหนื่อยยากลำบากใจเหมือนจะ
ขายหัวทั้งคิดกาเอย/ ใครมาเป็นเจ้าเข้าครอง คงจะต้องยังคับขับไส เดียวเข้าญเย็นค่ำกว่าไป ตามวิสัยเชิงเช่นผู้เป็น
นาย เขาจะเห็นแก่เหล่าข้าชื่อจะนับถือพงษ์พันธุ์นั้นอย่าหมาย ใจไหนจะต้องเหนื่อยยากลำบากกายไทยจะขายหัวทั้ง
ใจกาเอย พระชนูทรสุดสะอึกอื้น คณนา ,สายศัสตร์ทิ้งทอดนาก หญิงใจ เจาสุ่มอาจสุดตา กำหนด จิตมนุษย์นี้ใช่
ยากแท้หยั่งถึง นกแร้งคูหาร้าย มุงสิ่ง รุปชูรเดียงคึงชังะชั่วช้า เล่ห์ตีตัวตีมนุษย์ นฤโทษ เฉกเช่นสำรชนก
กลุ้มกลุ้งทางผล นกแร้งคูหาร้าย มุงสิ่ง รุปชั่วเดียงคึงชังชั่วช้า เล่ห์ตีตัวตีมนุษย์ นฤโทษ เฉกเช่นสำรชนก
กลุ้มกลั้งทางผล ใครอาจรู้ใครจะถูกตัวแดนไทย ไทยจะเจนสู้ก็ใจ ขาดคืน เสียเนื้อเสือกหลังไหลยอมสละ
ชีพแด เสียชีพไปเสียสิ้น ชื่อก้องเกียรติงาม ใครจะรู้ใครจะถูกตัว แดนไทย ไทยจะเจนสู้ก็ใจขาดคืน,
เสียเนื้อเสือกหลังไหล ยอมสละ ชีพแด เสียชีพไปเสียสิ้น ชื่อก้องเกียรติงาม เหมือนอยู่ในฝัน
ภาย หากสยามยังอยู่ยั้ง ยืนยง เราก็เหมือนอยู่คง ชีพด้วย หากสยามพินาศลง ไทยอยู่ได้ฤๅ เราก็เหมือน
มอดม้วยหมดสิ้นสกุลไทย หากสยามยังอยู่ยั้ง ยืนยง เราก็เหมือนอยู่คง ชีพด้วย หากสยามพินาศลง ไทยอยู่
ได้ฤๅ เราก็เหมือนมอดม้วย หมดสิ้นสกุลไทย หากสยามยังอยู่ยั้ง ยืนยง เราก็เหมือนอยู่คง ชีพด้วย หากสยาม
พินาศลง ไทยอยู่ได้ฤๅ เราก็เหมือนมอดม้วย หมดสิ้นสกุลไทย / หากสยามยังอยู่ยั้ง ยืนยง เราก็เหมือนอยู่คง
ชีพด้วย หากสยามพินาศลง ไทยอยู่ได้ฤๅ เราก็เหมือนมอดม้วย หมดสิ้นสกุลไทย ใครจะรู้ใครจะถูกตัว
แดนไทย ไทยจะเจนสู้ก็ใจ ขาดคืน เสียเนื้อเสือกหลังไหล ยอมสละ ชีพแด เสียชีพไปเสียสิ้น
ชื่อก้องเกียรติงาม หลวงปู่มั่นภูริทัตโตเถระ ขอแสดงแห่งหล่ำ เป็นคำสอนไว้เสีย คำสอนให้ดวง สำหรับสอน
ให้เกิดคุณบุญในใจ สมเด็จองค์สมเด็จพระสังฆราช ที่สั่งสอนจะให้สัตว์พ้นห่วงใหญ่ เพราะอวิชชาตัณหาก็ยังไว้
ยังมิได้แล้วเห็นสิ่งตาย วันต่อมาหลงต่อให้ส่งเกิด ตรงดูเกิดจับให้ได้ตัวตัณหา ถ้าจับเป็นก็จะเห็นอนัตตา
ตัณหาสิ้นลงให้หมดใจ เมื่อปวงกายใจได้สมคิด เมื่อดับจิตจะเอาลงไปไว้ไหน แต่ใครหนักก็ไม่ติดตามเราไป

[illegible]

[illegible]

NO.

DATE

...อยู่ ได้แก่ วิญญาณ คือ ความรู้ของจิตที่อยู่ที่อายตนะ

คือ ๑ รูป ๒ เสียง ๓ กลิ่น ๔ รส ๕ โผฏฐัพพะ ๖ ธรรมารมณ์

นี้ เรียกว่าสมาธิ เรียกว่าจิตเป็นสมาธิ

...สมาธิ สมาธิที่ไม่เป็นไปเพื่อรู้แจ้งอริยสัจ ๔ อย่าง ๑

...ความรู้แจ้งอริยสัจธรรม ๔ ได้บรรลุโลกุตตรธรรม อย่าง ๑

...ประเภท คือ ขณิกสมาธิ สมาธิชั่วขณะ ๑ อุปจารสมาธิ สมาธิใกล้ต่อ

๑ อัปปนาสมาธิ หรืออัปปนาฌาน ๑

...ธิของคนทั่วๆ ไป เช่นนักร้อง นักดนตรี ที่ร้องเพลงหรือเล่น-

หรือขณะเล่นดนตรี มีอารมณ์ตั้งมั่นของเขาแน่วแน่มาก จึงสามารถ

...จารสมาธินี้ ท่านเรียกว่า อุปจารฌาน ก็มี เพราะมีความแน่วแน่เกิดขึ้น

ไปเรื่อยๆ อย่างช้าๆ ไม่หยุดนิ่งไม่ยั้ง จึงเรียกว่า อุปจารฌาน แปลว่าใกล้

ธินี้ มี ๒ อย่าง คือ อุปจารฌานที่นิวรณ์ ๕ ดับแล้ว แต่เป็นปฐมฌานไม่-

ถึงอุปจารฌาน

...สมาธิที่เกิดจากอนุสติทั้งหลาย มีพุทธานุสติเป็นต้น อุปจาร-

...เพราะนิวรณ์ ๕ ดับ อุปจารสมาธิเช่นนี้ จึงเป็นจิตตวิสุทธิ เช่นเดียวกับ

...เหตุพระพุทธเจ้า หรือพระสาวกเป็นต้น แล้วสำเร็จมรรคผล [illegible] เร็วด้วย

แต่เมื่ออริยมรรคยังมิได้เกิดขึ้นนั้น อุปจารสมาธินั้นต้องเกิดเป็นปฐมฌาน

...ผลได้ / ส่วนอุปจารฌานที่ไม่ได้เกิดจากอนุสติ เช่นที่เกิดจากกสิณ ๑๐

...นิวรณ์ ๕ ยังไม่ดับ วิปัสสนาจึงเกิดไม่ได้ เพราะจิตตวิสุทธิยังไม่เกิด จิตตวิสุทธิ

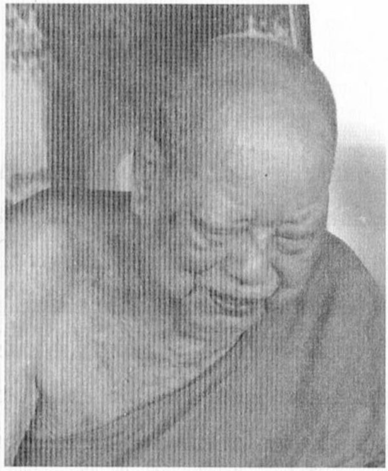
/ อนึ่ง สมาธิ ท่านจำแนกจำพวกโดยย่อมี ๒ คือ มิจฉาสมาธิ เป็นสมาธิของ

...ไปเพื่อตรัสรู้อริยสัจธรรมทั้ง ๔ ไม่ได้ นี้อย่าง ๑ อีกอย่างหนึ่ง เรียกว่า สัมมาสมาธิ

...คตเจ้า ตรัสว่า ได้แก่สมาธิของผู้มีศีลบริสุทธิ์ และในมัคควิภังคสูตร ตรัสว่า

เป็นสัมมาสมาธิ ซึ่งมีความหมายเป็นอันเดียวกัน เพราะผู้ไม่มีศีลบริสุทธิ์ก็ทำสมาธิ

พระ [illegible]

อวิชชาปัจจยา สังขารา สังขารปัจจยา วิญญาณํ วิญญาณปัจจยา นามรูปํ นามรูปปัจจยา สฬายตนํ สฬายตนปัจจยา ผัสโส ผัสสปัจจยา เวทนา เวทนาปัจจยา ตัณหา ตัณหาปัจจยา อุปาทานํ อุปาทานปัจจยา ภโว ภวปัจจยา ชาติ ชาติปัจจยา ชรามรณํ โสกปริเทวทุกขโทมนัสสุปายาสา สัมภวันติ เอวเมตัสส เกวลัสส ทุกขักขันธัสส สมุทโย โหติ

บัดนี้ จะอธิบายขยายความในปฏิจจสมุปบาทธรรม อันเป็นธรรมที่ลึกซึ้งยิ่งนัก เข้าใจได้ยากยิ่งนัก เพื่อให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น อันจะเป็นจะเป็นประโยชน์แก่พุทธบริษัท ผู้ใคร่ต่อการปฏิบัติเพื่อรู้แจ้งอริยสัจธรรมทั้ง ๔ คือ ทุกข์ ๑ สมุทัย ๑ นิโรธ ๑ มรรค ๑ ให้ถึงความบรรลุโลกุตตรธรรมได้

กระแสแห่งปฏิจจสมุปบาทนั้น ถ้าจะแปลแบบง่ายๆ เข้าใจได้ง่ายๆ และความหมายไม่คลาดเคลื่อน ก็พอจะแปลได้ดังต่อไปนี้

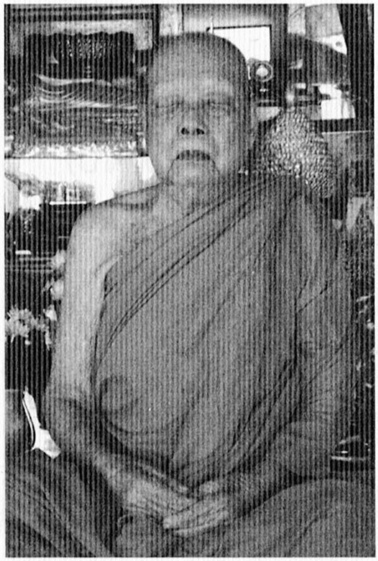
๑ อวิชชา เป็นปัจจัยแก่สังขาร ๒ สังขารเป็นปัจจัยแก่วิญญาณ ๓ วิญญาณ เป็นปัจจัยแก่นามรูป ๔ นามรูปเป็นปัจจัย แก่อายตนะทั้ง ๖ ~~[illegible]~~ ๕ อายตนะทั้ง ๖ เป็นปัจจัยแก่ ~~เวทนา~~ ~~[illegible]~~ ~~เป็นปัจจัยแก่ตัณหา~~ ~~๗ ตัณหา เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน~~ ~~๘ อุปาทานเป็นปัจจัยแก่~~ ผัสสะ ๖ ผัสสะเป็นปัจจัย แก่เวทนา ~~เวทนา~~ ๗ เวทนา เป็นปัจจัยแก่ตัณหา ๘ ตัณหา เป็นปัจจัยแก่อุปาทาน ๙ อุปาทานเป็นปัจจัยแก่ภพ ๑๐ ภพเป็นปัจจัยแก่ชาติ ๑๑ ชาติเป็นปัจจัยแก่ ~~ชรา~~ ความแก่และความตาย ความแห้งใจ ความร่ำไรรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ทางใจ ความคับแค้นใจ ความทุกข์ทั้งมวลเกิดขึ้นด้วยอาการอย่างนี้ ดังนี้

ปฏิจจสมุปบาทนี้ บอกให้รู้ว่า ความทุกข์ทั้งปวงเกิดจาก อวิชชา คือมีอวิชชาเป็นต้นเหตุ เพราะอวิชชามีทุกข์ทั้งปวงก็มี อวิชชาดับ ทุกข์ก็ดับ อวิชชาดับหมด ทุกข์ก็ดับหมด

เมื่อทำได้ครบทั้ง ๔ ขั้นตอนเช่นนี้แล้ว "ฌาน" ก็มีปัญญาญาณเป็นตัวหลักเกิดขึ้น พร้อมกับฌานเกิดขึ้นนั้น สติปัฏฐานทั้ง ๔ ก็เกิดขึ้นพร้อมกับโพธิปักขิยธรรมทั้งหมด โพธิปักขิยธรรม (ธรรมะเป็นฝ่ายให้ตรัสรู้อริยสัจ) มี ๗ หมวด คือ สติปัฏฐาน ๔ สัมมัปปธาน ๔ อิทธิบาท ๔ อินทรีย์ ๕ พละ ๕ โพชฌงค์ ๗ อริยมรรคประกอบด้วยองค์ ๘ รวมทั้ง ๗ หมวดนี้ เมื่อจะเกิดขึ้นได้ จะต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสติปัฏฐาน ๔ ถ้าสติ-ปัฏฐาน ๔ ไม่เกิด ก็เกิดไม่ได้ ที่จะเกิดได้ ก็ไม่เป็นโพธิปักขิยธรรม คือไม่เป็นไปเพื่อตรัสรู้อริยสัจ รวมทั้ง ๔ และสติปัฏฐานพร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรมทั้งหมด จะเกิดขึ้นได้ ก็ต้องเกิดขึ้นพร้อมกับสัมมาสมาธิ คือฌาน

เมื่อสัมมาสมาธิ คือ ฌาน เกิดขึ้นพร้อมด้วยโพธิปักขิยธรรมทั้ง ๗ หมวดแล้ว ควรเจริญฌานอานาปานสติ วิธีที่ง่ายเบื้องๆ คือ เห็นนิมิตทั้ง ๕ อย่างอยู่ ได้แก่ ๑ ท้องฟ้ารอบโลก ๒ เห็นโลกรอบโลก ๓ เห็นลมเต็ม-โลก เห็นท้องฟ้ารอบโลก ๔ เห็นกายทั้งภายในภายนอกทั่วกาย ๕ เห็นลมหายใจเข้า-ออก ทั่วกาย พร้อมกับประคองสติสัมปชัญญะ ที่กายที่จิตให้คงที่อยู่ด้วย เมื่อทำได้เช่นนี้เนืองๆ ทั้งฌานและโพธิปักขิยธรรม ก็จะมีกำลังเพิ่มขึ้นๆ สู่ขอบเขตทางกายที่จะดีขึ้นด้วย / การประคองสติสัมปชัญญะ ที่กายที่จิตให้คงที่ เป็นเหตุให้สติปัฏ-ฐาน และสตินทรีย์ (อินทรีย์คือสติ) มีกำลังมาก เพราะสตินทรีย์มีกำลัง สตินทรีย์ จึงทำหน้าที่ ข่มและประคองอินทรีย์ อีก ๔ อย่าง คือ สัทธินทรีย์ วิริยินทรีย์ สมาธินทรีย์ ปัญญินทรีย์ ให้มีกำลังเสมอกัน เมื่ออินทรีย์ ๕ เสมอกันดี วิปัสสนาก็จะเกิดขึ้นได้ง่าย ครั้นวิปัสสนาเกิดขึ้นแล้ว ก็ประคองสมาธิและสติสัมปชัญญะไว้อย่างเดิม อินทรีย์ไม่สมบูรณ์ก็เกิดไม่ได้ วิปัสสนาจึงทำหน้าที่ไปตามวิถี จนถึงอริยมัคคสมังคีเกิดขึ้น ให้ถึงอริยผล

เมื่อถึงวิปัสสนา ก็รู้สึกว่าตนเองเคยเข้าใจผิดมาก่อน และเห็นว่า สิ่งที่เข้าใจผิดเช่นนั้น ก็ยังมีอยู่มาก และบัดนี้ แม้จะรู้ว่าความจริงเป็นอย่างไร แต่ก็รู้สึกว่า ตนจะอธิบายให้ผู้ที่ยังเข้าใจผิดอยู่ เพื่อให้กลับเข้าใจถูกนั้น เป็นของที่ไม่ได้ง่ายเลย เพราะเหตุนั้น จึงจะแสดงเทียบตัวอย่างต่างๆ ของวิปัสสนา จากผู้ที่เคยเจริญเป็นมาแล้ว สัก ๓ ตัวอย่าง กับแสดงตามหลักวิสุทธิ ๗ และตามหลักปฏิจจสมุปบาท ตามสมควร เพื่อให้ผู้ที่ฟังแล้ว ซึ่งเป็นได้พิจารณาโดยแยบคาย และเข้าใจความหมายได้ถูกต้อง ทั้งชนิดที่ตนอยู่ ก็จะสามารถรู้เห็นได้ด้วยปัญญาของตน

บทสรุป

ท่านผู้ใดที่ได้ดู-ได้อ่านหนังสือเล่มนี้แล้ว คงมีความปิติซาบซ่านทั่วกาย - ทั่วจิตเช่นอย่างข้าพเจ้า และลูกศิษย์ทุกๆ คน ยิ่งได้เห็นภาพที่หน้าปกแล้ว ยิ่งรู้สึกถึงความเมตตาขององค์หลวงปู่เจือ สุภโร ที่ท่านไม่เคยเหนื่อย ไม่เคยหน่าย ไม่เคยท้อ ที่จะสอนเราด้วยความเมตตาอันเปี่ยมล้นเช่นนี้ เพราะหน้าปกนี้เป็นภาพปัจจุบันนี้ แม้องค์หลวงปู่ท่านจะอายุย่างเข้า ๑๐๐ ปี อีกไม่กี่วันนี้ องค์หลวงปู่ท่านก็ยังใช้เวลาในทุกขณะจิตที่ผ่านไปเรื่อยๆ อย่างมีประโยชน์ยิ่งนัก แก่ลูกศิษย์และพระศาสนา อันเป็นวัตรปฏิบัติแบบอย่างที่จะหาได้โดยยาก

ข้าพเจ้าขอน้อมกราบนมัสการ องค์หลวงปู่เจือ สุภโร ด้วยความระลึกถึงพระคุณอันเป็นอย่างยิ่ง สาธุ สาธุ สาธุ

....

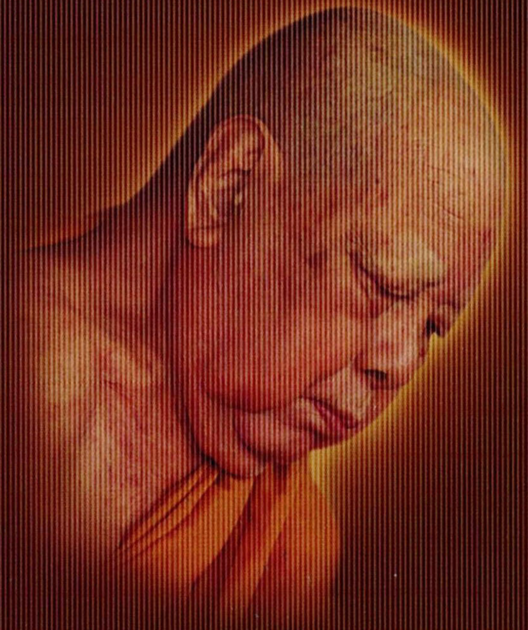
คำอุทิศส่วนบุญส่วนกุศล
(ว่านะโม ๓ จบ)

ด้วยอานุภาพ คุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ บุญกุศลที่ข้าพเจ้าทำแล้วในวันนี้และที่ทำแล้วๆ ในวันก่อนๆ บุญกุศลทั้งปวงของข้าพเจ้าจงได้แก่บิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์ ปู่ย่าตายาย ทวด ลุงป้าน้าอา ภรรยาสามี พี่น้อง ลูกหลานเหลนโหลนลื่อ วงศาคณาญาติทั้งหลาย ทั้งชาตินี้และชาติก่อน ท้าวจาตุมหาราชทั้ง ๔ พร้อมทั้งเทวดา มาร พรหม ยักษ์ และอสูรทุกจำพวก แม่นางพระธรณี แม่นางพระคงคา แม่นางพระโพสพ และพระมหากษัตริย์ เจ้าป่าเจ้าเขา พระภูมิเจ้าที่ เจ้ากรรมนายเวร ภูตผีปีศาจ พระยายมราชและยมบาล พร้อมทั้งสัตว์นรก เปรต อสูรกายและเดียรัจฉานทุกจำพวก มีนาคและครุฑ เป็นต้น บรรดาสัตว์ทั้งปวงทั่วจักรวาล จงได้รับส่วนบุญส่วนกุศลของข้าพเจ้า ด้วยอานุภาพคุณพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทั่วกันเทอญ ... สาธุ สาธุ สาธุ

....

N
W
E
S
ไปปทุมธานี
ซอยร่วมสุข 5/6
สำนักปฏิบัติธรรม
หลวงปู่เจือ สุภโร
บ้านพักคนชราหญิง
ซอยร่วมสุข
ตลาดดวงแก้ว
แม่น้ำเจ้าพระยา
ถนนติวานนท์
Shell
จุดลง
ทางด่วนศรีสมาน
ถนนเลียบคลองประปา
คลองประปา
กรมการสื่อสารทหาร
ถนนวิภาวดีรังสิต
สนามบินดอนเมือง
สะพานนวลฉวี
ถนนสรงประภา
แยกศรีสมาน
IMPACT
MUANG THONG THANI
เมืองทองธานี
ทางด่วนอุดรรัถยา
วัดดอนเมือง
TESCO
Lotus
Big C
SUPERCENTER
สะพานพระราม4
ถนนแจ้งวัฒนะ
แยกปากเกร็ด
เซ็นทรัล
ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ

ในโลกนี้ไม่มีสุขเลย มีแต่ทุกข์ ๒ อย่าง คือ

ทุกข์ปกปิดกับทุกข์ไม่ปกปิด ทุกข์ที่ไม่ปกปิด มันก็รู้กันอยู่ทุกคน

แต่ทุกข์ที่ปกปิดนี่ ส่วนมากไม่รู้กัน สำคัญว่าเป็นสุข ที่แท้มันเป็นทุกข์ทั้งนั้น

เพราะในโลกนี้ มันมีแต่สิ่งไม่เที่ยง ทุกวันนี้เราอยู่กับสิ่งไม่เที่ยง

สิ่งใดไม่เที่ยงสิ่งนั้นก็เป็นทุกข์ เราอยู่กับสิ่งที่เป็นทุกข์กันนะนี่

หลวงปู่เจือ สุภโร

๒๙ มิถุนายน ๒๕๕๙